

بەراوردکردنە ئاستا ئالۆز د ناڤبەرا زمانی کوردی

دربیریز

ریشه‌به‌رئ گشتی و
سه‌رنقیسه‌ر
مؤید طیب

ماقین چاپکرئ د پاراستئ نه

کوردستانا عیراقئ - دهوک
تاخۆ مازی - جاڭا ئاشتی
ئاڤاهیئ سپیریز

www.spirez.org
www.spirezpage.net

دار سپیریز للطباعة والنشر
دهوک

- ژمارا وهشانئ: (۳۷۴)
- ناهئ په‌رتووکی: به‌راوردکرنا رستا ئالۆز د ناهبه‌را زمانئ
کوردی (گۆڤه‌را به‌هدینی و فارسیدا)
- دانانا: غه‌ریبه‌ عه‌گید خه‌لیل
- ده‌ره‌ینانا ناهه‌روگی: شیرزاد محهمه‌د عومه‌ر
- به‌رگ: نه‌جمه‌دین بیری
- سه‌ره‌رشتکاری چاپئ: شیروان نه‌حمه‌د ته‌یب
- چاپا: ئیکئ
- تیراژ: (۷۵۰) دانه
- ژمارا سپاردنی ل په‌رتووگخانه‌یا به‌درخانیا ل دهوک
(۲۰۸۰) ل سالا ۲۰۱۲
- چاپخانه‌یا: خانی / دهوک

SPIREZ PRESS & PUBLISHER
DUHOK

بہراورد کرنا رستا نالۆز د نابقہرا زمانى كوردى

(گۆقہرا بہ ہدینى) و فارسیدا

دانانا:

غہریبہ عہگید خہلیل

ئەف پەرتووكە نامەيەكا ماستەرى بوو، پيشكىشى كوليژا ئادابى پشكا
زمانى كوردى زانكوييا دھوكى ھاتىە كرن. سالا ۲۰۰۹ ل ژىر چافديريا (پ).
د. يوسف شەريف سەعيد) بوو.

گھر لوٹلوئی مہنٹھور ژ نہ ظمائی تو ک خوازی
وہر شعری مہلای بین تہ بچ شیراز چ حاجتہ

(جزیری، تہ حسین دوسکی، چاپا دووی، ۹۴)

ديارييه بو:

- دايكا من يا دلوفان كو گهلهك هاريكارييا من كارييه.
- بابي من يي خوشتئي كوهه ردهم بو بلند كرنا ئاستي زانستي من، گهلهك پشته ثاني و هاريكارييا من كارييه.
- خيرانا من كو گهلهك نه خوشي ديتينه.
- خويشله و برايي من.

سو پاس بو:

- (پ. د. يوسف شهريف سه عيد) كو به نه ركئ سه رپه رشتيا
ئئ فه كولينئ رابوويه و گه له ك له گه ل من هاريكار بوويه.
- (د. بانيز عومه ر نه حمه د) بو هاريكاريا وي له گه ل من.
- هه ئرينئ من يئ خوشتئى كو د ئئ رپكيدا له گه ل من
هاريكار بوويه.
- سو پاسيه كا بي سنوور بو خويشكا من زه كيايئ، دو تما
من سانيايئ، برايئ من هه ئار و به تايبه تي برايئ من هوگر
كو د چاپكرنا ئئ ناميدا، گه له ك مانديبووينه.
- وان هه ئالين هاريكاريا من كرين به هه ر شيوه يه كئ، به
تايبه تي بو (ع. نه سرين عه بدلا، م. حوسين ئوسمان) ئر بو
نه خجاندانا نه ئئ فه كولينئ.

نافه رۆك

۱۷	پیشهكى.....
۲۱	پشكا ئىكى: رستا ئالۆز د زمانى كوردیدا.....
۲۳	(۱) دەستپىك.....
۲۳	(۲) پىناسىن رستى.....
۲۵	(۳) بەشىن رستى.....
۲۵	۱- بەشىن سەرەككىيىن رستى.....
۲۶	۲- بەشىن ناسەرەككىيىن رستى.....
۲۶	(۴) ئامراز.....
۲۶	(۵) ئامرازىن بەستنى.....
۲۷	أ. ژ لايى دروستبونيغه.....
۲۷	۱- ئامرازىن بەستنى يىن سادە.....
۲۷	۲- ئامرازىن بەستنى يىن لىكدراو.....
۲۷	ب. ژ لايى ئەركىغه.....
۲۷	۱- ئامرازىن لىكدەر.....
۲۸	۲- ئامرازىن گەھاندنى.....
۳۰	(۶) جوړين رستى.....
۳۱	أ. رستا سادە.....
۳۱	۱- رستا سادە يا نفره.....
۳۲	۲- رستا سادە يا فره.....
۳۲	ب. رستا نەسادە.....
۳۳	۱- رستا لىكدراو.....
۳۵	۲- رستا ئالۆز.....
۳۷	(۷) جوړين پارستان.....
۳۸	أ- پارستىن نافى.....

- ۲۸ ۱. پارستا دیارکهری بکهری.
- ۲۹ ۲. پارستا دیارکهری بهرکاری.
- ۳۹ ۳. پارستا دیارکهری بهرکاری به یاریده.
- ۴۰ ۴. پارستا دیارکهری دیارکهری.
- ۴۱ ب- پارستین هه فالنافی.
- ۴۳ • نهرکین پارستا هه فالنافی.
- ۴۴ • تایبه تمه نییپ پارستا هه فالنافی.
- ۴۵ • سه ره بی پارستا هه فالنافی.
- ۴۵ ج- پارستین هه فالکاری.
- ۴۶ • پارستا هه فالکاری ده می.
- ۴۸ • پارستا هه فالکاری جهی.
- ۴۹ • پارستا هه فالکاری نه گهری (هویی).
- ۵۰ • پارستا هه فالکاری مهرجی.
- ۵۲ ا- پارستا مهرجیا رووداو ته واو.
- ۵۲ ب- پارستا مهرجیا رووداو ناته واو.
- ۵۵ • پارستا هه فالکاری نامانج (مه به ست).
- ۵۶ • پارستا هه فالکاری نه نجام.
- ۵۷ • پارستا هه فالکاری راده و نه ندازی.
- ۵۸ • پارستا هه فالکاری پیچه وانه بی (به روفازی).
- ۶۱ • پارستا هه فالکاری چه ندایه تی و چاوی.
- ۶۲ • پارستا هه فالکاری ژبلیاتی (هه لایردی، استثناء).
- ۶۳ ۸) جیاوازییا رستا لیکدراو و رستا ئالۆز.
- ۶۳ ۹) په یوه ندییا لارستین رستا ئالۆز (شارستی و پارستی).
- ۶۳ ا- پارستین پیشین.
- ۶۴ ب- پارستین نیفه کی.
- ۶۴ ج- پارستین پاشین.

٦٥	١٠) بهر فردهكرنا رِستى.....
٦٩	١- بهر فردهكرن بو ژ دهر فه.....
٧٠	٢- بهر فردهكرن بو ژ نافدا.....
٧٠	١١) رستا مهن.....
٧٢	١٢) ياسايين فه گوهاستنى.....
٧٦	أ. ياسايين تايبه تيبين فه گوهاستنى.....
٧٧	١- ياسايين ب خورتى.....
٧٧	٢- ياسايين ب ئاره زوو.....
٧٧	ب. ياسايين گشتيبن فه گوهاستنى.....
٧٧	١- ژيبرن.....
٧٨	أ- ژيبرنا گوتنى.....
٨٠	ب- ژيبرنا واتايى.....
٨٠	٢- زيده بوون.....
٨١	٣- پيشخستن و باشخستن.....
٨٣	پشكا دووى: رستا ئالوز د زمانى فارسيدا.....
٨٥	١) رسته.....
٨٥	٢) ريكيبن بهر فردهكرنا رِستى.....
٨٧	٣) ئامراز.....
٨٧	٤) ئامرازين بهستنى.....
٨٧	أ. ژ لايى پيكهاتنيقه.....
٨٨	١- ئامرازين بهستنى يبن ساده.....
٨٨	٢- ئامرازين بهستنى يبن ليكدراو.....
٨٨	ب. ژ لايى ئهركيفه.....
٨٩	١- ئامرازين ليكدهر.....
٩٠	٢- ئامرازين گه هاندنى.....
٩١	٥) جوړين رِستى.....

- ۹۱ ا. رستا ساده.
- ۹۱ ب. رستا ليکدراو.
- ۹۱ ۱- رستا ليکدراو هاوسهنگ (ليکدراو).
- ۹۳ ۲- رستا ليکدراو ناهاوسهنگ (نالۆز).
- ۹۴ • بهشين رستا ليکدراو ناهاوسهنگ.
- ۹۴ ا. شاپسته.
- ۹۹ ب- پارسته.
- ۱۰۰ (۶) جوړين پارستان.
- ۱۰۰ ا- پارستين نافي.
- ۱۰۰ • پارستا ب ئهركي نيهادي.
- ۱۰۱ • پارستا ب ئهركي بکهری.
- ۱۰۱ • پارستا ب ئهركي بهرکاري.
- ۱۰۱ • پارستا ب ئهركي ديارکهری (مضاف اليه).
- ۱۰۲ • پارستا ب ئهركي بهدهلی (بدل).
- ۱۰۲ • پارستا تهواوکهری ههفالنافی (متمم صفت).
- ۱۰۲ • پارستا تهواوکهری ههفالکاری (متمم قيد).
- ۱۰۳ ب- پارستين ههفالنافی.
- ۱۰۳ • تايبهتمهنديين پارستا ههفالنافی.
- ۱۰۵ • سهرهیی پارستا ههفالنافی.
- ۱۰۵ • ئهركين پارستا ههفالنافی.
- ۱۰۶ ج- پارستين ههفالکاری.
- ۱۰۷ • پارستا ههفالکاریيا دهمی (کاتی).
- ۱۰۸ • پارستا ههفالکاریيا جهی (شوینی).
- ۱۰۹ • پارستا ههفالکاریيا چهنديهتی و چاوايي.
- ۱۱۱ • پارستا ههفالکاریيا راده و ئهندازه.
- ۱۱۱ • پارستا ههفالکاریيا هوئی.

- پارستا هه فالکارییا مه بهست و نارمانج..... ۱۱۲
- پارستا هه فالکارییا نه نجام..... ۱۱۳
- پارستا هه فالکارییا بهراورد کرنی (تقابل)..... ۱۱۳
- پارستا هه فالکارییا مهرجی (شرطی)..... ۱۱۴
- پارستا هه فالکارییا ژبلیاتی (استثناء)..... ۱۱۵
- په یوه نندی لارستین رستا ئالۆز (شارسته و پارسته)..... ۱۱۶
- ا- پارستین پیشین (پرو و پیشین)..... ۱۱۶
- ب- پارستین نیفه کی (پرو و میانین)..... ۱۱۷
- ج- پارستین پاشین (پرو و پسین)..... ۱۱۸
- د- پارستین رهخ و روی (کنارین)..... ۱۱۹
- ۸ رستا مهزن (جمله مرکب پیچیده)..... ۱۲۰
- ۹ یاسایین فه گوهاستنئ..... ۱۲۲
- ۱- ژیرن..... ۱۲۲
- ا- ژیرنا گوتنئ..... ۱۲۲
- ب- ژیرنا واتایی..... ۱۲۴
- ۲- زیده بوون (افزایش)..... ۱۲۵
- ۳- پیشخستن و پاشخستن (تقدیم و تأخیر)..... ۱۲۵
- پشکا سیئ: بهراورد کرنا رستا ئالۆز د زمانی کوردی و فارسیدا..... ۱۲۷
- ۱ رستا ئالۆز..... ۱۲۹
- ۲ بهشین رستا ئالۆز..... ۱۲۹
- ا- شارسته..... ۱۲۹
- ب- پارسته..... ۱۳۲
- ۳ جوړین پارستان..... ۱۳۳
- ا- پارستین نافئ..... ۱۳۳
- • ئه رکین وهکفه قین پارستین نافئ د هه ردوو زماناندا..... ۱۳۴
- • ئه رکین جیاواژین پارستین نافئ..... ۱۳۵

۱۳۷ب- پارستین هه فالنافی.
۱۳۸• سه رهیی پارستین هه فالنافی.
۱۳۸• ئه رکین پارستین هه فالنافی.
۱۳۸أ. ئه رکین پارستین هه فالنافی د زمانی فارسیدا.
۱۴۰ب. ئه رکین پارستین هه فالنافی د زمانی کوردیدا.
۱۴۰ج- پارستین هه فالکاری.
۱۴۲(۴) نامرازین گه هاندنی.
۱۴۲• نامرازین هه فیشک
۱۴۳۱- نامرازئی (کو).
۱۴۴۲- نامرازئی (تا).
۱۴۶۳- نامرازئی (ئه گهر).
۱۴۸۴- نامرازئی (چونکو).
۱۵۲(۵) په یوه ندییا لارستین رستا ئالۆز (شارستی و پارستی).
۱۵۲أ- پارستین پشین.
۱۵۳ب- پارستین نیفه کی.
۱۵۳ج- پارستین پاشین.
۱۵۳د- پارستین رهخ و روی.
۱۵۳(۶) رستا مهزن.
۱۵۵(۷) یاسایین فه گوهاستنئ.
۱۵۶۱- ژیرن.
۱۵۶أ- ژیرنا گوتنی.
۱۵۶ب- ژیرنا واتایی.
۱۵۷۲- زیده بوون.
۱۵۷۳- پیشخستن و پاشخستن.
۱۵۹ئه انجام.
۱۶۱لیستا ژیده ران.
۱۶۹ملخص البحث.
۱۷۱Abstract

پيشه‌کی

ناق و نيشان و بواریّ فه‌کۆلينيّ:

ئه‌فه ناميه ل ژيّر ناقی (رستا ئالۆز د زمانی كوردی و فارسیدا)، فه‌کۆلینه‌كا به‌راوردکاریه كو يا هاتيه ته‌رخانكرن بو ليكدان و شرۆفه‌كرن و به‌راوردكرنا رستا ئالۆز كو لايه‌نی رسته‌سازیی ب خوقه دگريت.

ئه‌گه‌رین هه‌لبژارتنا فی بابه‌تی:

رستا ئالۆز د زمانی كوردی-كرمانجییاژووری- (گۆفه‌را به‌هیدینی)دا، پيکهاتنه‌كا دیارکری يا هه‌ی كو د گه‌له‌ك بواراندا ل گه‌ل رستا ئالۆز د زمانی فارسیدا يه‌كدگرن، ب تايبه‌تی ليكچوونه‌كا به‌رچاڤ د ناقبه‌را ئامرازین پيکهينه‌رين رستا ئالۆز د هه‌ردوو زماناندا هه‌يه. ئه‌فه ژي هانده‌ره‌ك بوو، بو هندیّ كو د چارچيوا وان ليكچوون و جياوازييین د ناقبه‌را هه‌ردوو زماناندا هه‌ی، تايبه‌تمه‌ندييین زمانی كوردی ده‌ستنيشانبه‌كين. ئه‌فه ژ لايه‌كيڤه و ژ لايه‌کی ديفه ئه‌فه به‌راوردكرنه، ئيکه‌م چاره كو د فی بواریدا د ناقبه‌را زمانی كوردی و فارسیدا ده‌يته ئه‌نجامدان و به‌ری نوکه هيج کاره‌ك ب فی شيوه‌ی نه‌هاتيه ئه‌نجامدان.

سنووریّ فه‌کۆلينيّ:

ئه‌فه ناميه د بواریّ به‌راوردكرنا رستا ئالۆز د ناقبه‌را زمانی كوردی- شيوه‌زاری كرمانيجيا ژووری-گۆفه‌را به‌هیدینی- و زمانی فارسی ستانده‌ردايه، هنده‌ك ژ نموونين فی نامی ل سه‌رچاوه و کتیبين كوردی و فارسی هاتينه وهرگرتن، و هنده‌کين دی ژي ل بکارهينانا زمانی ئاخقتنیّ د گۆفه‌را به‌هیدينيدا هاتينه وهرگرتن و ل گه‌ل نموونين فارسی هاتينه به‌راوردكرن.

ناما نجا قه كۆلىنى:

هەولدانەكە بۇ دەرنىخستنا پەيوەندىيا خزمایەتى د نافیەرا زمانى كوردى و فارسیدا ژ لایى لىكچوونىقە، د هەماندەمدا بۇ دەرنىخستنا سەربەخویيا هەر نىك ژ فان زمانان ل دويف وان تايبەتمەندىيىن كو د فان زماناندا هەى و دەينە دىتن. هەرودها هەولەكە د بواری پستهسازىيا بەراورد د زمانى كوردى (گۆقەرا بەهدىنى)دا، كو بەرى نوکە كار ل سەر فى چەندى نەهاتىە کرن.

رېبازا قه كۆلىنى:

ئەف قەكۆلىنە ل دويف رېبازا وەسفى بەراورد يا هاتىە ئەنجامدان كو ل دويف ياسايىن قەگواستنى يىن چۆمسكىيە.

گرنگىيا قه كۆلىنى:

گرنگىيا قەكۆلىنى د وى چەندىدايە كو بۇ جارا ئىككىيە د بواری بەراوردكرنا پستهسازىيدا د زمانى كوردى (گۆقەرا بەهدىنى)دا كارەكى ب فى رەنگى بەيتە ئەنجامدان كو لايەنەكى پستهسازىي ب فى شىوہى د زمانى كوردى و فارسیدا بەراوردبەكت.

گىروگرفتىن قه كۆلىنى:

گىروگرفت بارا پتر د وان بىر و بۆچوونىن جياواز سەبارەت رستا ئالۆز د زمانى فارسیدا بوو كو ل سەرچاوين جياوازدا دەاتنە پىشيا مە. هەرودها رىكنەكەفتنا رېزمان نقيسان ل سەر وان زاراف و پولىنكرنان كو بۇ رستا ئالۆز بكاردەين. سەرەراى فى چەندى ژى كىميا وان سەرچاوين كو ژ لايەنى تيؤرىقە، قەكۆلىنى ل سەر فى بابەتى دكەن.

ناقەرۇكا قه كۆلىنى:

ئەف نامەيە ژبلى پىشەكى و ئەنجام و كورتيا قەكۆلىنى ب زمانى عەرەبى و ئىنگلىزى، ژ سى پشكان پىكھاتىە:

پشکا ئیکى:

هاتیه تهرخانکرن بۇ رستا ئالۆز د زمانى کوردیدا کو فان بابەتان ب خوفه دگریت:-
پیناسا رستى، بهشین رستى، نامراز، نامرازین بهستنى و جورین وى ژ لایى
پیکهاتنیقه (ساده ولیکدراو) و ههروهها جورین وى ژ لایى نهرکیقه (گههاندن، لیکدهر)
هاتینه باسکرن. پاشان جورین رستى (رستا ساده و نهساده) و ههروهسا جورین رستا
نهساده (لیکدراو و ئالۆز) و بهشین رستا ئالۆز(شارپسته و پارپسته)، جورین پارستا
(پارستا نافی، ههفالنافی، ههفالکاری)، پهیوهندییا لارپستین رستا ئالۆز، بهرفرههکرنا
رستى، رستا مهزن، یاسایین فهگوهاستنى هاتینه روونکرن.

پشکا دووی:

هاتیه تهرخانکرن بۇ رستا ئالۆز د زمانى فارسیدا کو د فى پشکیدا ههول هاتیه دان
بارا پتر نهو بابەتین کو د پشکا ئیکیدا هاتین، بهینه باسکرن، وهك:- رسته، ریکین
بهرفرههکرنا رستى، نامراز و جورین وى، نامرازى بهستنى و جورین وى، رستا
لیکدراوا هاوسهنگ (لیکدراو)، رستا لیکدراوا ناهاوسهنگ (ئالۆز)، بهشین رستا لیکدراوا
ناهاوسهنگ (شارپسته و جورین وى، پارپسته و جورین وى)، پهیوهندییا لارپستین رستا
ئالۆز، رستا مهزن، یاسایین فهگوهاستنى.

پشکا سی یی:

بۇ بهراوردکرنا رستا ئالۆز د زمانى فارسى و زمانى کوردى- کرمانجییاژوورى-
(گۆفهرا بههدینی)دا، هاتیه تهرخانکرن کو تیدا بهراوردکرنا فان بابەتان (رستا ئالۆز و
بهشین وى، جورین پارستان، نامرازین گههاندنى، پهیوهندییا لارپستین رستا ئالۆز، رستا
مهزن، یاسایین فهگوهاستنى) هاتیه کرن.

پشکا ئیکى
پستا ئالۆزد زمانى كوردیدا

(۱) دەستپېك:

ساكارترين و سادهترین پېناسه كو بو زماى دهپته كرن نهوه كو زمان، رېكهكه بو دروستكرنا پهيوهندی و هينان و برنا هزر و بيران ژ ميشكهكى بو ميشكهكى دى، ژ بهرهندي يهكهپين زمانپين كو ئركى پهيوهنديكرنى د نافيهره ميشكاندا، ههروهه بارى زانين و زانيارى ب خوفه دگرن، رسته و دهستهواژدهپين زمانينه.

رسته زى د زمانى كورديدا، وهك زارافهكى زمانهوانى گهلهك پېناسين جودا جودا بو هاتينه كرن و ل پترى سهراووين رېزمانپين ديريندا، ههر رېزمان نقيسهكى ل دويف بير و بوچوون و نهو رېبازا بكارهيناي پېناسا رستى كرىه و ههروهه ب شيوهپهكى گشتى د فان پېناساندا لايهنى واتايى رستان هاتيه رهچاوكرن، نهك لايهنى رېزمانى (ئهرى و پېكهاتن). پترى فان پېناسان، رستى وهك كومهله ووشهپهكپن واتادار دزانن^(۱) كو د فهكولپين زمانهوانپين نويدا، رهخنهكا زور لى هاتيه گرتن، چونكو د رېزمانا نويدا بارا پتر جهخت ل سهه وان پېناسان دهپته كرن، نهوين كو رستى د شروفهكرنا رېزمانيدا ب مهزنترين دانه دهزمپرن. نهفه زى وى چهندى ناگهپينيت كو دانهيا ژ رستى مهزنتر نينه. بهلكو دانهپين ژ رستى مهزنتر ههنه و سنورپن وان ب ناسانى ب رپكا نيشانپن رېزمانى دياردين و ژ بهركو فهكولپينا مه د بواري رستيدايه، لهورا ب فهه دزانين چهند پېناسهپهكا بو رستى دياربكهين.

(۲) پېناسين رستى:

رسته: رويپهكى زمانپه كو ناوازهكا تايپهتى و راهستيانهك ل دوماهپى ههبيت و واتايهكا تامبدهت و د پېكهاطنا يهكهپهكا زمانپيا مهزنتر بكارنهپيت. (خسرو فرشيدورد، ۱۳۸۲: ۸۵)

رسته: گشتيترين يهكا رېزمانپيه. (مهدي مشكوة الدينى، ۱۳۸۶: ۲۴)

رسته: فورمهكى سهربهخو پى زمانپه كو ناگهپيته ژر كارتپكرنا هيچ پېكهاتنهكا (رؤنان) زمانپيا مهزنتر ژ خو. (Bloomfield, L. 1935: 170)

چارلز فريز، ب فى شيوه رستى پېناسه دكهت:

رسته گوتنهكا سهربهخويه. (ئيرنست مهكارهس، ۱۹۸۷: ۱۸۲)

(۱) وهك توفيق وههپى و نورى عهلى و...

رسته: (گه ورتترین دانه‌ی (رېزمانی)ی زمانه. ئامانجی هه‌ره سه‌ره‌کیی رېزمان پېناسینی رسته‌یه.) (وریا عمر، ۱۹۸۶: ۱۸۳)
رسته: ((ئو ناخافتنه‌یه که کاری تېدايه و واتای دبه‌خشی^(۱))). (محهمد ئەمین، ۱۹۸۶: ۲۰۳)

هه‌روه‌ها ل دويف بۆچوونا به‌ره‌مه‌هينان و فه‌گوه‌استنې رسته (مه‌زترين دانا سينتاکسيه کو د پیکهاتنا د ناف رسته‌یدا که رسته‌تین پیکه‌ینه‌رین وئ (گریئا نافی و گریئا کاری)، ب ریک‌ا یاسایین سینتاکسی پیکه‌ه هاتینه گریدان. (Trask, R.L. 1993:250)

هه‌رچه‌نده ئەف پیناسه‌یه، بارا پتر که‌فتینه به‌ر تیشکا ره‌خنې و په‌خنه ئی هاتیه کرن و ژ به‌رکو مه‌ چ پیناسین باشتر ژ پیناسا چۆم‌سکی بۆ شروقه‌کرنا فی دیاردا رېزمانی به‌رده‌ست نین، ئەم‌ ژی د شروقه‌کرنا خودا ل دويف فی چه‌ندی دچین کو د زمانې کوردیدا رسته ژ گریه‌کا نافی و گریه‌کا کاری پیکده‌یت.

گریئا نافی ژی هه‌می گاڤا سه‌ره‌یه‌ک تیدا هه‌یه (سه‌ره‌یی نافی) و گریئا کاری ژی کو کارئ رسته‌ی ب خوقه‌ دگریت، سه‌ره‌یه‌کی کاری تېدايه. ل دويف فی ناخفتنې ئەفین خاری هه‌می رسته‌نه:

أ- نه‌سرين چوو.

ب- ئەف مروقه‌ ده‌یت.

ج- ئەو قوتابیین زیره‌ک ب له‌ز هاتن.

د رسته‌تین (أ، ب، ج) دا وشین (نه‌سرين، ئەف مروقه، ئەو قوتابیین زیره‌ک) گریین نافیینه و وشین (چوو، ده‌یت، ب له‌ز هاتن) ژی گریین کارینه.

هه‌روه‌ها د زمانې کوردیدا رېزبوونا که‌ره‌ستا ل سه‌ر شیوا (بکه‌ر، به‌رکار، کار) ه و دوو جوړه رېزبوون د زمانیدا هه‌نه.

۱- چه‌سپاو ۲- نازاد (بۆ پتر پیزانین بزفرنه: تالیب، ۲۰۰۰: ۲۲۲)

(۱) ناخفتنا ته‌واو ئەو ناخفتنه کو په‌یفین وئ ل دويف یاسایین زمانی هاتنه ریز کرن و کاره‌ک تیدا بیت.

۳) بهشین رستی:

۱- بهشین سهرهکیپین رستی:

د زمانی کوردیدا، دهمی کار تینهپهر بیت، رسته ژ دوو بهشین سهرهکی پیک دهیت کو تا نوکه زارافین نیهاد و گوزاره بو فان بهشان بکارهاتیه. بهلی د فان سالین دوماهییدا، دوو زارافین کوردی ژ لای کوری زانیاریشه بو هاتینه تهرخانکرن کو نهو ژی (بنه و بار)ه و هروهها زارافین (بکهر و کار) جهی (نیهاد و گوزاره) یان بنه و بار دگرن. بکهر پیک دهیت ژ گریهکا نافی و کار ژی ژ گریهکا کاری پیکدهیت. نهف گریا نافی ژی دشیت (ناف، جهناف، ههفاناف...) بیت یان ناف و بهشهکی دییی ناخفتنی بیت کو ههمی گاغا بهری کاری دهین، وهک:

- نازاد ژ کانیکئی ئاف فه خار.

- نهو دوهی چوو بو ههولیری.

- مهزن ئافی درپژیت، بجویک بی لیدنیت.

- ریقهچوون بو مروفی وهرزسه.

د فان رستین سهریدا، وشین (نازاد، نهو، مهزن، ریقهچوون) ب ریز دبنه (ناف، جهناف، ههفاناف، چاوگ) و دهوری بکهری دبینن و بهری کاری دکهفن.

کار ژی پیک دهیت ژ کارهکی یان کارهکی و بهشین دیپین ناخفتنی وهکی (نافی،

ههفانافی و جهنافی)، کار ههمی گاغا ل دویف بکهری دهیت، وهک:

- زارۆکی شیر فه خار.

- نهفه، ههردووک برا بوون.

- سهیران ل وهرزی بوهارئی خوشه.

- نهو خویشکا مهیه.

د فان رستین سهریدا، (فهخار، برابوون، خوشه، مهیه) کارین فان رستانه. رستا

ئیکی ژ کارئی (فهخار) پیک دهیت و رستین دی ژ کارهکی و بهشین دی یین ناخفتنی

(ناف، ههفاناف، و جهناف) دروستبووینه.

بهلی دهمی کار تیپهر بیت رسته ژ سی بهشین سهرهکی (بکهر، بهرکار، کار) پیک

دهیت، بهرکار ژی دشیت (ناف، جهناف، ...) بیت:

- وی سیف خار. (بهرکار)

۲- بەشىن ناسەرەگىيىن رىستى:

ژىلى بەشىن سەرەگىيىن رىستى واتە بىكەر و كار، ھەر بەشەكى دى پىشكدارىيى د داپشتنا رىستىدا بىكەت، ناسەرەگىنە و پىك دەيىن ژ (بەركارى نەراستەوخو، ھەقالكار و دياركەر)ى.

- من ئەو ل گەل خو بر. (بەركارى نەراستەوخو)

- ئەز بەرى ھەيقەكى چومە سىمانىي. (ھەقالكار)

- كورى باش پىمامى منە. (دياركەر)

۴) ئامراز:

ئامراز ئەو وشە و فۇرمىن كو واتايەكا سەربەخۇ نىنە و تى بو پىكفەگرىدانا گرپيا يان وشا يان رىستا ب يەكدى يان پالدىنا وشەيەكى ب وشەيەكا دى، يان وشەكى ب رىستەيەكى يان دياركرنا ئەركى وشى د رىستىدا بىكاردەيىن و دىنە دوو بەش:

۱- ئامرازىن بەستى

۲- ئامرازىن پەيوەندى

(ھەرچەندە ئان مۇرفىمان (ئامراز) واتايەكا سەربەخۇ نىنە. بەلى ھەبوونا وان بو دروستكرنا رىستا فەرە. (پروپىز ناتل، ۱۳۸۶: ۷۲)

(ھەرەك يا خويايە ئەركى ئامرازىن پەيوەندى و ئامرازىن بەستى، دياركرنا پەيوەندىيىن سىنتاكسى د ئافبەرا كەرەستىن جۇراو جۇرىن ئاخقتى (وشان، گرپيىن ئافى و لارىستان)يە. (ژىلەر لازار، ۱۳۸۴: ۲۰۵)

ئەم ل فېرە چونكو ئامرازى (پەيوەندى) پەيوەندى ب بابەتتى مەفە نىنە، تىنى باسى ئامرازىن بەستى دكەين.

۵) ئامرازىن بەستى:

ئەف ئامرازە ب ھەرەبى (عەتف)، ب رووسى (سىنتاكسىچىكى)، ب ئىنگلىزى (سىنتاكسىكال)ە.

((ئەو جۇرە ئامرازانەن، كە دوو رىستەى سادە بەيەكەو دەبەستەنەو يان رىستەيەكى شوپىن كەوتو دەگەيەنە رىستەى سەرەكى لە نىو رىستەى لىكدرىاوى شوپىن كەوتووخوزدا. بەم ئامرازانە دەوترىت ئامرازى سىنتاكسى، چونكە ئەو ئەركەى، كە جى بەجى دى دەكەن دەكەوتتە ناو ئافبى سىنتاكسەو.)) (ئىبراھىم عەزىز، ۱۹۷۹: ۲۴).

۱. ئامرازىن بەستنى ژ لايى دروستبونىڭھە (structure):

۱- ئامرازىن بەستنى يېن سادە:

ئەو جۆرە ئامرازن كو سادەنە و ژ ئىك بەش پىك دەين و د زمانى كوردى (گۆڭھەرا بەھدىنى) دا ئەف ئامرازە ئەفەنە: (و، بەل، ئەفجا، تا، كو، نوکە، ژى، ... ھتد).

۲- ئامرازىن بەستنى يېن لىكدرائ^(۱):

ئەو جۆرە ئامرازن، كو ژ دوو بەشان يان پتر پىك دەين و پىكھە ئامرازىن بەستنى دروستدەن. ئەو ژى پىك دەين ژ: (وہسا، بەلكو، وەكو، چونكو، ئەگەر، ژ بەرھندى، فى گافى، پافىجا، ... ھتد)، ئامرازىن بەستنى، ب ئەركىن گەلەك گرنگ رادبن، ئەو ئەرك ژى پىك دەين ژ پىكھە گریدانا دوو رستا يان گەھاندانا رستەيەكى ب رستەيەكا دى، واتە ئەگەر بەستىن (پىكھە گریدان) د رستىدا بكاربەيت يان نیشاندرى پىكھەگریدانا دوو رستانە، كو د فى فەكۆلينيىدا ب ئامرازىن لىكدر نافتدبەين يان نیشاندرى گەھاندانا رستەيەكى ب رستەيەكا دىيە، واتە (رستەيەكا دويشەلانك يان شويىنكەوتوو دروستدەت) كو ب ئامرازىن گەھاندانى نافتدبەين.

ب. ئامرازىن بەستنى ژ لايى ئەركىفە:

۱- ئامرازىن لىكدر: دوو رستان پىكھە گریددەن.

۲- ئامرازىن گەھاندانى: رستەيەكى دگەھىنە رستەيەكا دى.

ھەر بەشەكى ژ وان ژى ئامرازىن خو و ئەركىن تايبەت ب خوقھە ھەنە.

۱- ئامرازىن لىكدر (co-ordinate):

((ئەو ئامرازانەن، دەبنە ھۆى لىكدانى دوو رستەى سادەى واتادارى سەربەخۆو مەبەستى جىاجيا لە رستەدا دەبەخشن و ھەردوو رستە سادەكەى ناو رستە لىكدرادەكە لە رپوى شپۆھ و واتاوە لە بەستانەوھياندا ھاوكيش و بەرامبەر رادەگرن.)) (رەفيق

(۱) د گەلەك سەرچاواندا ب فان جۆرە ئامرازان فورم ژى دەيتە گوتن.

محهمهد، ۱۹۹۷: ۴۳)، ئەف ئامرازە، تیکەلی رونا نا فان رستان نابن، بەلکو دبنە نافەندەک بو پیکشەگریدانا وی پەیوەندییا هەفپشکا د نافبەرا واندا و واتایا سەربەخۆ یا وان رستان زی هەر دمینیت.

ئامرازین لیکدەر د زمانی کوردیدا پیک دەین ژ:

(و، زی...زی، یان (ئان)، یان...یان (ئان...ئان)، هەم...هەم، نە...نە، چ...چ، ئی (بەئی)، ئەفجا، فیجا، بەلکی (بەلکو)، پاشی (پاشیکا)، جارجارا...جارجارا زی، پا، پافیجا، هیشتا... هتد.)

- ((ل جیاییت کوردستانی جارجارا بەفر دباریت، جارجارا زی باران.))

(صادق بهاءالدین، ۱۹۸۷: ۴۳۵)

- شییزاد چوو مال و فەرهاد ژ فوتابخانی فەگەرپا.

- ((Ristem îro çu, yan do?)) (REŞÎD KURD, 1990:111)

- ((بەفرکەفت پاش باران ئی باری و بەزی پاشی گیا شینبوو پاشی بلندبوو پاشی

دان دا.)) (محمد طاهر، ۱۹۹۹: ۱۵۳)

- پا فیجا تە گوتە من، وه بکه.

- ئەفی مرؤفی مالا مه خرابکر، هیشتا د ئاخفیت.

۲- ئامرازین گەھاندنی (Relative Article):

زارافی (گەھاندنی) ژ چاووگی (گەھاندن) ئی هاتییه. ب مەبەستا گەھاندنا تشتەکی بو تشتەکی دی، وهکی گەھاندنا رستەیهکی ب رستەیهکا دی یان ب واتایهکا دی، گەھاندنا رستەیهکا دویفه لانک (پارستە) ب رستەیهکا سەرەکی (شارستە) د ناف رستا ئالۆزدا.

• پیناسا ئامرازین گەھاندنی:

ئەف جوۆره ئامرازە چ وشان یان گرئیان پیکشە گرئنادەن بەلکو لارستەیهکی دگەهینە لارستەیهکا دی و د راستیدا یهک ژ وان لارستان وهک ووشه یهکی بو لارستا دی لیدکەن واتە لارستەیهکی وهک نافهکی یان هەفانافهکی یان هەفالکارهکی بو لارستا

دى ليدكەن. ئەف ئامرازە ھەمى دەما ل گەل دوو لارستان دەين و ئيك ژ وان لارستا سەرەكى (شارستە) و يا دى لارستا دويشە لانك يان لاوەكى (پارستە) يە و دكەفنه دەستپيكا پارستى. ھندەك جارا ژى دشياندايە، نەھين و كوما (،) ل جھى وان بەيتە بكارهينان. ئەف ئامرازە پيك دەين ژ: (تا كو، ھەتا كو، ئەگەر، چونكو، ژ بەرھندى كو، دەمى كو، ھندى كو، كو، د سەر ھنديپرا كو،...ھتد.)

(پەيوەندىي نيوان ئامرازى گەيەنەر و لارستە ئەوويە، كە ئامرازى گەيەنەر خوى ئامازە بە باسليكرائيك (توخميك) ناكات بويە پيويستى بە رستەيەك دەبيت، كە بە رستەى سەرەكى بيبەستيتەو و ئەركى خويان ببين لە تەواوکردنى واتا و ناساندنى سەرەكەى پيش خويان.) (خليل أحمد، ۱۹۸۴: ۲۰۰)، وەك:

- من ئەو مروؤف دقيت، كو باشيى دكەت.

د فى رستيدا لارستا (من ئەو مروؤف دقيت) وەكى رستەيەكا سەرەكى پيويستى ب رپوونكرنى و تمامكرنيە و لارستا (كو باشيى دكەت) فى ئەركى دبىنيت. نمونەكا دى:

- دەمى كو چوومە زانكوؤيى، من وانين خو خاندن.

• تايبەتى يپن ئامرازين گەھاندنى:

۱- ((لە پيش رستەكانيانەو دەوہستن، بەلام شويني تريش لە ناو رستەدا دەگرن.))

(بەكر عومەر، ۱۹۹۲: ۱۷)، وەك:

- ئەگەر سوبەھى زوى نەھيى، دى تە ھيلم.

- سوبەھى ئەگەر زوى نەھيى، دى تە ھيلم.

- دەمى كو سوبەھى گەھشتى، بيژە من.

- سوبەھى دەمى كو گەھشتى، بيژە من.

۲- ((رستەكانيان دەتوانن پاش و پيش بکەن.)) (سەرچاوا پيشوو: ۱۷)، وەك:

- ئەگەر بشيى، ھاريكاريا وان بکە.

- ھاريكاريا وان بکە، ئەگەر بشيى.

- ھەتا نەھيى، ئەز ناچم.

- ئەز ناچم، ھەتا نەھيى.

- ۳- ((زۆربەيان له رپووی بوونەووە رپووالەتی سەربەخۆیان لە زمانەگەدا هەیه.
- ۴- له رپووی واتاوە زۆریان واتادارن چونکە لە سنووری وشەدان و ژمارەیهکی کەمیان نەبیت بئ واتان.)) (رەفیق محەمەد، ۲۰۰۲: ۵۶-۵۷)، وەك: (کول، کو)
- هەژى گوتنیهى نەگەر د رستهیهكا ئالۆزدا، ئامرازین لیكدەر و ئامرازین گەهاندى پیکه هاتن، ئامرازین لیكدەر دچنە پیشیا ئامرازین گەهاندى:
- ئەز حەز دکەم بهیت، بهلئ هەگە ئەو حەز نەگەت، ئەز چبگەم.
 - بلا بهیتە مال، ئان هەگە مال ژى ب دلئ وى نەبیت، خو دکانى دزانیت.
- هەر وها دیاردا ژیرنی ل گەل فان ئامرازا رپویددەت، دەمی کو کەرەستین هاوبەش و دووبارەگری د شارپستى و پارپستیدا هەبن.
- ئەگەر تو ناچیه بەغدا، ئەز دئ چم. (ه بەغدا) ← φ
 - ئەز ناھیمە مال، چونکو ئەو دەیت. (ه مال) ← φ
- پیدفیه بزانی ل گەل فی کۆمەلیدا د هندەك رپستادا کار ناھیتە ژیرن، تەنانەت ئەگەر هاوبەش ژى بن:
- وى دەمی ئەو هات کو ئەم ژى هاتین.
 - * وى دەمی ئەو هات کو ئەم
- بهلئ د هندەك رپستادا د کرمانجیا ژووری (گۆفەرا بادینی)دا، کار ژى د شیاندايه بهیتە ژیرن بئى کو واتایا رپستى تیکبجیت:
- من نان خوارو وى ماست خوار.
 - من نان خوارو وى ماست.
 - من جلك شوشتن و وى ترۆمبیل.

٦) جوړین رپستى:

ب شیوهیهکی گشتی د رپزمانا دیریندا، رپسته ژ لایى پیکهاتنیقه دبیتە سى جوړ: رپستا سادە و لیكدراو و ئالۆز. د رپزمانا کوردیدا دوو جوړین سەرەکی ئی هاتینه دەستنیشانکرن، کو ئەو ژى رپستا سادە و نەسادهیه.

رپستا نەساده ژى دبیتە دووجوړ:

١- لیكدراو

٢- ئالۆز

1. رستا ساده:

ئەگەر ئەم بەرئى خو بدەينە رستين زمانى كوردى، دئى بينين كو ئەف رستەيە ژ لايى سادەيىفە، د ئىك پلەدا نين. ھندەك رستە سادە و ئاسانن كو ب ساناهى دەينە فيربوون، وەك:

- ئەفە پەرتووكە.

- من برا يى ھەى.

- نازاد ھات.

بەئى پا ھندەك رستا زى پىكھاتنەكا پىشكەفتيتەر و ئالۆزتر يا ھەى كو مرؤف د قۇناغىن مەزنتەر يىن تەمەنىدا فيردبىت و بكار دەينىت، وەك:

- من دەرمان دا نەخوشى.

- من ئەو ب مرؤفەكى عاقل دزانى.

- دەيكا وى شير دايى.

رستين كورتين سادە، ب تنى واتايەكا سادە يا ھەى كو زارؤك د قۇناغىن سەرەتاييا زيانى بابەتین خو پى دياردكەن. ئەو نەشين د ئىك رستەدا بيژن: (خانىيى براىيى من مەزنە). يان (براىيى من خانىەكى مەزن يى ھەى). بەلكو وى چەمكى ئالۆز و يا بەرفرەھ د چەند رستەيەكىن كورتدا ب فى شيوى دياردكەن:
- من براىيى ھەى. براى خانىيى ھەى. ئەو (خانى) مەزنە.
كەواتە دوو جوړە رستين سادە يىن ھەين:

1- رستا سادە يا نەفرەھ:

رستا سادە يا نەفرەھ ئەو رستەيە كو ژ گريپەكا نافي و گريپەكا كارى پىكدەيت. واتە ئەو رستا بنچينەيە كو ب تنى كەرەستين سەرەكيبين رستى ب خوقەدگريت كو ئەو زى (بكەر و كار)ە.

د گرييا نافيادا، ھەمى گاڤا (سەرە) يەك يى ھەى كو دبىتە ناوك و ب ھىچ شيوىەكى ناھيتە ژيىرن و ھەرودھا ھىچ ئىك ژ كەرەستين ديبين رستى زى جھى وى سەرەى ناگرن، وەك:

- فان دوو گولین جوان ببه.

د فئ رستیدا (گول) سهریه و ههبوونا ویا فهره. واته بیی وی (سهره) پیکهاتا رستی تیکدچیت.

۲- رستا ساده یا فهره:

ئهو رستهیه کو ژبلی بهشین سهرهکیین رستی (بکه و کار)ی، بهشین ناسهرهکیین رستی (به رکاری نهراسته و خو، دیارکه ر، ههفالکار،...)ی ژی ب خوقه دگریت.

ب. رستا نه ساده:

پیویستیا هزر و ههستا وهکر، کو د زمانیدا تایبه تیین سینتاکسی بهینه دارشتن. ئهو ژی ب پیکهینانا چهند رستهیه کا. نافئ فئ دارشتنا سینتاکسی ژی رستا نه سادهیه. ههروهها ئهف تایبه تیین سینتاکسیین خاری، رستین د ناف رستا نه سادهدا پیکمه گریدهن:

۱- هیز

۲- نامراز

۳- جهی رستی

۴- دهم و دوخ

۵- جوړی وشئ و گریی

ههر دهمه کی، رستا ساده واتایه کا تمام هه بیت، دبیزنی رستا سهریه خو. بهئ کیم جارا گوتن ب رستهیه کا ساده یا سهریه خو تمام دبیت واته دیارکرنا مه بهستی بارا پتر پیویستی ب چه ندین رستایه کول دویف ئیک دهین و په یوه ندیا ل گهل ئیک دروستدکن. (ئهف پیکمه گریدانه ژی هندهک جارا ب ریکا واتایا رستایه کو دبیزنی په یوه ندیا واتای (معنوی).

وهک: په رتووکا من بهرزه ببوو. ئه ز ل هه می مائی گه پریام. من بهری خو دا بن میزی و سهر کهنوو ری. من بهرک بهروفاژی کر.

يان ژى ب رېكا ئامرازى بەستىيە واتە ئامرازى لىكدر يان ئامرازى گەھاندنى كو
قى پەيوەندىيى ژى دىبژنى پەيوەندىيا گوتنى. (پرويز ناتل، ۱۳۸۶: ۱۳۴)

نموونه بو ئامرازى لىكدر:

- يان وەرە يان ھەرە.

(يان...يان) ← ئامرازى لىكدرە.

نموونه بو ئامرازى گەھاندنى:

- باش بخوينە دا كو سەرىكەقى.

(دا كو) ← ئامرازى گەھاندنىيە.

ل دويف ئىكھاتنا رستا ژى ب دوو شىوايە:

۱- ھندەك رستە راستە وخو پىكفە گرئىدايى نىنن بەلكو ب رېكا ئامرازى لىكدر

ل دويف ئىك دەيىن و رستىن لىكدر او دروستدكەن:

- ئەحمەد ھات و فەرھاد چوو.

۲- شىوھىەكا دىيا ل دويف ئىكھاتنا رستان ئەوہ كو ئىك ژ وان گرئىدايى ب رستا

دىيە و ب تنى ناھىن. پىكفە گرئىدانا فان رستان ژى ب رېكا ئامرازى گەھاندنىيە. ب

فان رستان ژى دىبژن، رستا ئالۆز:

- دەمى كو تو ھاتى، ئەو ل وىرى ئەبوو. (حسن ذوالفقاري و ھندەكەين

دى، ۱۳۸۲: ۲۷۲)

كەواتە رستا نەسادە دىيە دوو جۆر: أ- رستا لىكدر او ب- رستا ئالۆز

۱- رستا لىكدر او:

ئەو رستەيە كو ژ دوو رستان يان پتر پىك دەيىت كو فان رستان بەھايەكى

رېزمانىيى ھاوبەش يى ھەي. پىكفە گرئىدانا فان رستان ژى، يان ب رېكا ئامرازى

لىكدرە: (و، يان...يان، بەلى، فىجا،...) واتە (پەيوەندىيا گوتنى)، يان ژى ژ لايى واتايا

رستايە واتە (پەيوەندىيا واتايى)، يان ژى پىكفە گرئىدانا وان ب رېكا راوہستيانىيە كو د

نافبەرا وان رستاندا دەيىت و ئەف راوہستيانە جەئ ئامرازى لىكدر دگريت و ب (،)

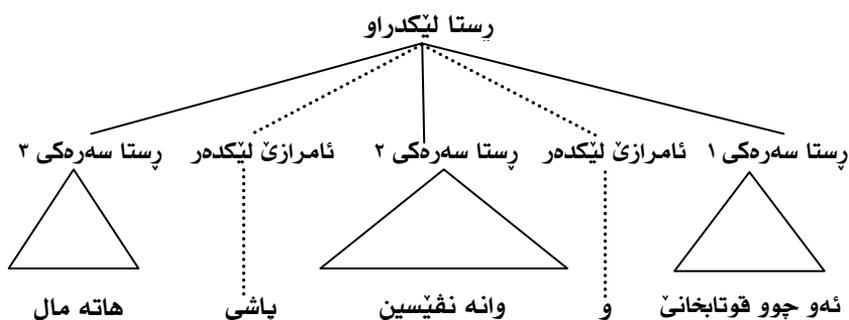
دياردىت. ھەر ئىك ژ فان رستان ژى، رستەيەكا سەربەخويە. واتە ژ لايى رېزمانى و

واتايىقە، سەربەخونە و ھىچ جۆرە پەيوەندىيەكا رېزمانىيا تايبەتى ل گەل ئىك نىنە

و د شياندايه تنى بهينه بكارهينان. (بهلام بهشداريكي هاوبهش له نيوانيان ههيه، وهك هاوبهش له ههمان فريزى ناوى، چ بكه بى، چ بهركار، يان بهشدارى له روى كاتى نهجامدانى كاتهكان... هتد.) (عهبدوللا حوسين، ۲۰۰۶: ۲۲)

د رستهيهكا ليكدراودا، ژمارا رستان ل دويډ ژمارا كارايه، هه پارچهيهكى چهند كار ههبن ب ههمان راده، رسته يين ههين. (پنج استاد، ۱۳۸۰: ۲۷۶)

نواندنا (دارناسا) رستا ليكدراو:

ههروهه د رستا ليكدراودا، هندهك جارا، هندهك ژ بهشين وهكهف ژ نيك ژ رستين وى دهينه ژيبرن بو سكيى يان دووبارهنهبوونى.

- پيدفييه نهز بجم و وى ببينم.
- ههسپى لى ودرگره و بينه.

د فان رستاندا، وشا (پيدفييه) و وشا (نهز) د رستا نيكيذا و وشا (ههسپى) د رستا دوويدا، هاتينه ژيبرن ژ بهر دووبارهنهبوونى.

رستا ليكدراو ل دويډ واتايا رستين وى و نهو نامرازين پشكداريى د دروستبوونا واندا دكهن، دابهش دبنه سهر فان جوړين خارى:

- أ- رستا ليكدراوا هاوسهنگ
- ب- رستا ليكدراوا پيچهوانه
- ج- رستا ليكدراوا نيك ل دويډ نيك^(۱)

(۱) ژ بهر كو نهفه بابتهتى مه نينه، ندم باس ناكهين. (بو پتر پيزانين ل سهر فان جوړى رستان بزفرنه: (عهبدوللا حوسين رهسول، ۲۰۰۶: ۳۲-۳۶) و (صلاح حويز، ۲۰۰۶: ۷۰-۷۵)

۲- رستا ئالۋز:

د زۆربەيا سەرچاوين پېزمانيدا، رستا ئالۋز (تېكەل) ب شېۋەيەكى گشتى ھاتىيە باسكرون و ب دەگمەن ھندەك ژ ياسايىن دارشتنا رستا ئالۋز د زمانى كورديدا ھاتىنە دەستنيشانكرن. د سەرچاوين كورديدا، ب تنى دوو سەرچاۋە ھەنە، كو ب شېۋەيەكى بەرفرەھ باس رستا ئالۋز و جوړى پارستان (دياركەرى) كرىنە كو ئەو زى پەرتووكا (سینتاكسى رستەى تېكەل) يا كوردستانى موكرىانييە و پەرتووكا (رستەى لىكدراوى شوپنكەوتوو خواز لەگەل رستەى شوپنكەوتوى ديارخەرى لە ديالىكتە ناوھندييەكانى زمانى كورديدا) يا ئىبراھىم عەزىز ئىبراھىمە. كو ئەوى زى باس رستا دياركەرى كرىيە.

ھەر ھەل دويف وان سەرچاۋا و نامىن ئەكادىمىيىن مە سوود زى ۋەرگرتى، دياردبىت كو رستا ئالۋز د ناف وان ھەمى سەرچاۋاندا ئىك تىشت دگەھىنيت، ئەو زى ئەو ھە كو رستا ئالۋز ژ رستەيەكا سەرھكى (شارپستە) و رستەيەكا دويفەلانك (پارپستە) پىك دەيت كو ب رىكا نامرازى گەھاندنى دگەھنە ئىك.

ھەر ھەك بەرى نوکە بۆ مە دياربووى ھندەك جارن چەند پويدان كو ل دويف ئىك يان د ئىك دەمدا پويدەن، ب دوو يان چەند رستىن سەربەخۆ يىن ئىك ل دويف ئىك دياردكەين كو رستەكا لىكدراۋ پىكدەين، ۋەك:

- ئەو گەلەك تىكوشى. دوماھىي زى سەرکەفت.

ھندەك جارن زى فان جوړە رستان ب رىكا نامرازەكى لىكدر، پىكشە گرىدەين و رستەيەكا لىكدراۋ دروستدكەين.

- ئەوى گەلەك پىكولكر و دوماھىي زى سەرکەفت.

- ئەوى گەلەك پىكولكر بەل دوماھىي زى سەرنەكەفت.

بەل ھندەك جارن مە دقېت دياركەين كو واتايا ئىك ژ فان رستان ھۆ يان ئەنجام يان نيشاندەرى دەم يان جھى پويانا واتايا رستا دييە. ژ بەر قى چەندى زى فان دوو رستان ب ھارىكاريا وشەيەكا گونجاي (نامرازى گەھاندنى) دكەينە رستەيەكا ئالۋز، ۋەك:

- چونكو ئەو گەلەك تىكوشى، دوماھىيدا سەرکەفت.

د فئى رېستېدا كو رېسته يه كا ئالۆزه، ئهو رېستا كو بارا پتر بابەت و مەبەستا سەرەكيا ناخفتنكەرى دگەھىنيت، واتە رېستا (دوماھىيدا سەرکەفت) شارپستە، و رېستا دى كو رپوونكرنەكى سەبارەت شارپستى ددەت، يان واتايا وئى تامدكەت، واتە رېستا (ئهو گەلەك تىكوشى) پارستە يە و ئهو وشا كو ل دەستپىكا پارستى دەيت و وئى دكەتە پەپرەوى شارپستى. واتە (چونكو) زى ئامرازى گەھاندنيە.

• پېناسا رېستا ئالۆز:

((رېستە تىكەل بە تىكەل بوونى دوو رېستە لى روى سينتاكسەو جىاواز دەگوتريت، كە يەككىيان سەرەكە يە و ئهوى دىيان رېستە لى شوين كەوتووى رېستە سەرەكە يە. پېوھندى نيوان رېستە لى شوين كەتوو بە رېستە لى سەرەكە يە، بارى شوين كەوتنى بە كۆمەلە ھۆيەكى سينتاكسى پېوھستە، كە لى ھەمووان گرنگتر و بايەختر ئامرازى گەيەنەرە. ئەم ئامرازە دەچيتە نيو پىكھينان و دارشتنى رېستە لى شوين كەوتووھ.)) (كوردستان موكرىانى، ۱۹۸۶: ۷۶)

ھەبوونا ئەفى ئامرازى د رېستا ئالۆزدا، نيشاندەرى ھندپيە كو پارستە ب تنى واتايى نادەت و ژ لايى واتايىقە گرېدايە ب شارپستىقە. پەيوھنديا د ئاھبەرا شارپستى و پارپستى ب ئىك ژ تايبەتمەنديين رېزمانىين رېستا ئالۆز دەيتە ھژمارتن.

• بەشىن رېستا ئالۆز:

۱- رېستا سەرەكى يان شارپستە (Independent clause):

ئهو رېستە يە كو يا سەرەبەخۆيە و پەيوھنديا رېزمانى ل گەل دەرفەى خودا نينە و ناھيتە ژېرن، وەك:

- ئازاد ھەرچەندە گەلەكى وەستيايوو، راپۆرت خلاسکر.

د فئى رېستېدا، (ئازاد راپۆرت خلاسکر) شارپستە يە، چونكە ژ لايى رېزمانى و واتايىقە يا سەرەبەخۆيە.

۲- پارستە (Subordinated clause):

ئەو بەشە د رستا ئالۆزدا كو هەرچەندە كەرەستىن پىدقايىن رستى تىدا هەنە. بەلى ب تنى نەشىت وەكى رستەيەكا تەواو و سەر بەخۇ بكاربەيت، بەلكو ژ لايى و اتايىقە، گرېدايى رستا سەرەكى (شارستى) يە و ل دويف ئەرك و رۆلېن جودا جودا بۇ (سەرە)ى دزفريت. هەر وەها ئامرازى گەھاندنى ژى ل گەلدا بكاردەيت، كەواتە ئەم دشىن بىژين كو پارستە ژ لايى و اتايىقە، وەك وشەيەكى يان كۆمەلەكى د شارستىدا ليدەيت، بۇ نمونە وەكى نافی يان هەفالنافی يان هەفالكارى ليدەيت:

- ئەو كچا كو وانا دنقيسيت، هەفالا منە.

د قى رستىدا (كو وانا دنقيسيت) پارستەيە و ئەركى پارستا بكارى دبىنيت. پارستە د نافی رستا ئالۆزدا رۆلى بەشى سەرەكى و ناسەرەكيبى رستا سادە دگيرپيت، ژ بەرەندى دەمى باسكرون و نيشاندانا رستا ئالۆز پىدقايىە گرنگيەكا زۆر ب لايەنى ئەرك و رۆلى بەيتە دان، دا كو بەيتە زانين كو ئەف پارستەيە ئەركى كيشك بەشى سەرەكى يان نەسەرەكى يى رستى دگيرپيت. ((تەبايى و رېككەوتنى رستەى شوينكەوتوو لە رستەى ناوېتەدا لەگەل بەشېك لە بەشەكانى رستەى سەرەكيدا بۇ نيزىكبوونى هەردوو لا دەگەرپتەو. ئەمەش ئەو نەگەيەنيت، كەوا هەميشە ئەو رېكەوتنە لە ئارادا هەبىت، چونكە ئەم جوړە رستە شوينكەوتوو نە پيۋەندى و اتا و پيۋەندى رېزمانى ئەو وەندە جوړاو جوړ دەبەخشيت، كە بەشە سەرەكيبەكانى رستە هيندە نابەخشن.)) (ئەو رەحمان حاجى، ۲۰۰۴: ۱۷۷)، وەك:

- ئەفە ئەو دەفتەرە، ئەوا كو تىدا وانا دنقيسم.

- نازاد كو هەفالهكى نيزىكى من بوو، ژ نشكەكېفە وەغەرر.

۷) جوړېن پارستان:

پارستە د زمانى كورديدا ل دويف ئەركى سەر شانى وان دبەنە چەند جوړەك: د زمانى كورديدا چەند جوړە دابەشكرنەك ژ لايى و اتايىقە بۇ پارستان هاتىە كرن. هەرچەندە د ەندەك لايەناندا جياوازن. لى د تشتى سەرەكيدا يەكدگرن، واتە ئەم دشىن بىژين كو هەمى ئەف سەرچاويە پارستا نافی، هەفالنافی و هەفالكارى كو

دابه شکر نه کا که فنه، بو مه دیار دکهن. بهئ هر ئیک ب شیوهیه کی تابه تی باس دکته، مه د فی فه کو لینیدا ئەف دابه شکرنا خاری هه لیزارتیهه داکو ل گه ل جوړین پارستان د زمانئ فارسیدا بهراورد بکهین:

أ- پارستین نافی

ب- پارستین هه فالنافی

ج- پارستین هه فالکاری

۱- پارستین نافی:

چهند که ره سهیه ک پشکداریئ د دارشتنا گریئا نافیدا دکهن کو ئەو زی دشین (ناف، جهناف... هتد) بن. پیدفیهه د گریئا نافیدا سهرهیه ک هه بیت و بکه و که ره ستین دی وه ک دیار کهر، ئه رکئ وه سفکر و پیناسه کرنا فی سهرهیه بیین. د رستهیه کا ئالۆز ژیدا سهرهیا گریئا نافیا رستا سهرهکی، ئه رکین جودا جودا یین (بکه ری و بهر کاری و بهر کاری نه راسته وخو) دبینیت و پارستا دیار کهر زی ئه رکئ دیار که ره کی بهر فرهی سهرهی دبینیت و بو وی سهرهی دزفریت، که واته پارستین نافی ئەو پارسته نه یین دبنه (دیار کهر) بو سهرهیه کی (ناف) د گرییه کا نافیا د شارستیدا، ژ بهر هندی ل دویف پؤل و ئه رکئ سهرهیا گریئا نافیا د شارستیدا، ئەف جوړه پارستهیه دابه ش دبنه سهه فان جوړین خاری:

۱. پارستا دیار کهرئ بکه ری:

ئەف پارستهیه سهرهیا وی گریئا نافی رووندکته کو پؤلئ بکه ری د رستا سهره کیدا دگپریت و ل دویف وی په یومندییا واتایا ل گه ل هه ی، وه سفدکته و پویه کی روونترئ بکه ری دیار دکته و دچیه ناف رۆنان و پیکهاتا شارستی و بهر فرهه تر لیدکته:

- کوردستان کو د پۆژه لاتا نافه راستدایه، پیگه هه کی گرنگی سه ربازی و ئابوورییه.

د فی رستیدا، وشا (کوردستان) ئه رکئ بکه ری شارستی دبینیت و پارستا (کو د پۆژه لاتا نافه راستدایه) زی، وه سفا فی بکه ری دکته و دبیه دیار کهرئ وی، ههروهه نموونا دی زی ب فی شیوهیه.

- ئەو كورپى كۆگەلەك دىخاند، خەلاتى ئىككى وەرگرت.
د فى پستىدا گرىيا نافييا (ئەو كورپى) وەك سەرە ئەركى بىكەرى د شارپستىدا دىتە.
پارپستا دىاركەر زى بوويە دىاركەرى فى (سەرە) كۆ بىكەرە و ئەو زى ئەركى بىكەرى
دبىنيت.

۲. پارپستا دىاركەرى بەركارى:

د فى جۆرى پستا ئالۆزدا، پارپستە وى گرىيا نافييا كۆ د شارپستىدا ئەركى بەركارى
دبىنيت، رووندىكەت و دبىتە دىاركەرى وى بەركارى.
بەركار زى: ئەو توخمە، ئەو كۆ كارەك ب سەردا دەيت و دشىت وەكى سەرە
(ناف، جەنەف... ەتد) بىت، وەك:

- سەددامى ەلەبجە بۆردوومانكر، كۆ بوويە ەروشىمايى كوردستانى.

- شەھى ئىرانى پىشەوا ل سىدارى دا، كۆ سەروكى كۆمارا موھابادى بوو.

- من فىا، كۆ وى سزا بىدەم.

- ئەو زارۇك ەينا، كۆ ژ ەمىا جوانترىبوو.

د فان نموونىن سەرىدا، ەر ئىك ژ پارپستىن نافييىن دىاركەرى بەركارى، وەسفا
لايەنەكى بەركارى شارپستى كرىە.

بۆ نموونە پارپستا (كۆ ەروشىمايى كوردستانىيە)، وەسفا بەركارى شارپستى كرىە كۆ
ەلەبجەيە.

۲. پارپستا دىاركەرى بەركارى نەراستەوخو:

ئەف جۆرە پارپستەيە وى گرىيا نافييا كۆ د شارپستىدا پۇلى بەركارى نەراستەوخو
دبىنيت، پتر رووندىكەت و دبىتە دىاركەرى وى.

بەركارى نەراستەوخو زى ئەو بەركارە (ئانكو ف بەركارى دكەفىت) كۆ ئامرازەكى
پەيوەندى ل پىشيا وى دەيت يان ئەو بەركار دكەفىتە د نافيەرا ئامرازىن
پەيوەندىيىن دوو پرتكدا، واتە ئەم دشىن بىژىن، گرىيەكا بەند پىكدەينىت كۆ بۆ پتر
روونكرنا رويدانىن كارى ەاتىنە:

گرڼيا کارئ شارستئ	پارسته	شارسته	
		بهرکارئ نهراسته وخو	گ.ن
بر.	کو ههرو دخوینیت	بؤ قوتابیئ	۱.من دیارییهك
نقیسی.	کو ژ نوی کریبوو	د وئ دهفتهرا	۲.نهسرنئ هوزانهك

۴. پارستا دیارکهري (پارستا دیارخهري دیارخهري):

د رستهیهکا سادهدا، سههريا گرڼيا نافی دشیت ب گرڼیهکا دیبا نافی بهیته وهسفرن کو دبیته دیارکهري وئ، ههروهه د رستهیهکا ئالۆژ ژیدا، سههريا فئ گرڼيا نافییا دیارکهري، دشیت ب پارستهیهکی بهیته بهرفرههکرن کو ئه و ژی دبیته دیارکهري بؤ دیارکهري سههريا گرڼيا نافییا رستا سههري (شارستئ)، واته دیارکهري سههريا گرڼيا نافییا شارستئ، دبیته (دیارکری) بؤ پارستا دیارکهري (صلاح حویز، ۲۰۰۶: ۸۲)، وهك:

- دهنگئ وئ ترومبیللا کو ههړؤ د فئیرپرا دبووریت، گهلهکی نهخوشه.

- دکتاتورئ وهلاتئ عیراقئ کو نیشتمانی کورد و عههبايه، گهلهکی خوینرپژبوو.

ههروهکی دبیین د فان رستین سههريدا (وئ ترومبیللا، وهلاتئ عیراقئ) گرڼیين نافیینه و دیارکهري سههريين (دهنگ، دکتاتور)ن و پارستين (کو ههړؤ د فئیرپرا دبووریت) د رستا ئیکئ و (کو نیشتمانی کورد و عههبايه) د رستا دوویدا، دبنه دیارکهري بؤ دیارکهريين فان سههريا کو (ترومبیل، عیراق)ن، کهواته پارستا دیارکهري بؤ وی نافی دزفريت کو دبیته دیارکهري گرڼيا نافی. بهلئ بؤچوون بؤ هندی دچن کو ئهف ناهه ژی (دیارکهري) وهك ناههکی نابیته دیارکهري سههري، بهلکو وهك گرڼیهکا نافی ئهركئ دیارکهري دبیینت. ههروهکی د نمونین سههريدا بؤ مه دیاردبیت^(۱).

(۱) بؤ پت پتراین، بزفره: (شلیر رهسول، ۲۰۰۴: ۱۱۷)

ب- پارستین هه‌فالنافی:

هه‌فالناف کوئم دشیین بیژینی دیارکه‌ر ژی، ئهرکی وه‌سفرن، ڤوونکرن و دانا زانیارییان سه‌بارت گریئا نافیا رستی دبینیت. ئەف دیارکه‌ره ژی دشییت (ناف، جه‌ناف، هه‌فالناف، گریئا نافی و گریئا به‌ند ...). بیت. وه‌ک:

- برایی شیروکی ل هه‌ولیریه. (ناف)

- هه‌فالنی من گه‌له‌کی زیره‌که. (جه‌ناف)

- کچا به‌ژن‌زراف هات. (هه‌فالناف)

- کوری ماموستا فه‌ره‌ادی ل زانکویی دخوینیت. (گریئا به‌ند)

- ب‌پارا ب له‌ز د به‌رژه‌وه‌ندییا مروفیدا نینه. (گریئا به‌ند)

د رسته‌یه‌کا ئالوز ژیدا (پارستین هه‌فالنافی) تیئه‌له‌کیشی رستا سه‌ره‌کی دبن و ئهرکی دیارکه‌ری سه‌ره‌یا گریئا نافیا رستی دبین:

- ئەو په‌رتووکا کو ته‌ کرې، گه‌له‌ک ب مقایه.

د فی رستیدا پارستا هه‌فالنافییا (کو ته‌ کرې) دیارکه‌ری سه‌ره‌یا شارستی (ئەو په‌رتووک)یه.

پارستین هه‌فالنافی خودانی پیکهاتنه‌کا (بینایه‌کی) ئیکجار مه‌زن و پیشکه‌فتینه و هه‌روه‌ها ئهرکی دیارکه‌ره‌کی به‌رفره‌ه جیبه‌جیدکه‌ن کو ئەو ژی دزفریته سه‌ر به‌شه‌کی رستا سه‌ره‌کی و ژ نافی هه‌یی (وجودی) پیکده‌یت. (ئیره‌یم عه‌زیز، ۱۹۸۰: ۳۵)، که‌واته ئەم دشیین بیژین پارستین هه‌فالنافی وه‌کو دیارکه‌ر ل دویف وی نافی کو د شارستییدا هه‌ی، دکه‌فن و تایبه‌تییا وی نافی چ به‌رجه‌سته‌بیت، چ دیارده، هه‌روه‌ها جوړی کاریگه‌ری و باری وی نافی ږوونده‌ن. ئەفی نافی ژی دبیزنی (سه‌ره) کو ئەف ناهه‌ وه‌ک (دیارکری) و پارسته‌ ژی وه‌ک (دیارکه‌ره‌کی به‌رفره‌ه) ئهرکی خو دبین.

که‌واته ئەم دشیین ب فی شیوه‌ی پارستین هه‌فالنافی پیناسه‌ بکه‌ین:

هه‌ر پیکهاته‌ک کو ئیک ژ به‌شین رسته‌یه‌کا نزمتر بیت کو گرییه‌کا نافیا دهرقه‌ی خو بده‌ته‌نیاسین، پارستا دیارکه‌رییا تیئه‌له‌کیشرییه. (Muhammad Ma'ruf, 1997: 253)

پارستين ههفالنافى ژ لايى واتاييڤه گريداينه ب شارستيفه. چونكو چهند لايه نه كى فهشارتيى سهرهيا گرييا نافيا رستى دياردكهن.

پارستين ههفالنافى ب ريكئا نامرازى گه هاندنى (كو) د كرمانجيا ژوورى (گوفه را به هيدنى) دا ب شارستيفه دهينه گريدان و ئهف نامرازه دكه فيته دهستپيكا پارستين ههفالنافى و د شياندايه بهيته ژيرن د وان باراندا كو پارستين ههفالنافى بو بكهري شارستى دزفرن بيى كو بارى سينتاكسيى خو ژ دهستبدن و واتايا وان ژى بهيته گوهورين:

وهك: - ئهو كو هه مى كهسى من بوو، ده مى تنگافياندا تانا من نه هات.

- ئهو هه مى كهسى من بوو، ل ده مى تنگافياندا تانا من نه هات.

پارستين ههفالنافى چ جاران ناكه فنه دهستپيكا رستا ئالوز، هه تا ل وان باراندا كو نامرازى گه هاندنى ل گهل بكارنه هاتبيت و ب شيوهيه كى سهرهكى دكه فنه نيڤا شارستيدا:

- يهك ژ بابه تين سهخت و گرنگ كو پهيوهنديا راسته وخو ب دوزا كوردانقه ههيه، سنوروى كورستانيه.

يهك ژ بابه تين سهخت و گرنگ سنوروى كورستانيه

شارسته

كو پهيوهنديا راسته وخو ب دوزا كوردانقه ههيه

پارسته

ههروهه پارستين ههفالنافى دشين ل دوماهيا شارستى ژى بهين. بهلى ههروهكى مه دياركرى چ جاران ل دهستپيكا شارستى ناهين، هه تا بيى نامراز ژى:

- يەك ژ بابەتین سەخت و گرنگ سنوورئ كوردستانییە، كو پەيوەندییا راستەوخۆ
ب دۆزا كوردانقە هەیه.

* كو پەيوەندییا راستەوخۆ ب دۆزا كوردانقە هەیه، يەك ژ بابەتین سەخت و
گرنگ سنوورئ كوردستانییە.

* پەيوەندییا راستەوخۆ ب دۆزا كوردانقە هەیه، يەك ژ بابەتین سەخت و گرنگ
سنوورئ كوردستانییە.

هەر وەها د دیالیکتا ژووریدا ئامرازین خستنهسەرین (ا) بۆ نفسی می یی تاک و
(ئ) بۆ نفسی نیر یی تاک و (ین و یت و ید) ژی بۆ نفسین نیر و می یین کوم دبنه
ئەگەرئ گریدانا شارپستی ب پارستین هەفانناقیه، وەك:

- ئەو كچا هاتی، گەلەكا نازكە.

- ئەو كورئ تە دیتی، گەلەكئ زیرەكە.

- ئەو ماسیین تە كپین، گەلەك ب تام بوون.

● ئەرکین پارستین هەفانناقی:

پارستین هەفانناقی ئەرکین بکەری، بەرکاری و هەفالكاری و دیارکەری دبینن.

(كوردستان موکریانى، ۱۹۸۰: ۱۳۱-۱۳۲)، ب فی شیوی خاری:

أ. پارستا هەفانناقی بۆ بکەرئ رستا سەرەکی دزفريت:

- ئەحمەد كو هەفالی دلسوزئ من بوو، كوچكر.

ب. پارستا هەفانناقی بۆ دیارکەرئ رستا سەرەکی دزفريت:

- نازایەتیا بی وینەیا گەنجەكئ كو د لاوینییدا ژيانا خو بەختكر، هەمی حیبهتی
كرن.

ج. پارستا هەفانناقی بۆ بەرکاری رستا سەرەکی دزفريت:

- وی پشیکا خو كو د ناف جهیدا نفاندبوو، هەلگرت.

د. پارستا هه فالنافی بؤ هه فالکاری (Adverbial) ئ پستا سهرهکی دزفپیت:

- د وتاره کیدا کو من ل سهر کوړی زانیاری نفیسییه، باسی فی چهندی کریه.

● تایبه تمه نديپن پارستين هه فالنافی:

۱- پارستين هه فالنافی هه می دهمان ل دویف وی گریئی دکهفن کو زانیارییان سهبارت چهند لایه نه کیڼ فهارتییین وی گریئی ددنه پروونکرن و نهف گرییه زی دشیت (ناف، جهناف، نامرازی نیشانه ... هتد) بیټ، وهک:

- نهو چهقی دریز کو شوربوو، شکهست.

- سهرؤکی نهسیی خو راگرت و نهوین دی زی کو ل دویفدا بوون، راوستیان.

۲- پارستين هه فالنافی چ جاران سهر به خو نینن. بهلکو هه می گافان په یوه نديیه کا سینتاکسی و سیمانتيکی ل گهل گرییه کا نافییا رسته به کا دی یا هه ی، واته پارستين هه فالنافی وهکی رسته به کا لوهکی ئمازی ب گرییه کا نافییا دهرقه ی خو دکهن و دبنه به شهک ژ رستا سهرهکی.

بکه ر یان بهرکاری پارستين هه فالنافی ژ بهر هه بوونا وان د شارستیدا، بارا پتر بؤ دووباره نه بوونی دهینه ژیرن:

أ. گولا کو رهنګ و بیهن نه بیټ، ب کیر ناهیت.

ب. نه سرینی نهو گولا کو ته چاندی، چنی.

وشا (گول) د رستا (ا) دا بکه ره و د رستا (ب) دا بهرکاره و ژ بهر هه بوونا وی د شارستیدا، ژ بؤ سفکیی و دووباره نه بوونی د پارستیدا هاتیه ژیرن.

۳- پارستين هه فالنافی وهکو دیارکه ره کیڼه، ب تنی جیاوازییا وان ل گهل ئیک نهوه کو دیارکه ر د چارچوئی گرییا نافییدا دهوری خو دبینیت و پارستا هه فالنافی وهک رسته به کی دکه فیهته دهرقه ی گرییا نافییا شارستی، وهک:

أ. گوهارکی زیری یی جوانه.

ب. گوهارکی نه سرینی کو زیره، جوانه.

د رستا (ا) دا وشا (زېږ) وهك نافهكې ئهركې دياركهرى بو گړيا نافييا (گوهارك) ى
دبينييت و دبیته تهواوگهرئ وئ و د رستا (ب) دا پارستا (كو زېږه) ئهركې پارستا
ههفانافى بو سهرهيا گړيا نافييا (گوهارك) ى دبينييت.

۴- پارستين ههفانافيين ناسايى دانهيين ل دويڤ ههز و ئارهزووا مهنه، واته د
شياندايه بهينه زېږن. ههروهكى چاوا دياركهر د رستا سادهدا دهيته زېږن بيى هندى
كو كار ل ريزمانهتيا وئ رستى بگهت، وهك:

أ- كچا جوان هات. (رستا ساده)

ب- نازاد كو ماموستايه، قوتابييين خو خوشدقين. (رستا ئالوز)

د فان ههردوو رستين سهريدا (أ و ب) وشا (جوان) و پارستا (كو ماموستايه)،
ئهركى دياركهرئ سهرهيا گړيا نافي دبينييت و زېږنا وان ژى كار ل ريزمانهتيا فان
رستان ناكهت.

● سهرهيا پارستين ههفانافى:

سهرهيا پارستين ههفانافى ب شيوهك ژ شيوين خارى دهيت:

نافى تايبهتى:

- نهحمه د كو ههفالى منه، گهلهكى زيرهكه.

جهنافى كسى:

- نهز كو هنده وهستيايمه، چاوه ل گهل وى بچم.

نافى گشتى:

- دل كو وهستياى و بى هيژبوو، كهته دافا وى.

ج- پارستين ههفالكارى:

ههفالكار وهك بهشهكى نهسهرهكى پشكداريى د پيکها تا رستاندا دكهت و وهكى
بهشهكى ناخفتنى، خودانى تايبهتيا مؤرفؤلوزى و سينتاكسى و واتايا خويه.

د رستا ئالۆز ژیدا، هه فالكار وەك بەشەك ژ رستا سەرەكى ب رپكا پارستى بەرفرهه (هراوان) دبیت. ئەف پارستەیه دبیتە دیارکەرئ فى هه فالكارى، واتە ئەم دشیین بیژین پارستین هه فالكارى، کارى شارپستى پتر روون و دیاردکەن و دبەنە چەند بەشەك کو هەرئیک ژ وان روویەکی رويدانا کارى دیاردکەن وەك (هۆ، دەم، مەرچ، و... هتد)، وەك فان بەشین خارى:

- پارستا هه فالكارى دەمى
- پارستا هه فالكارى جهى
- پارستا هه فالكارى ئەگەرى (هۆیى)
- پارستا هه فالكارى مەرچى
- پارستا هه فالكارى نامانج (مەبەست)
- پارستا هه فالكارى ئەنجام
- پارستا هه فالكارى راده وئەندازى
- پارستا هه فالكارى پپچەوانەیی (بەرؤفاژى)
- پارستا هه فالكارى چەندایەتى و چاوايى
- پارستا هه فالكارى ژبلیياتیى (هه لاودیرى، إستثناء)

• پارستا هه فالكارى دەمى:

ئەف پارستەیه دەمى رويدان یان روینەدانا کارى شارپستى دیاردکەت ب گریدانا وئ ب کارەکی کو دەمى وئ دیارە. واتە، دەمى رويدانا کارى پارستى دیار و ناشکرایه کا چ دەمەکه و ب رپكا وئ، دەمى رويدانا کارى شارپستى ژى دەپتە زانین و ئەم دشیین پارستى و شارپستى پاش و پپشیکەین.

ئامرازین گەهاندى بیین پارستین دەمى دروستدکەن، بریتینە ژ:

دەمى کو، گاڤا کو، دەما کو، د وى دەمى کو، هەر دەمەکی کو، هەما کو، هەکو، هەما هەکو، پشتى هنگى کو، پشتى کو، بەرى هنگى کو، هەتا وى دەمى کو، ژ وئ سالى کو، ژ وئ دەمژمیرى کو، ئەو دەمژمیرا کو، بەرى هندى کو، پشتى هندى کو، فى گاڤى کو، وئ گاڤا کو، ژ وى دەمى کو، ئیک نەقل، هەر دەمى کو، گاڤا کو، هەر ئەو گاڤا کو، سپىدى کو، سوبەهى کو، هەتا وى دەمى، وەكى (وەك)، کەنگى کو، ئەوہ کو، کو، هەتا، ژ نشکەکیڤه،... هتد.

(کهنگی و هندی و ههتا) (صادق بهاءالدین، ۱۹۸۷: ۴۳۲)

- وهکی تو هاتی، نهز نقستبوم.

- ((ههتا راست ل راستیی گهپیا، دمهوئی جهی خوه گرت.)) (جگرخوین، ۱۹۶۱: ۱۰۱)

- تا بمینین، دی هه بینین.

- ههتا مرنی، چاڤ ل کرنی.

د فان نمونادا (کو) هاتیه ژیرن بو سڤکی. بهلی د ئەسلدا ههبوویه.

- هندی کو بمینین، دی هه بینین.

- کهنگی کو تو شیای، سهرا مه بده.

ئهوه و تا → (ta ,ewe)

(ĪBRAHĪM REMEZAN, (Ez dernekevtime ewe befir barî)) (- Ez dernekevtime ewe befir barî)) (1988: 172)

(serçawa pêşû: (Em nivistin ji spêdê ta çukok çarê êvarî.)) (172)

ههژی گوتنییه، د فان نموناندا (کو) دشیته بو سڤکی، بهیته ژیرن ب فی شیوی

خاری:

هندهك جارا نامرازی (کو) ل شیوی (ههکو) خو دیاردکتهت کو هه هه مان پۆلی

سینتاکسییی هه. بهلی بکارهاتنا وی کیمتره ژ نامرازی (کو) و ههردووک زی بهرسفا

پرسیارا (کهنگی) ددهن:

- ههکو پۆزی ههلاتی، هه می بهرهف کارین خو چوون.

- ههکو تو چووی، نهو زفریشه.

((رستهی شوین کهوتووی کات له رووی شوینهوه تاکه جیگهیهکی دیاری کراوی له

رستهی تیکهه دا نی یه، بهلگو دهکهووته پیش، پاش رستهی سهرهکی نیو رستهی

تیکههوه وهیا دهکهووته نیوان بهشهکانی رستهی سهرهکیهوه.)) (کوردستان موکریانی،

۱۹۸۶: ۱۵۵)، وهک:

۱/ پارستا دهمی ل پِشیا رستا نالۆزدا:

کو بوهار هات، باغ و باغچه شیندبن.

پارستا دهمی شارپسته

۲/ پارستا دهمی ل دویف شارپستیدا:

ههست ب خوشیی کر، ههکو پهرتووک خاندی.

شارپسته پارستا دهمی

۳/ پارستا دهمی ل نیفا شارپستی:

شهفهک ژ شهفین هافینی، کو ئەم ل سەر بانى نغستبووین، دهنگهکى بلند هات.

شارپسته

پارستا دهمی

شارپسته

شارپسته: شهفهک ژ شهفین هافینی، دهنگهکى بلند هات.

پارستا دهمی: کو ئەم ل سەر بانى نغستبووین.

● پارستا ههفالکاری جهی:

ئەف جۆره پارستهیه، جهی رویدان یان روینه دانا کاری شارپستی دیاردکته و ب هاریکاریا ئامرازین گه هاندنی یین (هەر جههکى کو، هەر لایهکى کو، کو ل فیره، کو ل مال، بو هەر جههکى، هەر جهی، هەر جههک، هەر جههکى، جهی کو، ئەو جهی کو، هەر عهردهکى کو، ... هتد) ب شارپستیه دهینه گریدان و بهرسفا پرسیارا (ل کیری، ل کیفه، ل کیدهری) ددهن. د فی جوړی پارستیدا، جهی رویدانا کاری پارستی دیاره، ل دویف فی چهندی جهی رویدانا کاری شارپستی زی دیاردبیت، نموونه:

- کورد کو ل عیرافی دژین، ژمارا وان گه لهکن.

- ئەلهۆ ل هەر جههکى بیت، هیلینا خو ل سەر بلنداهیان دروستدکته.

- نهسرین کو ل فیره قوتابیه، ب ئیکى دهرچوو.

- هەر جههکى کو چوویمی، من ئەو نه دیت.

- هەر جههکى کو روینی، ئەز زی دى روینم.

- هەر جهی کو تو بجیی، ئەز زی دى هییم.

- جهی کو چوویمی، گه لهکى خوشبوو.

- هەر ئهردهکى کو بجمی، دى ته زی بهم.

● پارستا ههڤالكارى ئهگهري (هۆيى):

ئەڤ جۆره پارستيه هۆ يان ئەگهري رويدانا كاري شاپستى دياردكەت و ئامرازين گههاندنى يين (چونكو، چونكه، چمكى، ژ بهركو، ژ بهرهندي كو، ژ بو كو، ژ بهر وي چهندي كو، بو خاترا هندی كو، لهورا، لهوا، لهوما، ب ئەگهري هندی كو، ژ ترسا هندی كو، بهههتا هندی كو، (هندي-هندي كو) ئەگهري واتايا ئەگهري بگههين، ب في ئەگهري كو،...هتد) پشكداريى د دارشتنا في جوري پارستيدا دكەن و دبنه بهرسفا پرسيارا (بو، بوي، ژ بهر چي، بوچي). بهلئ ئامرازين (چونكه، چونكو، چمكى) چ د نفيسينيدا و چ د ئاخفتنيدا، ب شيويهكي گشتي پتر ژ يين دي بكاردهين و ئەڤ ئامرازه زي ل دەستپيكا پارستين ئەگهري دهين.

نموونه بو پارستين ئەگهري:

- ژ ترسا هندی كو زاروكي وي نهخوشبيت، گهلهك جلك كرنه بهر.

- ب هههتا هندی كو كاري هه، نههاته فيره.

- ژ بهر وي چهندي كو نهشيا كاري خو نهجامبدهت، ل فهريمانگههي هاته

دهرنئخستن.

((لهم جوره رسته ئالوزانهدا پارسته و رستهي سهرهكي دهتوانن شوينهكانيان

بگورنهوه.)) (صلاح حويز، ۲۰۰۶: ۸۶)، وهك:

- چمكى گهلهك يي نهخوشبوو، نههاتبوو قوتابخاني.

- نههاتبوو قوتابخاني، چمكى گهلهك يي نهخوشبوو.

- دان ب مللهتي كورد دانان، ژ بهرهندي كو رهگهز پهستن.

ئهگهري ئامرازي گههاندنى يا پارستا هويى د رستيدا بهيته زييرن، دي دارشتنا

سينتاكسييا رستا ئالوز تيگچيت و دببته رستهيهكا ليكدراو و ههروهها ژ لايي واتاييغه

زي دي دهريينا ئەگهري رويدانا كاري شاپستى لاوازر ليهييت. (كوردستان موكرياني،

۲۰۰۴: ۲۲)، وهك:

- من تو نهفيي، چونكو ئهركين خو بجهناهي.

- من تو نهفيي، ئهركين خو بجهناهي.

- نهوي كار ههبوو، ژ بهرهندي نههاته فيري.

- نهوي كار ههبوو، نههاته فيري.

● پارستا هه فالکاری مهرجی:

ئهف جوړه ژى مهرجى پرویدانا کارى شارستى ديار دکهت. ئه و نامرازين گه هاندنى، ئه وین پشکداریى د دارشتنا فان جوړه پارستاندا دکهن، پیک دهین ژ (ئه گهر، هه کو، هه که، هه تا، هه تا کو، ب وى مهرجى... کو، وى گافى (وى دهمى)... کو، ب مهرجه کى کو، ب فى مهرجى کو، هه ده مه کى کو، کو، هه گافه کى کو، هندى کو،... هتد) کو دکه فنه ده ستپیکا پارستا مهرجى:

- هندى کو زویتر کاربکهى، زویتر دى خلاسى.
 - هه گافه کى کو تو بهیى، دى ل زویترين دم کارى ته برپقه بهم.
 - هه کهر ئه و دهرمانا بخووت، دى ساخبيت.
 - ئه گهر کار بکهى، دى سه رکه فى.
 - هه تا کو (تا کو) نه چیه قوتابخانى، سه رناکه فى.
 - ب مهرجه کى کو ئه و بهیى، ئه ز ژى دى هیم.
 - ب فى مهرجى کو تو بچى، ئه و ژى دى چیت.
 - وى گافى (وى دهمى) دى چمه ویرى، کو ریزى ل من بگرن.
 - ب وى مهرجى ل گه ل ته دهیم، کو من نازار نه دهى.
 - هه ده مه کى کو شه ر چیببیت، جیهان دى ویرانبیت.
 - هه تا کو نیفا ده ستى ره شنه بیت، تاما ده فى خواه شتابیت.
 - کو تو مرؤفه کى باش نه بى، که س هه ز ژ ته ناکه ت.
- د فان جوړه رستاندا، پارسته دبیته رستا مهرجى و شارسته ژى دبیته به رسقا مهرجى.

پارستا مهرجى وهكى هه مى جوړین دبیین پارستان، ژ لایى پیکه اتنا سینتاکسیفه و ژ لایى واتایفه، چ جارا تنى بکارناهیى. چونكى واتایا وى یا ناتمامه و دارشتنا وى یا سینتاکسى ژى یا نیفه رويه (نیوه چله)، ژ به رهندى گریدایه ب شارستیفه:

- ئه گهر مالا ته ژ شیشى بیت.

ههروهك دبیین رستا ژوورى چافه رپى به رسقا (ئه گهر) دکهت، ههروهها ژ لایى دارشتنیفه ژى بیویستی ب تمامکرنییه، ژ به رهندى ئه ف رستا خارى فى لایه نى بو پردکته:

- مالا خەلکی نەدە بەر بەرا.

((پۋستەى شوپن كەوتووۋ مەرج لە نيو پۋستەى تېكەل دا بو ھەموو پۋستە سەرەكچىكە دەگەرپتەو، نەك بو بەشكەك لە بەشەكانى.)) (كوردستان موكرىانى، ۱۹۹۰: ۷۳)

پارستا مەرجى بارا پتر ل دەستپىكا پستا ئالۆز دەپت واتە بەرى شارپستى دكەفیت. بەلئ ھندەك جارا دشىت جھئ خو ل گەل شارپستى بگھوورپت كو ئەف دياردەپە ژى يا كېمە.

- دئ كەفیت، ھەكە پئ نەحەسىا.

- ھەكە پئ نەحەسىا، دئ كەفیت.

ھەژى گوتنپپە ھندەك جارا ئامرازى مەرجى د پستیدا دەپتە ژپرن، بەلئ ئەم ژ لایئ واتاپپە دزانين كو ئەفە پۋستەپەكا مەرجپە و د ھزرا خودا ھەست ب فى چەندئ دكەپن:

- ((نان نەبا، ئاگر نەبا، جھ نەبا، ئەم نەتھاتپنە فپرە.)) (مسعود سعید، ۲۰۰۶: ۱۶۸)

- قوتابپەكئ زپرەك نەبا، سەرنەدكەفت.

بەلئ ھندەك جارا ژى چپدپپت ئامرازى مەرجى د ھندەك پستپن مەرجپدا بەپتە ژپرن، ب تاپپەتى ئەو پستپن كو كاری پستا كاری مەرجپپئ وان ب پپژا دانانى بپت، فپچا چ ئەرئ بپت پان نەرئ:

- ئەگەر ب باشى بخوینى، دئ سەرکەفى.

- ب باشى بخوینى، دئ سەرکەفى.

((بەلام ئەم لابردنە بو ھەموو پۋستەپەك نابئ، بە تاپپەتى ئەو پۋستە مەرجپپانەى كە كاری (پۋستەى كاری مەرج) پان پپژەكەى ئپخبارى پە.)) (نازاد پەمەزان، ۱۹۹۹: ۴۶)، وەك:

- ئەز ناچم، ئەگەر تو دچى.

* ئەز ناچم، تو دچى.

- ئەز دئ وانا نفپسەم، ئەگەر پەرتووكتئ بپنى.

* ئەز دئ وانا نفپسەم، پەرتووكتئ بپنى.

ههژی گوتننیه کو نامرازئ گه هاندنئ یئ مهرجی، ههمی گافا ل دستپیکا پارستا مهرجی دهیت. بهس تنئ د وان باراندا نه بیت کو پتر بایهخ و گرنگی ب بکه ری پارستی بهیته دان. د وی دهمیدا بکه دهیته پیش نامرازئ گه هاندنئ، بهئ نهف شیوه زی کییم بکاردهیت:

- زهلامی نه گهر نه رکه کی مهزن د دستدا نه بیت، چ جارا میدالیایا تپیا شه رفئ ب دست خوفه ناهینیت.

پارستا مهرجی دبیته دوو جوړ:

۱- پارستا مهرجیا رووداو ته او:

((نه وهیه که به دهینانی نه نامه که کراوه بی و زور ری تی بچی.)) (که مال میراوده لی، ۲۰۰۷: ۱۷)، د فی جوړئ پارستیدا، نهو مهرجی کو د ناف پارستیدا هاتی، رووداوین وی د ناف شارستیدا رویداینه یان د داهاتوویه کی ب لهز (خیرا) روویددن. گرییا کاریا شارستی و پارستا مهرجیا رووداو ته او یان (راسته قینه)، ههمی دهمین کاری ب خوفه دگریت، ب تنئ دهمی رابردووی دانانی نه بیت، کو د فان باراندا ل گهل شارستی بکارناهیته:

- نه گهر من پاره هه بیت، دی سهاره کا باش کرم.

- نه گهر بی نه حسیا نهو بخو دی که فیت.

ب- پارستا مهرجیا رووداو ناته او (گریمانه بی):

((نه وهیه نه نامه که پیچه وانهی دروسته. شتیکه نه بووه.)) (که مال میراوده لی، ۲۰۰۷: ۱۷)

د فی جوړئ پارستیدا نهو نه گهرین هاتینه روونکر و باسکر، نهوین کو بووینه نه گهری روینه دانا (نه هاتنه دی) خو زیاتیا رووداوی (خوزگهی رووداو) و دیاردا شارستی و دهمی وی زی رابردووی دانانیه. وهک:

- نه گهر من پاره هه بایه، دا سهاره کا باشر کرم.

- نه گهر من وانین خو نفیسیان، دا نه نامه کی باش ب دست خوفه هینم.

ههژی گوتننیه کو هندهک جارا بو دوو پاتکرنا مهرجی د ناف پارستا مهرجی، مهرج و سویند، ههردوو پیگفه دهین.

- بخودی هه که تو نه خوی، نه ز زی ناخوم.

نوكه زى دئى هندەك پوونكرنا سەبارەت ئامرازىن مەرجى يېن (ئەگەر، كو، تا)

دەين:

۱- ئامرازى ئەگەر (هەگو، هەكە):

ئەف ئامرازە ب بەيترىن و بەربلاقتىن ئامرازى مەرجى د بكارهاتنا وان د دارشتنا رستا مەرجىدا دەيتە هژمارتن. ئامرازى (ئەگەر) ژ دوو بەشان پىكەتايە، ژ (ئە) و (گەر). بەلگە زى بۇ فى چەندى كو ئەف ئامرازە، ئامرازەكى لىكدراو، ئەفەيە كو (گەر) هندەك جارا ب تنى بكاردهيت ب تايبەتى د زمانى هوزانىدا. پىتا ((ئە)) زى بۇ دووپاتكرنى بكاردهيت و هيزا فى ئامرازى ب پىتا ((ئە)) پترە ژ هيزا وى بىي فى پىتى. د هندەك گوڤەرانداندا ئامرازى نەفى (مە) وەردگريت و (مەگەر) دروستدكەت. (حوسىن: ۲۰۰۵: ۵۱۲)، هندەك جاران د گوڤەرا بەهدىنىدا ئامرازى (ما) ل جەي (مەگەر) بكاردهيت، وەك:

- ما من نەگوتبى تە، وەرە دەف من.

((هەگەر، گەر، هەكە، هەركە)) ل كرمانجىدا هەنە و ژ شىوين دىيىن ئامرازى گەھاندنى يى گشتيى (ئەگەر) دەيتە هژمارتن. ئامرازى ئەگەر گشتيى و (هەكە) د بەرەھەمىن ويزەي يېن كوردىن سورييدا زى بەرچاڤدكەڤيت. (ك.ك. كوردوڤيڤ، ۱۹۸۲: ۲۵۷)، د گوڤەرا بەهدىنىدا تنى هەر سى شىوين (ئەگەر، هەكە، هەكو) بكاردهيت، ئامرازى (هەكو) هەم بۇ دەمى، هەم بۇ مەرجى بكاردهيت، بەلى واتايا دەمى تىدا ب هيزترە.

ئەف ئامرازە سەرەراي هندى كو ئامرازى مەرجىيە، هندەك جاران د رستىدا دەردكەڤيت بىي هندى كو واتايا مەرجى هەبىت، وەك:

- تو خودى، هەگەر تو بۇ من پەرتووگەكى نەهينى.

- هەكە تو بەيى يان نەهينى، ب كەيڤا تەيە.

د فان رستاندا ئامرازى (ئەگەر) هاتىە بىي كو واتايا مەرجى هەبىت. د رستا ئىكى داواكارى و پارانەوہە يا تىدا و رستا دووى هەلېژاردنى دگەھينىت. ئەف ئامرازە دشىت جەي هەمى ئامرازىن دىيىن مەرجى بگريت بىي هندى كو ژ لايى دارشتن و واتايېڤە كار ل رستا مەرجى بکەت. چونكو هەر هەمى ئەركى (ئەگەر) دىين، وەك:

- (هەكە، ئەگەر، هەكو) پەنجەرە فەبىت، بايەكى هوين دەيتە ژوورڤە.

- قوتابى (هەتا، هەتا كو، ئەگەر) نەخوينىت، سەرناكەڤيت.

ههژی گوتنییه ئهگهر ئامرازی (ئهگهر) ل گهل ههر رستهیهکی درکهفیت بۆ هندی کو واتایا مهرجی ههبیت، پیویستی ب دوو کاران ههیه. ئه و ژی کارئ مهرجی و کارئ بهرسفا مهرجی، که واته ب هیج شیویهکی (ئهگهر) د رستا مهرجیدا بیی کار نینه. (یهکیک له تایبهتیهکانی ئامرازی (ئهگهر) ئه وهیه، کاتی لهگهل کاری رابردوو له رستهی مهرجیدا بهکارهات، کارهکه له شیوهدا رابردوو دهییت، بهلام له واتادا رانهبردوو⁽¹⁾)) (فهراهیدوون عهبدول، ۱۹۹۷: ۲۰۴)

۲- ئامرازی (گو):

ئامرازی (کو، ههکو) کو ئامرازی گهاندنی یین دهمینه، ل دویف دیاردا چوونهناقیهک وهکی ئامرازی مهرجی د پارستا مهرجیدا، جهی ئامرازی (ئهگهر) بۆ ههمان مهبهست دگرن.

- کو تو هاتی، پارین ته دی دهمهفه.

بهی پشکداربوون و رۆئی فی ئامرازی د دارشتنا رستا مهرجیدا، گهلهک کیمر و لاوازتره ژ ئامرازی (ئهگهر).

ههژی گوتنییه بیژین هندهک جارن د شیاندایه ب گوهورپینا ریژا کارئ پارستین دهمی یین رستا ئالۆز، فان پارستان بگوهورپین ب پارستین مهرجی، وهک:

- ههکو من تو دیتی، دی من گهشبوو.

- کو من تو دیتی، دی من گهشبوو.

ئهگهر ئهم ل فان رستان وردببین، دبیین کو فان رستان ژبلی واتایا دهمی چ واتایین دی نین و دوورن ژ واتایا مهرجی. بهی د شیاندایه ب گوهورپینا کارئ رستا کارئ مهرجی و بهرسفا مهرجی واتایا مهرجی بدن، وهکی فان رستین خاری:

- ههکو (سالی جارهکی) ته ببینم، دی من گهشدبیت.

- کو ته ببینم، دی من گهشدبیت.

(۱) چونکو گهلهک جار رهگی کاری ل رستیدا رابردوویه ل دویف شروقه کرنا ریژمانی، بهی رهوداوا وی رستی ل دهمی داهاتوو رویددهت، وهک: (ئهگهر ئهز هاتم، دی ته بینم) و بهروفازی فی چندی، بۆ مه دهردکهفیت کو دهمی داهاتوو و رابردوویی فیزیایی جودانه ژ بی ریژمانی.

ژ ئه نجامی فی گوهورپینی، رستین نافیری واتایا مهرجی ددهن، ژ فی چهندی ئهم دگه هینه فی ئه نجامی کو بو دارشتنا رستا مهرجی ب فی ئامرازی، ب کیمیشه پیدفیه کو کاری رستا کاری مهرجی ب ریژا دانانی بیت.

۳- ئامرازی تا کو (ههتا، ههتا کو):

ئهف ئامرازه زی پشکداریی د دارشتنا رستا مهرجیدا دکهت:

- ههتا کو پیکوئی نهکهن، سهرناکه فین.

- ههتا خانیی خوه نهفروشم، نهز ناچمه گوندی.

ک.ک. گوردویف فان ئامرازا وهک ئامرازی گه هاندنی بین دهمی باس دکهت. بهی د

فان رستین سهریدا بو مه دیاردبیت کو سهره پای هندی کو واتایا دهمی ددهن. بهی واتایا مهرجی تیدا ب هیتره.

گه لهک جاران (تا) ل جهی (ههتا، ههتا کو) دهیته گوتن.

- تا تو نه هیی، نهز ناهییم.

ههژی گوتنییه کو ههمی نهو رستین مهرجی بین کو ئهف ئامرازه پشکداریی د

دارشتنا واندا دکهت، ریژا کاری (رستا کاری مهرجی) ههمی گافا دانانیه، چ ئه ری بیت یان نه ری.

- ههتا کو ئهف جوړه دهر وونه بمین، جبهان ژ نافچوونی دویردکه فیت.

د کرمانجیا ژووری (گو فهرا بادینی) دا، گه لهک جارا هندی (هنگی) ل جهی (ههتا،

ههتا کو) بکاردهی و پارستا مهرجی دروستدکته.

- ((هنگی زورؤ آغابی، خانیی مه آفا نابی)). (جگر خوین، ۱۹۶۱: ۱۰۱)

• پارستا هه فالکاری ئامانج (مه بهست):

ئهف جوړه پارسته یه مه بهستا رویدانا رستا سهره کی (شارستی) رووندکته ((رسته ی

شوین که وتووی نیاز بو کاری بهشی گوزاره ی رسته ی سهره کی دهگه ریته وه.

(کوردستان موکریانی، ۱۹۸۶: ۸۵)، ئامرازی گه هاندنی: (بو هندی کو (بو هندی)، ژ

بو هندی کو (ژ بو هندی) ههتا کو، ب مهرما وی چهندی کو، ژ ترسا وی چهندی کو،

نهوهكو^(۱) (نهكو)، ب مه‌رما هندئى كو، ژ بوكو، ژ بهر وئ چهندي كو، كو، دا كو، ...هتد)، د فى جوړئ پارستيدا بكاردهين:

- نهز دجه قوتايخاني، ژ بو هندئى كو وانا بخوينم.

- نه م پاپهرينى دكهين، ههتا كو كوردستانى رزگاربهين.

- ((Çimen baş dixuîne daku zûka serbikeve.)) (ÎBRAHÎM REMEZAN, 1998:173)

- وهره فيره، دا كو ته ژ نيژيك ببينم.

- د فى نمونيدى پارستا (كو ته ژ نيژيك ببينم) مه‌رما (هاتنى)يه.

- فههاد هاته فيره، ههتا كو (ههتا، دا كو) وانا بخوينيت.

- ((Qenco hesp ê xue firot ku mihînekê bikire.)) (REŞÎD KURD: 1990: 112)

- چوومه بازاری، بو هندئى كو جلکا بکړم.

- ژ ترسا وئ چهندي كو د تافيرنيدا سه‌رنه‌كه‌فیت، وانين خو ب باشى خاندن.

• نهوهكو (نهكو) (ليژنه‌ى زمان و زانسته‌كان، ۱۹۷۶: ۲۵۲)

- نهو ژ فى باژيري ره‌فى، نهوهكو بهيته گرتن.

- دارا چوو بازاری، كو هندهك سيڤا بکړيت.

- ژ بهر وئ چهندي كو د تافيرنيدا سه‌ربكه‌فیت، وانين خو ب باشى خاندن.

• پارستا هه‌فالكارى نه‌نجام:

نه‌ف پارسته‌يه نه‌نجامى رويدانا كارئ شارستى دياردكه‌ت، واته دببته نه‌نجامى

شارستى. نهو نامرازين پشكداريى د دارشتنا فان جوړه پارستاندا دكه‌ن پيک دهين ژ:

(ژ بهر هندئى، له‌ورا، له‌وما، ژ بو فى نيكي، دا كو، ب وى شيوه‌ى كو، هه‌تا كو،...هتد.)

(۱) ليژنه‌ى زمان و زانسته‌كاني كوړ، ده‌مى باسى نامرازى (نهك و نهوهك) ل دبالكتا ناقه‌راست دكه‌ت، دببزيه: د شيون ناخفتين ديبين كورديدا، فى نامرازى شيون دى ژى هه‌نه، وهك (نهوه‌كو، نهوه‌كى، نهوه‌كه، نه‌كو، نهوه‌كونى، نهوه‌كيني، ...) و فى نامرازى، ب نامرازى نه‌فى ته‌عليل ددانيت. (ليژنه‌ى زمان و زانسته‌كان، ۱۹۷۶: ۳۵۳)

پارستا ئەنجام بۆ بەشەك ژ بەشەين شارپستى نازقېرىت، بەلكو بۆ ھەمى شارپستى دزقېرىت. د شىاندایە د فى جوړى پارستىدا، د ھندەك نموناندا جھى شارپستى و پارستى بگوھوورپين:

- ئەو كەلاندن، دا كو لاو چىبېن.

- دا كو لاو چىبېن، ئەو كەلاندن.

((پارستە ديارخەرەكانى ھۆ و ئەنجام پېچەوانەى يەكترن، واتە ئەگەر شارپستە و پارستەكانيان ئالوگۆر بکەين لەگەل گۆرپنى ئامرازە لیکدەرەکانیان، پارستەکانى ھۆ و ئەنجام ئالوگۆر دەين)) (عەبدوللا حوسين، ۲۰۰۶: ۴۲) نمونە:

- ئەو نەخوشبوو، لەورا نەھات. (ئەنجام)

- ئەو نەھات، چونکو نەخوشبوو. (ھۆ)

- ئەم ئیکگرتى نینين، ژ بەرھندى سەرناکەفین. (ئەنجام)

- ئەم سەرناکەفین، چونکو ئەم ئیکگرتى نینين. (ھۆ)

● پارستا ھەفالكارى رادە و ئەندازى (پىوانە):

ئەف پارستەيە رادە و ئەندازا رويدانا كاری شارپستى دياردکەت، واتە بوار و سنوورى کارکرنا وى دەستنيشاندکەت. ئەو ئامرازين گەھاندنى يين پشکداريى د دارپشتنا فان جوړە پارستاندا دکەن، بریتينه ژ: (کو، ھەتا، ھەتا کو، ھەتا وى رادى کو، ھندى کو، ھەرچدند کو، ھەتا وى رادى کو، ھەتا، (ھەتا کو) ئەگەر واتايا رادى بگەھينن)، ھەتا وى جھى کو، ھەتا وى رادەى کو، ھەر ئەو رادى کو، ھندى کو، پتر ژ وى چەندى کو، کيمتر ژ وى چەندى کو، ئەو چەندا کو، ھەتا وى رادەى کو، ھەر ھندە کو، ب رادەيەكى (کو)، وەك:

- ھندى کو يا جان بوو، ھەمى حيبەتى بيوون.

- ھەرچەند کو (ھەرچەند) پيدفیبیە، رايانانا بکە.

- ھەر ھندە بۆ ھاتەکرن، کو ژ برسا نەمریت.

- ھندى کو شياى، خو وەستاند.

- ھەتا وى رادەى کو دشى، وانا بخوينە.

- ههتا وی جهی کو بشیم، دی هاریکاریا ههوه کهم.
- من پتر ژ وی چهندا کو ته گوتی، وانه نقیسین.
- هه ر ئه و چهندا کو ته گوتی، من ب کارهینا.
- ئه و سووندی کو ته حهوش بی شیشتی، ههتا کو (ههتا) دهه میترا دریژه.
- باژیړی مه ب رادهیهکی کو جهی سهرسورمانییه، پیشکهفتیه.

● پارستا ههفالکاری پېچهوانهیی (بهروفازی):

ئهف پارستهیه بهروفازی شارستییه. پارستا پېچهوانهیی ئه و باری ئالۆزی د ناف رستا ئالۆزا (تیکهل) دهستیشاندکهت کو کوسپ و ئاستهنگ هاتینه پیشیی. بهی د راستیدا و گهلهک باراندا زالوون ب سهر وی دهیته نیشاندان.

پارستا پېچهوانه و شارستا د ناف رستا ئالۆزا، ههردووک پیکفه، بارودوخی نیشانددهن. بهی ئیک ژ وان کوسپ و ئاستهنگان دهردبریت و ئهوا دی ب شیوهیهکی گشتی، سهرکهفتن ب سهر وان کوسپان یان گوهندان ب وان ئاستهنگان دیاردکهت. پارستا پېچهوانهیی راستیا باری رویدانی نیشانددهت. بهی شارسته واتایا دزایهتی، یان بهروفازی فی ههلوپستی دهردبریت. ئهف دهرئیخستنا دزایهتی (دژباره)، دوو جوړه دهربرینی دیاردکهت، بو نمونه بو رویدانهکا وهکی (باران بارین) و (رۆژهلاتن) ل پارستا پېچهوانهیییدا و شارستا د ناف رستا ئالۆزا، هه ر ب ئیک جوړ دژواتایی دهردبریت د پارستا مهرجیدا، بو نمونه:

- ئهگه ر باران باری، سهیرانا خو ناکهین.

- ئهگه ر رۆزی ههلات، سهیرانا خو دی کهین.

بهرامبه ر فان دوو بارین ریکهفتییین رستا ژووری د پارستا پېچهوانهدا، هه ر ب

ئیک جوړ دهینه پیشاندان:

- هه رچهنده باران زی بهیت، سهیرانا خو دی کهین.

ئهف پهیوهندییا دزیهک (دژبار) یا د ناف رستا ئالۆزا، کو د نافبهرا شارستی و

پارستا پېچهوانهدا هاتیه دهربرین، فی جوړی رستی ل رستا لیکدراواپېچهوانهیی نیزیک دهت. بهی جیاوازییا د نافبهرا رستا ئالۆز و رستا لیکدراوا پېچهوانهدا ئهوه کو

هەر دوو رڤستين ليكدراو ب شيوهيهكي يهكسان هاتينه دارشتن و نهو بارئ تيدا هاتيه
دهربرين، ب رادهيهكي گهلهك ناشكرا هاتيه نيشاندان.

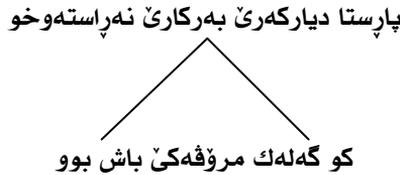
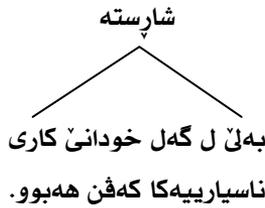
ژ بهر في چهندي جياوازييا پيچهوانهيا د نافهرا واندا هاتيه ژنافرن، ههرچهنده
نامرازين سينتاكسيين (بهلي، لي) ب شيوهيهكي بهرفرهه د ههر دوو جوړين رڤستين
ليكدراو و نالوزدا بكاردهين. دا سهرنج ل في رستا ليكدراو خارئ بدهين:
- نهز مژويلي ناخفتني بووم، بهلي ناخفتنا من بري.

نهو نامرازين پشكداريي د پارستا پيچهوانهيدا دكهن، پيك دهين ژ: (ههرچهنده،
سهرهراي في چهندي كو، سهرهراي هندي كو، د سهر في چهنديراكو، ههرچهنده كو، خو
ههكه، بي هندي كو، د سهر هنديرا كو، ل گهل هنديزي كو، هندي كو (نهگهر واتايا
پيچهوانهياي بگههينيت)، خو وي دهمي كو، ههرچهنده كو، ل گهل هندي كو،... هتد.)
وهك:

- د سهر في چهنديرا كو من كارئ هه، بهلي دي ل گهل ههوه هييم.
- نهگهر نهو بهيته فيره، چ سوودهك نينه.
- د سهر هنديرا كو گهلهك راهينان كرينه، بهلي گهلهك سوود زي ودرنهگرتيه.
- نهز جوومه سهيرانئ، ههرچهنده دي من ل سهرنهبوو.
- هندي كو داخواز زي كر، بهلي داخوازا وي بجهنههينا.
ههزي گوتنييه نامرازي گهاندني (ههرچهنده كو، ههرچهنده ل دياليكتا كرمانجيا
ژووري ب تايبهت گؤفهره بههيني ب شيوهيهكي بهرفرهه بكاردهيت.
- ههرچهنده كو (ههرچهنده) تهمهني وي گهلهكه، بهلي عاقلئ وي كييمه.
ههمي دهما پارستا پيچهوانهياي دكهفته دستپيكا رستا نالوز و چ جاران نهشيت ل
نيشهك يان كوتاييا شارستي بهيت، خو ل وي دهمي كو هم نامرازي گهاندني زي
ژيبهين. پارستا پيچهوانهياي د نافرستا نالوزدا بو ههمي شارستي دزفريت، نهك بو
بهشهك ژبهشين وي:

- ههرچهنده رؤژ نيزيكي نافيابووني بوو، بهلي گهرمايا وي ژ بهر في چهندي نهبوو.
هندهك جارا د رستا نالوزدا، پارستين جوړين دي زي ل گهل پارستا پيچهوانهيدا
دهين كو زيدهتر مهبهستا پارستا پيچهوانهياي سهبارت شارستي رووندكهن:

- د سهر هنديړا كو ژ پالين في چايخاني نه بوو، به ل ل گهل خوداني كاري، كو گه لك مروڤه كي باش بوو، ناسياريه كا كه فن هه بوو.

هه روه ها ل گهل في جوړي پارستي، كو ب هاريكاري امارزين گه هاندني (هه رچه ند كو، د سهر في چه نديړا كو،...) هاتينه دارستن، بارا پتر، شارسته ب امارزين ليكده رين پيچه وانهي { به ل (ل)، ل گهل هنديزي، د سهر هنديړا زي، ژ بهر هنديزي } دستپيدكته.

- هه رچه نده كو نازادي نه وزاد دقيا، د سهر هنديړا زي سلافنه دكري.

- هه رچه نده شاگردئ نيكه مي هه ر سال نه ز بووم، ل و هسا زي ژ بهر نه بوونا كتيب و قه له م و ده فته ران، نه شيام خواندنا سهره تايي خلاسبكه م.

- نه و امارزين گه هاندني نه وين كو پشكداري د دارستنا پارستا پيچه وانهي پيدا دكهن، دشين جهين خو ل گهل نيك بگهوورن بي هندي كو باري دارستنا سينتاكسييا وان تيكيچيت، يان واتا و جهن وان بهيته گو هوورين.

- (هه‌رچه‌نده كو) نه‌سرين قوتابيه‌كا زيره‌كبوو، به‌ئى (ئى) نه‌شيا د تاقىكرنىدا نمره‌يه‌كا باش ب ده‌ست خوفه بينيت.
- (د سه‌ر فى چهنديپرا كو) نه‌سرين قوتابيه‌كا زيره‌كبوو، به‌ئى نه‌شيا د تاقىكرنىدا نمره‌يه‌كا باش ب ده‌ست خوفه بينيت.
- (د سه‌ر هندیپرا كو) نه‌سرين قوتابيه‌كا زيره‌كبوو، به‌ئى نه‌شيا د تاقىكرنىدا نه‌نجامه‌كى باش ب ده‌ست خوفه بينيت.
- واته نه‌م دشين فان نامرازا ل جهى يه‌كدوو بكاربينين بى كو بارى دارشتنا سينتاكسيا وان تىكچيت.
- ب ژبىرنا نامرازين گه‌هاندنى يين پارستا پيچه‌وانه‌يى، نه‌ف پارسته‌يه ژ بارى دويفه‌لانكىي دهرده‌كفيت و ل گه‌ل شارستى رسته‌يه‌كا ليكدر او اويچه‌وانه‌يى دروستدكه‌ت:
- د سه‌ر هندیپرا كو (هه‌رچه‌نده) دليرى نه‌ف بازيړه نه‌دفيا، به‌ئى پوژين خو دبوورانندن. (رستا ئالوزا پيچه‌وانه)
- دليرى نه‌ف بازيړه نه‌دفيا، به‌ئى روژين خو دبوورانندن. (رستا ليكدر او اويچه‌وانه).

● پارستا هه‌فالكارى چهنديپه‌تى⁽¹⁾ و چاوايى:

نه‌ف جوړه پارسته‌يه چهنديپه‌تى وچاواييا رويدانا كارى شارستى دياردكه‌ت. نه‌و نامرازين كو پشكدارىي د دارشتنا فان جوړه پارستاندا دكهن، برىتینه ژ: (هه‌روهسا كو، هه‌روهكى كو، هه‌ر جوړى كو، وى جوړى كو، ب وى شيوازى كو، ب ريكا كو، وهسا كو، ب فى ريكي كو،...هتد.)

وهك:

- هه‌روهسا كو ته گوتى، من وهكر.
- هه‌روهكى كو ته ديتى، مروقه‌كى خرابه.
- ب وى شيوازى كو ته نيشا مه داي، مه چيكر.
- ب ريكا كو ته گوتى مه وانين خو شوڤه‌كرن.

(1) چهنديپه‌تى جوړه كى چاواييبه و نامرازين تايبه‌ت هه‌نه، وهك: (پيچه‌ك، هنده‌ك، گه‌له‌ك، نيغه‌ك، ...)

ههروهه ئامرازى (كو) نهگهه ب واتايا (وهسا كو، ب وى شيوهى كو، ب شيوهيهكى كو، وهسا...ههروهكى كو)بيت، دشيت پارستا ههفالكارى چهندايهتى و چاوايى دروستبكهت. بهلى د فى دهميدا نهف ئامرازه دنبه دوو پرتك ب فى شيوهى: (وهسا...كو، وى شيوهى...كو، ب شيوهيهكى...كو، وهسا...ههروهكى كو) وهك:

- وهسا چوو، كو چ جارا نهزفريت. (وهسا...كو)
- وهسا چوو، ههروهكى (ههچكو) باپيرى من چوو. (وهسا...ههروهكى)
- ب شيوهيهكى (وى شيوهى) چوو، كو كهس پى نهحهسيا. (ب شيوهيهكى...كو)

● پارستا ههفالكارى ژبليياتى (ههلاودپرى، استثناء):

نهف جوره پارستهيه ل گهل ئامرازين گههاندنى يين ژبليياتى دروستدين و يهكلاكرنا كارى شارستى دياردكهه. ئامرازين گههاتدننى يين پارستين ژبليياتى نهفهنه: (ئيللا، ئيللا كو، ژبلى كو، ژبلى هندى كو، كو... هتد). فان ئامرازا قابلهكى چهسپاي ههيه و ناهينه پيش و پاشكرن، وهك:

- نهف كاره ناهيته نهجمدان، ئيللا كو ته بقت.
 - ئيللا كو ته بقت، نهف كاره ناهيته نهجمدان.
 - ژبلى هندى كو نهو دهستين خو دههژينيت، چ كارهكى ناكهت.
 - چ كارهكى ناكهت، ژبلى هندى كو نهو دهستين خو دههژينيت.
 - ژبلى كو نهو هاتبوون، دوو ههفالين خو زى هينابوون.
 - دوو ههفالين خو زى هينابوون، ژبلى كو نهو هاتبوون.
- د هندهك رستين ئالوزين فى جورى ژيدا، نهو دشين ئامرازين ليكدهرين پيچهوانهيه د دهستپيكا شارستيدا بينين، وهك:

- ژبلى كو مرؤفهكى نهگوهداره، بهلى (ل گهل هندى، سهرهراى هندى) گهلهكى زيرهكه.

۸) جياوازييا رستا ليكدراو و رستا ئالؤز:

د رستا ليكدراودا لآرسته ب شيويهكى زنجيرى پيڭشه هاتينه گريدان ب ريكا نامرازهكى ليكدمر (و، بهئى، يا، ...)، واته د بارى دارشتا ريزمانيدا وهكى ئيكن و ههروهها ئهركهكى ريزمانييى ههفپشك يى هه. ئه و نامرازى د رستا ليكدراودا بكاردهيت، بو هيج ئيك ژ وان لآرستا نازفريت. هههچهنده ژ لايى دهرپرينيقه ل گهل رستا دووى دهيته گوتن و ئهگهر ئه م فى نامرازى ژيبهين، هه ئيك ژ وان رستان، رستين سهربهخونه:

- ئازاد هات و وانه نقيسى.

لآرسته ۱ لآرسته ۲

بهئى د رستا ئالؤزدا لآرستهيهك گريدايى ب لآرستا ديقهيه. و ئهف لآرستهيه ناهاوسهنگن، واته ئهركهكى ريزمانييى ههفپشك نينه كو ئيك ژ وان لآرستان سهرهكييه و دبيژنى شارسته و لآرستا دى لآرستهيهكا لاوهكى و بهنده كو دبيژنى پارسته. ئهف پارستهيه دياركه ر و پوونكهريى واتايا بهشهك ژ بهشين شارستيه و وهكى وشهيهكى بو شارستى ليدهيت و هه لگريى ئهركهكى (بكه ر، بهركار، ههفالكار، ...) ييه:

- دهمى كو ئه و هاتى، من وانه دنقيسى.

پارسته شارسته

۹) پهيوهندييا لآرستين رستا ئالؤز (شارستى و پارستى):

پارستى ل دويف شارستى سى شيوه ههنه، يان پيشينه: واته بهرى شارستى دهين، يان پاشينه: واته پشتى شارستى دهين، يان زى نيقه كينه: واته د نيقه كا كه رستهين شارستيدا دهين، ب فى شيوى خارى:
أ- پارستين پيشين (بهراهيكى) _____ كو بهرى شارستى دهين، برتينه ژ:

• ئهوين كو ههفالكارين دهمى و جهى و پيچه وانه يى و مهرجينه، وهك:

نمونه بو پارستا ههفالكارى دهمى:

- ههكو هاتى، هه مى كار كرن.

- نمونہ بؤ پارستا ههفالکاری جھی:
- ههر جھی کو رپوینی، ئەز ژى دئ رپوینم.
- نمونہ بؤ پارستا ههفالکاری مەر جی:
- ئەگەر بچی، دئ گههیی.
- نمونہ بؤ پارستا ههفالکاری پیچەوانهیی:
- ههر چەندە من کار یین ههین، د سەر فی چەندیڤا دئ ل گەل ههوه هییم.
- ههر چەندە تەمەنی وی گەلەکە، بەئ یی بی عاقلە.

• ئەو پارستین کو ههفالکارین هویی و مەبەستن:

- نمونہ بؤ پارستا ههفالکاری هویی:
- ژ بەر کو نهشیا کاری خو ئەنجامبەت، ژ فەرمانگههیی هاته دەرئێخستن.
- نمونہ بؤ پارستا ههفالکاریا مەبەست:
- بؤ هندی کو جلکا بکرم، چوومه بازاری.

• ئەوین کو ههفالکارین چەندایهتی و چاوايينه:

- نمونہ بؤ پارستا ههفالکاری چەندایهتی و چاوايي:
- ههروهکی کو تە گوتی، من وهکر.

ب- پارستین نیفهکی (نافهراست) _____ کو د نیفهکا کەرەستین شارستیدا دهین.

• ئەوین کو پارستین ههفالنافينه:

- ئەو زارۆکی کو ل فییره، خارزایی مهیه.

ج- پارستین پاشین (دوماهیکی) _____ کو پشتی شارستی دهین.

بریتینه ژ:

- نھوین کو ھهفالکارین ھوئینہ:
- د مالدا مام، چونکو مانندیووم.
- نھوین کو ھهفالکارین مہبہستن:
- چوومہ قوتابخانی، دا کو وانا بخوینم.
- نھوین کو ھهفالکارین ژبلیاتیئہ:
- ھمی دھینہ سزادان، ئیلا کو داخازا لیووورینی ژ من بکن.
- نھوین کو ھهفالکارین چہنادیہتی و چاواپیئہ:
- نھو زہلامہکی خرابہ، ھروہکی تہ دیتی.
- نھوین کو ھهفالکارین رادی و نھندازیئہ:
- فہرہادی رھتارہکا و ہسا کر، ھتا وی رادہی کو ھمی ژ بیزاربوون.
- نھوین کو پارستین ھهفالناقیئہ:
- نھو زہلامہکہ کو ھمی وی دنیاسن.

(۱۰) بہرہرہکرنا رستی:

د شیاندایہ سہرہیا گریئا نافی، د رستا سادہدا ب ووشہیہکی یان ب گریئہکا دیبا نافی روونبیت و سیفہتہکی دیارکہت، نھف سہرہیا گریئا نافی دبیتہ (دیارکری) و کەرہستا دی ژی دبیتہ (دیارکەر)، نھف گریئہ ژی، ب گریئہکا بہرہرہکری دھیتہ نیاسین و دیارکەر دچیتہ د ناف دارشتنا فی گریئا نافی. دیارکەر ژی کەرہستہیہکہ کو ل دویف نارہزوویا مہیہ و دشیت بہیتہ ژیرن، بیی کو نھو رستہ ژ لایئ ریزمانیقہ تیکبچیت، وھک:

- بہھارا نھف سالہ خوشبوو.

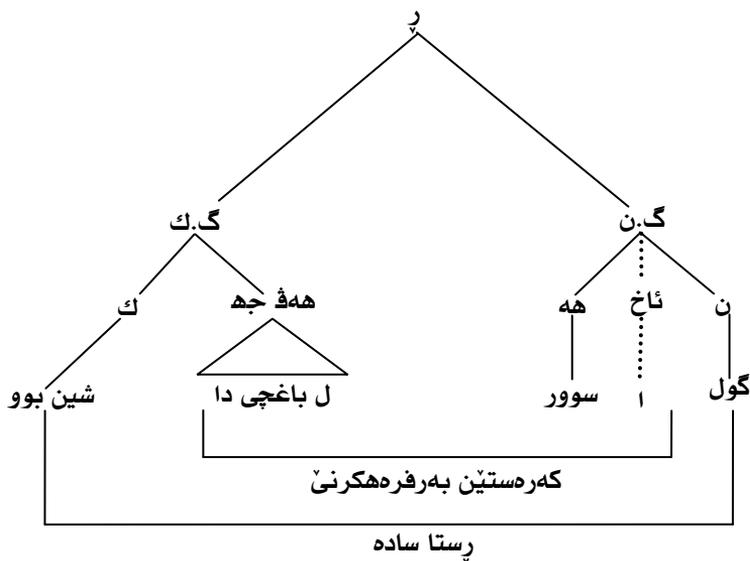
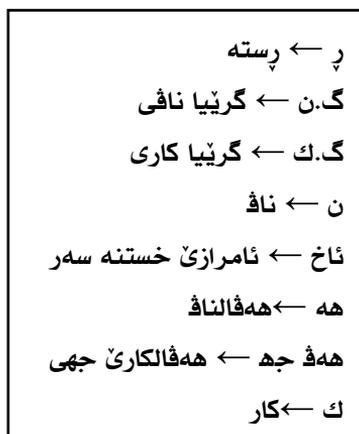
د فی رستیدا، وشا (نھف سالہ) یا چووہ د ناف دارشتنا گریئا نافییا فی رستیدا و سہرہیی وی (بہھار)، ب ھاریکاریا مؤرفیما (۱) یا خستہسہر دیارکریہ، ژیرنا وی (نھفسالہ)، کار ل باری ریزمانیئی رستی ناکت:

- بہھار خوشبوو. (صلاح حویز، ۲۰۰۶: ۷۹)

ههروهها ب في شيوهي چاوه گري دسيت بهيته بهرفرههكرن، ژمارهكا بي کوتايييا وشا و گرييا زي دشين پشكداريي د بهرفرههكرنا رستادا بكن و رستهكا ساده يا بهرفرههكري پيكيبنن كو ژبلي بكه و كاري، كه رستين دي وهك { بهركار (ئيگسه ريان نهئيگسه ر)، هه فالناف، هه فالكار،... } به شداري د پيگهاتنا ويدا بكن. (شلي ر هسول، ۲۰۰۴: ۴۸)، وهك:

- گولا سور د باخچيدا شينبوو.

خشتا دارناسا بوقي رستي ب في شيوهيه:

کهواته ئەم دشیین بیژین کو کورتترین شیوا رستا کوردی، ب فان چەند ریکا فراوان
و بەرفرەهدبیت:

۱- ب زیدەکرنا وشین گریدایی ب نافیفه، وهك: (ناف، جهناف، ههفالناف...) کو دبنه
دیارکەرین فان نافا.

نمونه:

- من گولا جوان چنی.

- برای فەرهادی هات.

- وی خویشکا بچویکا فەرهادی دیت.

- ههفالامن، نهسرینی پەرتووکهک کری.

- ئەو گول، گەلهکا بیهنخوشه.

د فان رستاندا وشین (جوان، فەرهاد، بچویک، فەرهاد، من، ئەو) ب ریز (ههفالناف،
ناف ههفالناف، ناف جهناف)ن.

۲- ب زیدەکرنا ههفالکارا ب رستی:

- ئەو زوی دنقیت.

- خەلک گەلهک کاردکەن.

- ههفالامن پار نه پیرار، د بەریکانیدا سەرکەفت.

د فان رستاندا وشین (زوی، گەلهک، پار نه پیرار) ههفالکارن.

۳- ب زیدە کرنا بەرکارین نەرپاستهوخو ب رستی:

- ئەز بو تشکپینی، چوومه بازاری.

- ئەو ژ من توورەبوو.

- ئازاد ژ بەر ته، دجیته مال.

- وی هەر رۆژ، بو وان کار دکر.

د فان رستاندا وشین (تشتکپین، من، ته، وان) بەرکارین نەرپاستهوخونه.

۴- ب زیدەکرنا فۆرما ب رستی:

- مخابن، وی کارئ خو هیلا.

- هیشتا زوییه، دا بچین.

- باوهریکه، من وانین خو نهخاندینه.

د فان رستاندا وشین (مخابن، هیشتا، باوهریکه) ب ریز فورمین پەشیمانئ،

بەردەوامی و سویند خارنینه.

- 5- ب ليكدانا وشا و گرييا و گروپين رستي ب رستي ب پيكا نامرازي ليكدهري (و):
- پهروين و نهسرين چوونه گهرياني.
 - من برايي فهرادي و خويشكا نهسريني ديت.
- د فان رستاندا وشين (پهروين، نهسرين) و (برايي فهرادي، خويشكا نهسريني) ب پيكا نامرازي ليكدهر (و) بيكفه هاتينه گريدان.
- ((دهشي هر هه مان رسته ي ساده ي فراوانكراو له قه باره دا بچووك بكريته وه و له قالي و شه ييكد ا دهر بكه ويٽ. له م باره دا هه ست به بووني بكه ر دهكريٽ، چونكه له ناستي ژيره وه دا (Deep structure) هه يه و له ناستي سه ره وه دا (surface structure) دهر نه كه وتووه.)) (شلي ر ره سول، 2004: 28)، وهك:
- نفستبوو. ← نهو ϕ
- ههروه سا چاوه ب وشه وگري رسته به رفره هدبيت، رسته زي دشيت ب في نهركي رابيت و پشكداريي د به رفره هكرنا گرييا نافيدا بكه ت. نهف جو ره به رفره هكرنه سنوري رستا ساده دبه زينيت و به رفه رستا نالوز دبه ت، كه واته رستا نالوز زي به رفره هدبيت، ب في شيوه ي كو د رسته يه كا نالوز دا، نهو سه ره يا د گرييا نافيا شارستي دا، وهك ديارك ريه كي نهركي خو دبيني ت و ب پيكا لارسته يه كي (پارسته) كو نهو زي وهك دياركه ريه كي به رفره نهركي خو دبيني ت، ده يته به رفره هكرن و نهف لارستا دياركه ر (پارسته) زي بو سه ره ي دزفريت، وهك:
- نهو قوتابخانه يا كو بو دجه م، ب كوردي وانه تي دا نه هاتينه گوتن.
- ههروه ها نهو په يوه ندييا د نافبه را وشا و گريياندا هه ي نهو په يوه ندييه، نهوا د نافبه را رستي و پارستي دا هه ي. نهف په يوه ندييه زي ب دوو شيوا ده يته به رفره هكرن:
- 1- به رفره هكرن بو ژده رفه (فراوانكردني دهره كي)
 - 2- به رفره هكرن بو ژنافدا (فراوانكردني ناوه كي) (ساجيده عه بدوللا، 2008: 136)
- واته دوو جو ره به رفره هكرن يين هه ين بو گرييان و رستان:

۱- بهر فرەهكرنا بۇ ژدەرڧه:

چونكو گرى ژ ئەنجامى بهر فرەهكرنا ووشى بۇ دەرڧهى وشى دروستدبىت، ب هەمان شىۆه پستا ئالۆز ژى ب بهر فرەهكرنا رستى بۇ دەرڧهى رستى دروستدبىت، كهواته گرى و پستا ئالۆز، يەكهەيىن رېزمانىيىن مەزنىرن ژ ووشى و رستى. بۇ روونكرنا بهر فرەهكرنا گرى و رستى بۇ ژدەرڧه، بهرى خو بدەنه فان نموونىن خارى:

- ئەڧ زارۆكه. (بەر فرەهكرنا گرى بۇ ژدەرڧه)

↓ ↓

دياركەر سەرە

- باشتىن كتىب. (بەر فرەهكرنا گرى بۇ ژدەرڧه)

↓ ↓

دياركەر سەرە

- ئەڧ دوو خانىه. (بەر فرەهكرنا گرى بۇ ژدەرڧه)

↓ ↓ ↓

دياركەر دياركەر سەرە

- هەكو (دەمى كو) خویشكا من تىشتا سپىدى ئاماده كرى، هەمى خىزان ژ خەو راببوون.

↓
رستا سەرە (شارپسته)

↓
رستا دياركەر (پارپسته)

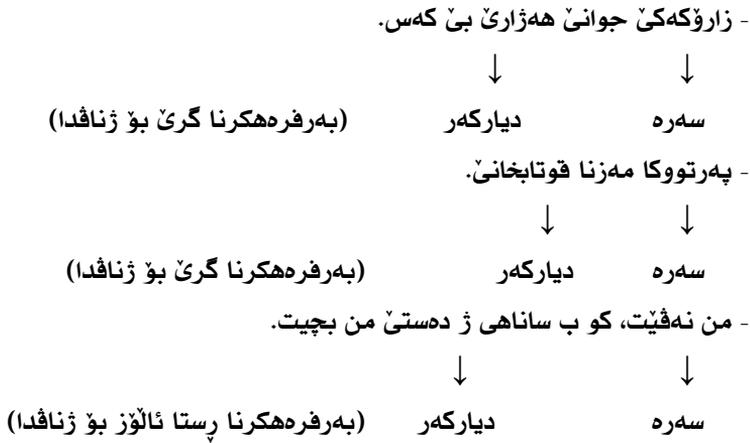
- دەمى گەهشتىمە قوتايخانى، گەلەك قوتابى د گۆرەپانىدا رېزىبون.

↓
رستا سەرە (شارپسته) (بەر فرەهكرنا رستى بۇ ژدەرڧه)

↓
رستا دياركەر (پارپسته)،

۲- بەرفرەھکەرن بۇ ژانفادا:

ئەف جۆرە ژى وەكى جۆرۈ بەرىكى، ھەرەكى چاوا گىرۈ دىت بۇ ژانفادا بەرفرەھىبىت، ب ھەمان شىوہ رستا ئالۆز ژى بۇ ژانفادا بەرفرەھىبىت، وەك فان نەمونان:

(۱) رستا مەزن:

ئەو رستەيە ئەوا كو ژ شارستەيەكى و دوو پارستان يان پتر پىكدەيت. ئەف پارستەيە ژى گىردايە ب شارستىقە و د رستەيەكا مەزندا پەيوەندىيا د نافبەرا پارستاندا، ھەر ئەو پەيوەندىيە ئەوا د نافبەرا وشا و گىرياندا ھەى، يان ب واتايەكا دى ھەر ئەو پەيوەندىيا بەرفرەھکەرنىيە ئەوا رستە پى بەرفرەھدىن، واتە رستە ژ ئەنجامى بەرفرەھبوون و مەزنبوونا پارستان بەرفە دەرفە دروستدەيت.

پەيوەندى د نافبەرا پارستىن رستەيەكا مەزن ژى دىتە دووبەش^(۱):

أ- (بەندبوون يان گىردانا وان ب يەكلى، يان چاوانيا پەيوەندىيا ئاسۆيى، كو د دوو جەمسەرادا كۆم دىت، كو ئىك ژ وان يا سەرىەخۆيە (parataxis) و يا دى ژى بەندە (hypotaxis). ئەف دوو جۆرە پەيوەندىيە ژى د نافبەرا ھەمى دانەيىن زمانىدا دەيتە دىتن - دوو وشان و دوو گىريان و دوو پارستان.

(۱) بۇ پتر پىزانىن ل سەر فى جۆرى پەيوەندىيى بزقرنە: (ساجىدە عەبدوللا، ۲۰۰۸: ۱۴۲)

ب- په یوه نډیا لؤژیکي (مهنټی) و واتیایا پارستان ل گهل په کیدا . نه هه
 په یوه نډیه تنی د نافهرا دوو پارستان یان پتر ژ دوو پارستان دهیته دیتن و گریډایه
 ب رستیښه، واته په یوه نډیه که د ناستی پارستیدا. (نمام جلال، ۲۰۰۸: ۵۱)

- من گوتی، کو بهیت، بهلی نه هات.
 شارسته پارسته ۱ پارسته ۲

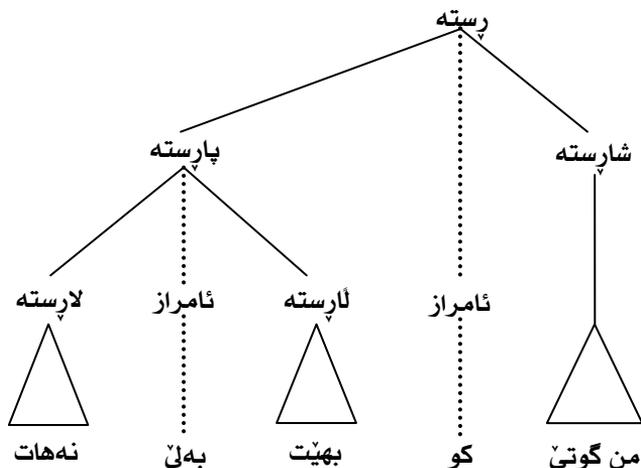
نه هه رسته یه ژ شارسته یه کی و پارسته یه کا بهرکاری پیک دهیت کو ب ریکا نامرازی
 لیکندهر ب پارسته یه کا دی هاتیه گریډان و په یوه نډیا د نافهرا شارستی و پارستا
 نیکی، ههر نه و په یوه نډیه، نه و د نافهرا دیارکه ر و دیارکیدا هه ی، واته پارستا (کو
 بهیت) گریډایی شارستا (من گوتی) یه و دیارکه ری وینه، بهلی په یوه نډیا د نافهرا
 شارستی و پارستا دوویدا، په یوه نډیا لؤژیکیه.

- نه هه و هره باخچه ی، دا کو گوله کی بجنی، چونکو سوبه هی دی بهار چیت.
 شارسته پارسته (۱) پارسته (۲)

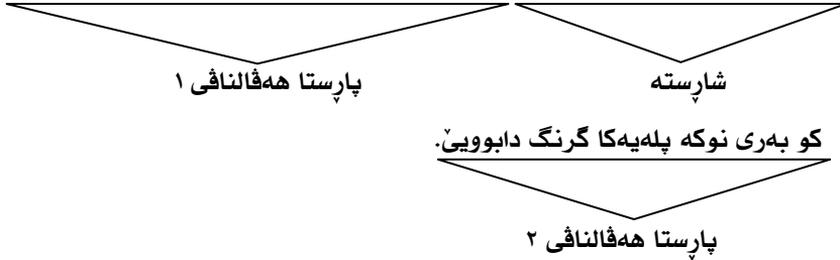
- هاتم، هه تا کو بیژم، کو سوبه هی ل هیقیا من نه یی، چونکو نه ز ناهییم.
 شارسته پارسته (۱) پارسته (۲) پارسته (۳)

خشتا دار ناسا بو فی رستی، ب فی شیوی خاریه:

- من گوتی، کو بهیت، بهلی نه هات.

ههروهها د شياندايه رستهيهكا مهزن، پتر ژ پارستهيهكا ههفالنافي ههبيت، وهك:
 - ب خورتي نهو نفيسين نهخاندن، نهوين كو هاتبوونه هنارتن بو وان مروفين نافدار،

(۱۲) ياساپين فهگوهاستني:

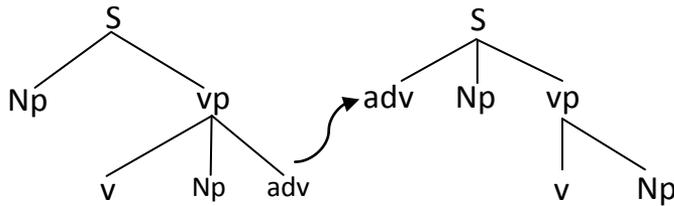
يا خويابه نيک ژ ناريشهيهين ريزمانا پيکھاتنا گرييان (phrase structure grammar) نهوه کو نهو هندهک رستان دروستدکهن کو خوداني ريکخستنهکا ريزهيا نهگور يا وشانه، واته ريکخستن و ل دويف نيکھاتنا وشان بارا پتر يا نهگوره. بو نمونه، ههفالکار ههمي گاڤا د کوتاييا رستاندا دهين، ژ بهر في چهندي نهگه ر نه م بهري خوبديهنه فان رستين خاري يين زماي (E)، دبنيان کو بکارهينانا فان ياسايان بو دروستکرنا رستا ژماره (۱) چ ناريشه دروستتابن. بهلي سهبارت رستا ژماره (۲) تووشي ناريشا دبنيان، ب في شيوي خاري:

1- George helped Myrna yesterday.

واته: (دوهي جورجی هاريکاري ميرنایي کر)

2- yesterday George helped Myrna.

د فان رستاندا بو هندي کو نه م بشين ههفالکاري دهمي (yesterday) ل کوتاييا رستي بينينه دهستپيکا رستي، نه م پيدفي هندهک ياسايينه کو ژ ياساپين پيکھاتنا گرييان دهينه دارشتن. دبيژينه فان ياسايان، ياساپين فهگوهاستني، کاري فان ياسايا نهوه، کو (لقهکي) يان (بهشهکي) ژ دارناسايي ههنگرن و دبهنه بهشهکي ديي جياوازي وي. بو نمونه:

-(George helped Myrna yesterday) (yesterday George helped Myrna...)
 (جورج جيول، 2222: 223)

ههروهه رڙمانا پڙڪهاتا گرييان (phrase structure grammar) يا رڙستان تنئى ياسايين پڙڪهاتا گرييايه. بهئى رڙمانا فهگوهاستنى، نه تنئى ياسايين فهگوهاستنئنه، بهلكو پڙڪهاتيه ز ڪومهلهڪا ياسايين پڙڪهاتا گرييان زى. نهنجاما پراكتيڪيا فان ياسايان، گوهوروپينا زنجيرهيهڪا كههستا ب ڪومهلهيهڪا ديهه. واته گوهوروپينا خشتا گريديى ب ويقهيهه. سههراهى هندئى ڪو ياسايين فهگوهاستنى، نالؤزترن ز ياسايين پڙڪهاتا گرييان. ههروهه ياسايين فهگوهاستنى پتر ل سهه رڙستان دار ناسا ڪاردڪهن، ههتا ڪول سهه رڙستان بهشان. (جان لائيز، ۱۳۷۶: ۸۰)

(ناورام نونام چؤمسكى) پشتى گهلهك فهكولينا گههسته وئى نهنجامئى ڪو ياسايين پڙڪهاتا گرييان نهشين، پهيوهنديا گهلهك گرنگا د نافبههرا رڙستان زمانيدا دياربڪهن. بهئى نهفه زى ب واتايا هندئى نينه ڪو نهفه ياسايه ليڪچوون وجياوازييا د نافبههرا رڙستان زمانيدا ديارناڪهن. بو نمونه، نهگهر نهه دوو رڙستان خارئى بههراچافگرين:

- ههوه پهرتووك ڪرين.

- ههوه پهرتووك دڪرين.

پشتى كههترڪرنا بنجى و بههراوردڪرنا فان دوو رڙستان دياردبيت ڪو نهفه ههردوو رڙسته ز ههمى لايهنافه وهك ئيڪن. تنئى جياوازي د ڪارئى رڙستيدايه ڪو ڪارئى رڙستا ئيڪئى (ڪرين) و رڙستا دووئى (دڪرين)ه، واته د رڙستا دوويدا، مؤرفيما (د) هاتيه ڪو واتايا بهردهواميئى ددهت، بهئى د رڙستا ئيڪئيدا نهفه مؤرفيمه نههاتيه. بهئى د ههه زمانهڪئيدا گهلهك رڙسته ههه ڪو خهلكئى وى زمانى ل دويڙف بير و بوچوونا زمانيا خو ههست ب هههبوونا پهيوهندييهڪا موڪم د نافبههرا وان رڙستاندا دڪهن. سهه رڙستى چهنديرا نهه نهشين فئى پهيوهندييئى د چارچيوا رڙمانا پڙڪهاتا گرييان رڙوون و دياربڪهين.

بهري خو بدهنه فان نموونين خاري:

- خانيي خو، بهري دوو سي روظا فروت.

- خاني بهري دوو سي روظا هاته فروتن.

- دکانا وي ژ بهر گرانفروتنی گرت.

- دکانا وي ژ بهر گرانفروتنی هاته گرتن.

هر کورد زمانهك ل دويف ههستا خو، ههست ب في چهندي دکهت و دزانيت کو دوو رستين دهستپيكي ژ لايهكي و دوو رستين دوماهيي ژ لايهكي ديغه، پهيوهندي ل گهل نيك ههيه، واته ژبلي هندي کو کهرهستين هر نيك ژ وان ههردوو رستان ل گهل نيك هاوواتانه. ژ لايي پيکھاتنيغه (بناغي) زي پهيوهنديا ل گهل نيك ههيه، وها کو دشين بيژين کو رستا دووي ب هندهك گووووپينا ژ رستا نيكي هاتيه دروستكرن، يان زي چيديت ههردووک ژ رويهكي بنه رتيت هاتينه دارستن. بهلي پا ژ بهر کو بنه مايا پولينكرني د ريزمانا پيکھاتنا گريياندا (بناغي کهله که پييدان) پهيوهندي و نيشانين بهرچاف و ناشکرانه. نهف ريزمانه نه شييت نهو پهيوهنديا کو د نافبهرا هر نيك ژ کهرهستين فان دوو رستاندا ههيه، روون و دياربکته. بوئمونه وشا (خاني) د ژمارا (۱) دا بهرکاره ود ژمارا (۲) دا بکهره. نهف جياوازييا نهرکی ب هاتنا وشا (ي خو) د رستا نيكي و نهبوونا وي د رستا دوويدا، هاتيه دياركرن.

ژ بهرهندي وشا (خاني) ب ديتنا ريزمانا پيکھاتنا گرييان د فان دوو رستاندا ب شيويهكي جياواز هاتيه پولكرن. سه رهاي في چهندي زي، ژ لايي واتاييغه نهرکی (خاني) د ههردوو رستاندا نيکه و هر کوردهك ل دويف بوچوونا زمانيا خو ههست ب فان خالين نازك دکهت. نهف تشته سه بارهت وشا (دکان) د ههردوو رستين دوماهييدا زي، دروسته.

(چومسكي دبيژيت، نه گهر ريزمانا هر زمانهكي بشييت ب شيويهكي باش راستييين هر زمانهكي وهسفبکته و بشييت پهيوهنديين د نافبهرا رستين زمانيدا دياربکته. نهفه ب تني بهس نينه کو تني نيشان و پهيوهنديين روون و بهرچاف، دياربکهن. بهلکو فيا وان پهيوهنديين نهديار و فهشارتييين د ناف بناغا هر رسته يکا بهرچافدا دهر بيخيت. ژ بهرهندي نهو بو هر رسته يهكي دوو جوړه بناغا دياردکته:

• رپويى ژنافدا (رپونانى ژيرهوه): كو د رستيدا دياركهرين پهيوهنديين واتاي و لوژيكيين كهرستين رستينه.

• رپويى سهرفه (رپونانى سهرهوه): كو شيوا دهرهكى و بهرچاڤا رستى دياردكهت كو ب شيويهكى پيدفى ل گهل رپويى ژنافدا يى رستى ناهيته گونجاندن. ژ لايهكى ديفه، چومسكى د فى باوهريدياه كو رپويى ژنافدا يى رستا ب رپكا ژمارهيهكا كيم يا ياسايا كو دبيژنى ياسايين فهگوهاستنى، دهيته گوهوورين بو رپويى سهرفه. (محمد رضا باطنى، ۱۳۸۴: ۱۱۴)

(ياسايين فهگوهاستنى ب رپكا ژيرن، زيدهوون، پيشخستن و پاشخستن (گوهوورين)، پهيوهنديين ناف رستى ب پهيوهنديين سهرفه يين رستى دگوهوورن. دبيژنه هر نيك ژ فان كار و كاردانهوا، يان ب كوملهك ژ وان كو ب هاريكارياساياهكى دروستدين، (فهگوهاستن). (محهمه د رها، ۱۹۹۳: ۱۱۴)، نوكه ژى ب هينانا چهند نمونهيهكى، فى چهندي پتر دياردكهين: هر وهكى دزانين د زمانهكيذا هندهك رسته ههنه كه ژ لايى واتاييفه، يهكسانن (ههرچهنده چيدبيت د نافبهرا واندا هندهك جياوازيين شيوه و بكارهينانى ههبن) و ژ لايى پيكهاتنى ژى جوړه پهيوهندييهك يا ل گهل نيك هه. نهف جوړه رستهيه ب رپكا ياسايين فهگوهاستنى ژ بناغهيهكى نيكانه يان بناغهيهكى وهكيهك (بناغهيهكى تاقانه) هاتينه دارشتن. بهرى خو بدهنه فان هر دوو رستين خارى:

- من نهو ب زيرهك دزاني.

- من ولسا دزاني، كو نهو زيرهكه.

پهيوهندييا فان ههردوو رستان ژ وى لايهنى بو مه دياردبيت كو هر دوو ژ نيك رپويى ژنافدايي وهكيهك هاتينه دارشتن. د رپويى ژنافدايي فان رستان، دوو رستين بچويكتر ههنه: واته (نهو زيرهكه) و {من ولسا دزاني (هزرديكر)}.

شيوى ليكدراوى فان رستان د رپويى ژنافدا، دشين ب فى شيوهى بنفيسين:

- من نهفه (نهو زيرهكه) دزاني.

نوكه دشپين ب رپكا فهگوهاستنهكي وشا (ئهفه) ژيبهين و پشتي هنگي ب فهگوهاستنهكا دي وشا (ب) بهپته زيدهكرن دا شيوئ دهرهكييئ رستي (رويئ سهرقهييئ دوماهيئ) واته (من نهو ب زيرك دزاني) دروستببيت.

(بهلگه بو سهلانندا جياوازييا د نافهرا رويئ ژ نافدا و رويئ سهرقه، ههبوونا رستا ليئه. بهري ههمي تشتهكي، فيا ئهفه ل بهرچافبيت كو رسته ههمي ئيك جور نينن. ليئبوونا هندك رستا چيدبيت ژ بهر هندك وشا بيت كو د رستهيهكا بهرباس و فهكولينيئا پتر ژ واتايهكي ههبيت. بو نمونه رستا (ليكهفت) ليئه و ليئبوونا ويئ زي ژ بهرهندييه كو دوو واتا ههنه: ئيك ژ وان ب واتايا (تشتهك ليكهفت) و يا دي زي ب واتايا (پالهك ليئا). (ئهورهحمان حاجي، ۲۰۰۴: ۲۵۲)

نهو چالاكييئ ريزمانبيئ تاييهت كه ب هندك گوهورپين گونجاي، رويئ ژنافدا بي رستي دگوهورپ ب رويئ سهرقه، ياسايئ فهگوهاستنيان فهگوهاستنا ريزماني دهينه گوتن.

ل دويف في چهندي ههر ياسايهكا فهگوهاستني، زنجيرهيهكا رويئ ژنافدا ب هندك گوهورپينا ب زنجيرهيهكا ديبا كه رسته واته رويئ سهرقه دگوهورپيت. (مهدي مشكوهالديني، ۱۳۸۶: ۵۹)، ياسايئ فهگوهاستني ل دويف جورئ پيادهكرنا وان ل سهر رستا و نهو ئهركئ دببن، جياوازييا هه. ژ بهرهندي ب شيوهيهكي گشتي دابهش دبنه سهر دوو جورا:

أ. ياسايئ تاييهتبيئ فهگوهاستني:

ب. ياسايئ گشتبيئ فهگوهاستني:

أ. ياسايئ تاييهتبيئ فهگوهاستني:

ئهف ياسايه ل سهر ئيك پيادهدين و د سنورئ ئيك زنجيرا زمانيبا بهرههمهاتيدا كاردكهن و د نافا خودا، ل دويف پيوستيبا پيادهكرنا وان، دابهش دبنه سهر دوو بهشا:

۱ - ياسايئ ب خورتي

۲ - ياسايئ ب ئاروزو (ديار علي و طالب حسين، ۲۰۰۴: ۲۵۸)

۱ - یاسایین ب خورتی؛

ئەو یاسانە ییڭن کو پۆیوستە بەینە پەیرەوکرڭن ژ بو بەرھەمەینانا رستەھەکا دروست ژ ئالیڭ ریزمانیقە، بو نمونە ئەگەر هەفالكاری دەمی و جەمی د ئیک رستەدا هاتن، دئ هەفالكاری دەمی بەری هەفالكاری جەمی کەفیت، وەك:

- ئەز ئەفړۆ ل سەر بانى بووم.

* ئەز ل سەر بانى ئەفړۆ بووم.

۲ - یاسایین ب ئارەزوو؛

ئەو یاسانە ییڭن کو پەیرەوکرڭن یان پەیرەونەکرنا وان، ل دویف حەز و داخازا وی کەسییە یی دناخفیت. وەك:

- ئەز چوومە مال. (ئەری)

- ئەز نەچوومە مال. (نەری) — ب ئارەزوویە

ب. یاسایین گشتییڭن فەگواستنى؛

ئەف یاسایە ل سەر دوو رستین بەرھەمەاتی کاردکەن- دوو رستین بەرھەمەاتی ژ لایى یاسایین (ریژمانا) پیکهاتنا گرییان — بو لیكدانا رستان، یان دروستکرنا رستا ئالۆز.

کەواتە د شیاندایە سی جوړە یاسایین فەگواستنى ییڭن گشتى بو رستەھەکا ئالۆز دەستنیشانکەین:

۱- ژبیرن

۲- زیدەبوون

۳- پشخستن و پاشخستن

۱- ژبیرن:

واتە نەهینانا ووشەھەکی یان بەشەکی رستی د ئاخفتنى و نفیسینیدا، (ئەف ژبیرنە ژى ب سی ئەگەرانه:

يا ئيكيٰ كو دېڙنى ڙېرنا گوتنى:

ئەوھە كو د رستى بخودا يان رستا پېشىي يان پاشيي، پەيفەك دەيت كو ناخفتنكەر يان نقيسەر ژ بەر هاتنا وي پەيفى د رستا پېشىيدا، وي ژيدبەت بو دووبارەنەبوونى. وەك:

- برايى من هات و نان خار.

ھەر وەك دىبىن د فى رستيدا كو رستەيەكا ليكدرادە، وشا برايى من د رستا دوويدا هاتىە ڙېرن.

يا دووى دېڙنى ڙېرنا واتايى:

ئەوھە كو دەوروبەرى ناخفتنى و واتايا گشتيا رستان و گريپين وي، دبنە ئەگەرى هندى كو پەيفەك يان ھندەك پەيف دەينە ڙېرن و خوينەر ژ ناخفتنى و واتايا گشتيا رستى ھەست ب پەيفا ڙېرى دكەت (پەى دبەت)، وەك:

- وانە خلاسبو، پەرتووگين خو بگرن.

د فى رستيدا، ئەم ژ دەوروبەر و واتايا رستى دزانين كو باسى (قوتابىيە) و پويى ژنافدايى فى رستى ئەفەيە:

- وانە خلاسبو، ھوين (قوتابى) پەرتووگين خو بگرن.

يا سييى ڙى داب و نەريتا زمانى:

واتە داب و نەريتا ناخفتنكەرين زمانەكى وە دكەن كو بو سفكيى يان ژ بەر پيکھاتنا تايبەتيا رستى يان ڙى ب ھەر ئەگەرەكا دى، كارى رستى يان ئيك يان چەند بەشەگين ديپين رستى ژيدبەن، وەك:

- چوو. ← ئەو φ

ھەر وەك دىبىن د فى رستيدا بکەر هاتىە ڙېرن، چونکە كەسى سييى يى تاکە. (حسن أحمدى و حسن انورى، ۱۳۸۵: ۲۰۷-۲۰۹)

كەواتە، ئەم دشيپين بيژين ڙېرن ب دوو شيوايە (ڙېرنا گوتنى، ڙېرنا واتايى):

۱- ڙېرنا گوتنى:

۱- ڙېرنا نافي يان گرييا نافي د پارستا ھەفالنافي (ژ بەر ھەبوونا وي د شارستيدا):

• ژېړنا بکهري پارسټی ژ بهر ههبوونا وی د شارپستیدا هه ب نه رکي بکهري،

وهک:

- نهو قوتابی کو وانین خو دخوینیت، سهردکه قیت.

• ژېړنا بکهري پارسټی ژ بهر ههبوونا وی د شارپستیدا ب نه رکي بهرکاري، وهک:

- نهو قوتابی کو وانین خو نه خوینیت، دی هیته سزادان.

• ژېړنا بکهري پارسټی ژ بهر ههبوونا وی ب نه رکي بهرکاري نه راسته وخو:

- ناموژگاریا ددهنه قوتابی کو وانین خو نه خوینیت.

- نه م ژ سته مکاری کو زورداری دکهت، ناترسین.

• ژېړنا نامرازی گه هاندنی د پارستا هه فالنا قیدا دهمی کو نی کسه ل دویف سهری

دهیت و نیشانا خستنه سهری زی ل گه لدا بیت:

- نهو مروقی کو راوهستیای، برای منه.

ژېړنا نامرازی ← نهو مروقی راوهستیای، برای منه.

۲- ژېړنا ناف و گرییا نافی د پارستا نافی و هه فالکاری ژ بهر ههبوونا وی د

شارپستیدا:

• ژېړنا بکهري پارسټی، ژ بهر ههبوونا وی د شارپستیدا ب نه رکي بکهري، وهک:

- برای فهرهادی چوو په رتوو کخانی، کو وانا بخوینیت.

• ژېړنا بکهري شارپستا مهرجی، ژ بهر ههبوونا وی د پارپستیدا، وهک:

- نه گه ر میدیا وانا بخوینیت، د تافیکر نادا سهردکه قیت.

• ژېړنا بکهري و بهرکاري پارسټی ژ بهر ههبوونا وان د شارپستیدا:

- من نه ف په رتوو که کری، کو بخوینم.

• ژېړنا بکهري پارسټی ل دویف ههبوونا وی ب نه رکي بهرکاري نه راسته خو:

- من گوته عه لی، کو سوبه هی بهیته قوتابخانی.

۳- ژېړنا نامرازی گه هاندنی، وهک:

- نه گه ر وانین خوب وردی بخوینی، فی ردی.

بیی نامراز ← وانین خوب وردی بخوینی، فی ردی.

ب- ژېړنا واتیای:

۱- ژېړنا بکهړی شارستی:

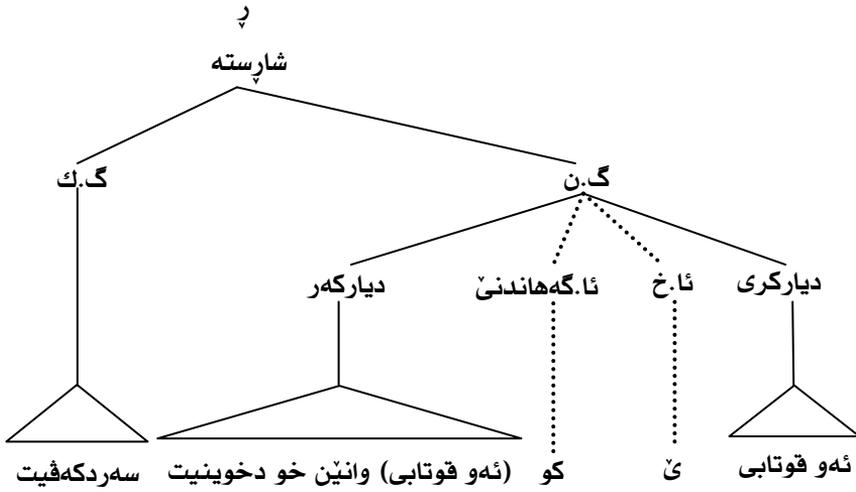
- دهمی کو وانه خلاسبوو، پهرتووکین خو بگرن.

- فی وانی بو من شړوڅه بکه، چونکو ئەز فیړنه بوویمه.

د فان رستاندا، ئەم ژ دهوروبه ر و اتایا رستی دزانین کو د رستا نیکیدا، پرویی

ناخفتنی ل گهل قوتابیانه و د رستا دوویدا، پرویی ناخفتنی ل گهل ماموستایه.

خشتا دارناسا بو فی رستی، ب فی شیوی خارپیه:

۲- زېدمبوون:

هندهك جارا د رسته په كا ئالوژدا، پتر ژ نامرازه كی گهاندنی دهیت کو ئەم دشیین

ئیك ژ فان نامرازان ژیبهین:

- ژ بهرهندي نه هاتبوو قوتابخانی، چونکو یی نه خوشبوو.

ژېړنا نامرازی ← نه هاتبوو قوتابخانی، چونکو یی نه خوشبوو.

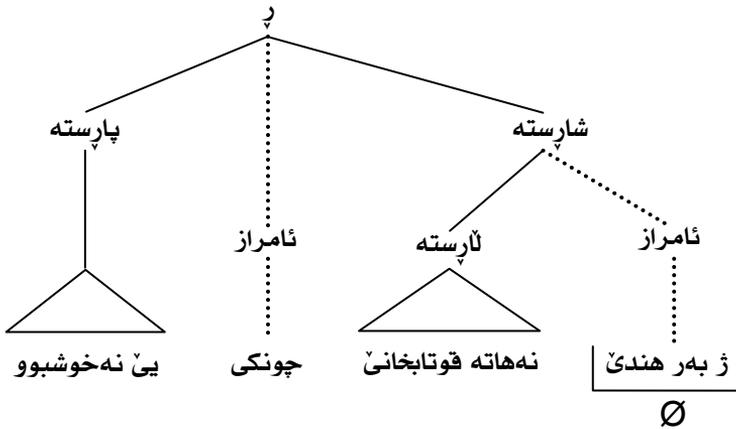
- ژ بهر هندي بوو، کو چووی.

ژېړنا نامرازی ← ژ بهر هندي بوو، چووی.

- من دزانی نه گهر کو درنگ بهیت، ناگه هیته وانی.

ژېړنا نامرازی ← من دزانی نه گهر درنگ بهیت، ناگه هیته وانی.

خشتا دار ئاسا بۇ فى رستا خارى، ل دويىف فى ياساى، ب فى شىوئ خارىيه:

۳- پىشخستن و پاشخستن (جه گوهورپن):

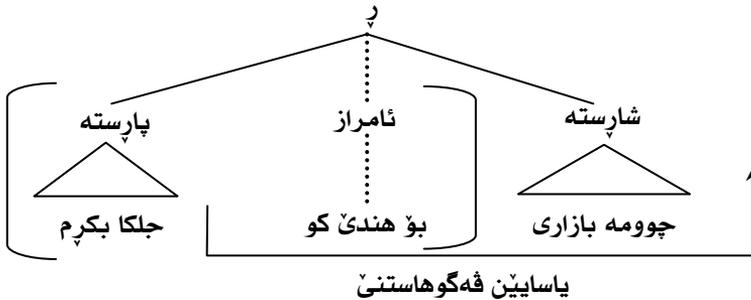
د شياندايه بهشين رستا ئالوز جهى خو ل گهل نيك بگوهورپن بىى كو كارتىكرنى ل واتايا وان بكهت:

- ئەز زى دئ هيىم، ئەگەر تو بهيى.
- ئەگەر تو بهيى، ئەز زى دئ هيىم.
- نه جوو فه رمانگهه، چونكو يى نه خوشبوو.
- چونكو يى نه خوشبوو، نه جوو فه رمانگهه.

خشتا دار ئاسا بۇ فى رستى، ب فى شىوئ خارىيه:

- چوومه بازاری، بۇ هندئ كو جلكا بكرم. ← بۇ هندئ كو جلكا بكرم، چوومه

بازارى.

ياسايين فه گوهاستنى

پشکا دوویٰ
رستا نالۆز دزمانیٰ فارسیدا

(۱) رښته :

رښته د زمانې فارسي ههروهك رښته د زمانې كورديدايه. هر ههمې نهو پېناسه و بېر و بوچوون سهارمت رښتې د ههردوو زماناندا نېكه. ژ بهرهندي ئهم وان بابستان باسناكهين. و رښته د زمانې فارسيدا ژ دوو بهشان پيك دهيت كو نهو ژى (نيهاد و گوزاره)نه، واته بكه و كار.

(۲) رېكښ بهرفرهكرنا رښتې :

د كورترين شپوښ ئاخفتنيدا، يا ئيكي نهوه كو ب تنى وشهيهك هه لگرئ ئهركهكي رېزمانيه، نه گروهك يان كومه لكا وشان. يا دووي ژى نهوه كو ب تنى بهش و ئهركښ پيدفى (نقش اجبارى) د فان جوړه رښتاندا هه نه و ئهركښ نه پيدفى (نقش اختياري) وهك (هه فالكار، دياركه، بهركارښ نه راسته وخو) تيدا نين و بهشښ رښتې پيڅه نه هاتينه گرځدان.

ب زېدهكرنا ته واوكهريښ نافى ب سهره يښ وان (هسته) يان هينانا بهشښ نه پيدفى يان پيڅه گرځاندا بهشښ وان، رښته بهرفره هديت. ژ بهرهندي ئهم دشپښ بېژين كو كورترين شپو رښتا فارسي ب فان چهند رېكان بهرفره هديت:

۱. ب زېدهكرنا وشپښ گرځدايى ب نافيشه وهك (هه فالناف، به دهل، دياركه ر (مضاف اليه) و ته واوكهريښ نافى (متمم اسم):

- گل زيبا را چيدم. (هه فالناف، ته واوكهريښ نافى گل)

واته: من گولا جوان چنى.

- برادر فرهاد آمد. (ناف، ته واوكهريښ نافى برادر)

واته: برابى فرهادى هات.

- خواهر كوچك فريدون را ديدم.

واته: من خويشكا بچويكا فرهيدونى ديت.

كوچك: (هه فالناف، ته واوكهريښ خواهر)

فريدون: (ناف، ته واوكهريښ كوچك)

- دوستم هوشنگ، اتومبیلی خرید. { جهناق، ته و او که ری نافی (دوست) }
واته: هه فالئ من هوشه نگی، ئوتومبیله ک کری.
- آن گل، بسیار خوشبو بود. { نامرایی ئاماژی، ته و او که ری نافی (گل) }
واته: نه و گول، گه له کا بیهنخوش بوو.

ب. ب زیده کرنا هه فالکارا ب رستی:

- او تند می نویسد. (هه فالکاری چۆنیه تی)
واته: نه و زوی دنقیسیت.
- مردم زیاد کار میکنند. (هه فالکاری رادی)
واته: خه لک گه له ک کار دکهن.
- من هرگز او را ندیده بودم. (هه فالکاری کاتی)
واته: من چ جارا نه و نه دیتبوو.

ج. ب زیده کرنا بهرکاری نه پراسته و خو (متمم اختیاری) ب رستی:

- برای خرید به بازار رفته. (بهرکاری نه پراسته و خو)
واته: نه ز بو تشکرینی چوومه بازاری.
- او از من رنجید. (بهرکاری نه پراسته و خو)
واته: نه و ژ من تووره بوو.
- با دوچرخه از خانه به مدرسه رفته. (بهرکاری نه پراسته و خو)
واته: ب پایسکلئ ژ مال چوومه قوتابخانی.
- هر روز از صبح تا شب کار میکردم. (بهرکاری نه پراسته و خو)
واته: من هه ر رۆژ، ژ سپیدی هه تا شفی کار دکر.

د. ب زیده کرنا فورمان ب رستی کو د زمانی فارسیدا دبیزنی هه فالکاری رستی

(فید جمله):

- متأسفانه او را نمی شناسم.
- واته: مخابن نه ز وی نانیاسم.

- حتماً حقیقت روشن خواهد شد.
- واته: مسوگهر راستی دئی دیاربیت.
- هرگز حق کسی را پایمال کرده‌ای؟
- واته: چ جاران ته مافئ کھسئ بن پئ کرییه؟
- آیا تو او را نمی شناسی؟
- واته: ئه‌ریئ تو وی نانیاسی؟

- ه. ب پیکمه گریدانا (هاوسه‌نگرنا) وشا و گرپیا و گروپین پستی ب پستی:
- خواهر نسرین و مادر مینا را دیدم.
 - من خویشکا نه‌سرینئ و دهیکا مینایئ دیت.
 - برادر فریدون و خواهر فرهاد را دیدم.
 - من برایئ فرهدوونی و خویشکا فرهادی دیت. (غلامرضا آرژنگ، ۱۳۸۵: ۸۴)

۲) ئامراز:

- ئامراز د زمانئ فارسیدا هه‌روهك زمانئ كوردی هاتیه پیناسه‌گرن. ئامراز د زمانئ فارسیدا دبیته سی جوړ:
- ۱ - ئامرازئ به‌ستنئ (حرف ربط)
 - ۲ - ئامرازئ په‌یوهندی (حرف اضافه)
 - ۳ - ئامرازئ ئاماژئ (حرف نشانه)
- (هه‌روه‌ها د زمانئ فارسیدا دبیزنه ئامرازی دیارکهرئ ئهرکی (نقش نما). چونکی ئهرکی وشئ د رستیدا دیاردکته.) (حسن انوری و حسن احمدی، ۱۳۸۶: ۲۴۸)

۴) ئامراژین به‌ستنئ:

- پیناسا فان ئامرازا د زمانئ فارسیدا، هه‌روهك پیناسا وان د زمانئ کوردیدایه کو د پشکا ئیکیدا هاتیه دان.
- أ. ئامراژین به‌ستنئ ژ لایی پیکهاتنیقه:
- ئامراژین به‌ستنئ کو د زمانئ فارسیدا دبیزنی ئامراژین لیکدر (حروف ربط)، ژ لایی پیکهاتنیقه دبنه دوو جوړ:

۱- نامراڙين بهستني ڀڻ سادھ: ڙ مڙفيمھڪڙ ب تنڙ ڀڻڪدھڻن، وھڪ:

(و، يا، كه، پس، اگر، چون، چه، تا، لکن، اما، نه)

۲- (نامراڙين بهستني ڀڻ ليڪدراو: ڪڙمهلهڪا وشانه ڪو بارا پتر ٺيڪ ڙ وان نامراڙي بهستني يان نامراڙي پهيوهندي سادھيه و سهرهراي هندي ڪو ڪاري نامراڙي بهستني يي سادھ نه نجامددهت ب ڪاري ههفالكاري ڙي رادببت. بهرنياستريني وان ڙي نهفهنه: چونڪه، چنانڪه، تا اينڪه، زيراڪه، اگرچه) (حسن احمدي و حسن انوري، ۱۳۸۵: ۱۷۰-۱۷۱)، نمونھ:

- همين ڪه خورشيد طلوع ڪرد، حرڪت ڪرديم.

واته: ههما چاوا رڙي ههلات، مهه اري.

د رستا بووريدا (همينڪه، ههما چاوا) سهرهراي هندي ڪو لارستا (حرڪت ڪرديم، مهه دا ري) ب لارستا (خورشيد طلوع ڪرد، رڙي ههلات) گرڍاڀيه، و وهڪ ههفالكارهڪي ڙي، ههفدميونا رويدانا دوو لارستان دياردڪهت.

ههڙي گوتنييه هندهڪ جارا ڙ لايي واتايهه، نهه دشيني ل جهي نامراڙي بهستني يي ليڪدراو، نامراڙهڪي بهستني يي سادھ و ههفالكارهڪي بدانين:

- همين ڪه ڪاغذ و قلم را از روی ميز برداشتم، شروع به نوشتن کردم. ڪاغذ و

قلم را از روی ميز برداشتم / و / در همان لحظه / شروع به نوشتن کردم. { همين ڪه } خورشيد طلوع ڪرد حرڪت ڪرديم. ← خورشيد طلوع ڪرد [و/ همان لحظه] ما حرڪت ڪرديم.

واته: دهمي ڪو من ڪاغهز وپينووس ل سهر ميڙي ههلگرتين، من دهست ب

نقيسيني ڪر.

ب. نامراڙين بهستني ڙ لايي نهركيهه:

نامراڙين بهستني د زماني فارسي ژيدا ڙ لايي نهركيهه دبنه دوو جوڙ:

۱- نامراژین لیکندر (حروف ربط همپایگی):

ئەف جۆره نامرازه، کو د زمانی فارسیدا دبیزنی (حروف ربط همپایگی)، ئەو نامرازن ئەوین رستا لیکندر د دوستدکهن. نامراژین لیکندر د زمانی فارسیدا، ههروهک نامراژین لیکندر د زمانی کوردیدایه.

پیناسه: (ئەو نامرازن کو وشهیهکی یان گرییهکی یان لاپستهیهکی ب وشهیهک یان گرییهک یان لاپستهیهکا دی گرییدن، واته وان هاوسهنگ لیدکهن، ب واتیهکا دی دوو یا چهند لاپسته یان وشه یان گری ب ئیک ئهرکی ریزمانیی هاوبهش رادبن، واته ئەگەر ووشهیهک یان گرییهک بکهر بیت. ئەو وشه یان گری د لاپستا دی ژیدا بکهره و ئەگەر بهرکار بیت، د لاپستا دی ژیدا بهرکاره. ههروهها ئەگەر لاپستهیهک پارسته بیت. لاپستا هاوسهنگا وی ژی پارستهیه، واته گریدایی ب شارستیقهیه: (خسرو فرشیدورد، ۱۳۸۲: ۲۷۱)

نموونه بۆ بکهری:

- هوشنگ آمد و فرهاد رفت.

واته: هوشهنگ هات و فرهاد چوو.

د فی رستیدا نامراژی گهاندنی (و) لاپستا (فرهاد چوو) ل گهل لاپستا (هوشهنگ هات) هاوسهنگ لیکیه و (هوشهنگ و فرهاد) ههردوو ب ئهرکی بکهری رابووینه.

نموونه بۆ بهرکاری:

- هوشنگ و فرهاد را در خانه دیدم.

واته: من هوشهنگ و فرهاد د مالدا دیتن.

د فی نموونیدا نامراژی گهاندنی (و) وشا (فرهاد) ل گهل وشا (هوشهنگ) هاوسهنگ لیکیه، واته پیکفه گریدایینه و وهک (هوشهنگ) بهرکاری کاری (دیتن) لیکیه.

نموونه بۆ پارستی:

- چون او بخانه ما آمد و سخنان مرا شنید، شاد شد.

واته: دەمی ئەو هاتیه مالا مه و گوھ ل ناخفتنن من بووی، که یفخوشبوو.

د فې نمونېدا نامرازې گه هاندنې (و) لارستا (گوه ل ناخفتنېن من بووی) ل گهل لارستا (دهمې نهو هاتيه مالا مه) هاوسهنگ ليکريه. چونکو لارستا (دهمې نهو هاتيه مالا مه) پارستهيه، ژ بهرهندي لارستا (گوه ل ناخفتنېن من بووی) ژي پارستهيه.

۲- نامرازېن گه هاندنې (حروف ربط و ابستگي):

نهف نامرازه د زمانې فارسي ژيدا ههروهك زمانې كوردي هاتينه پيناسهكرن، ژ بهرهندي نه م باسناكهين، تنې هندهك نمونا بو دئينين، وهك:

- چون به دانشگاه رفتم، درسهای خود را مطالعه کردم.

واته: دهمې چوومه زانکوږي، من وانين خو خاندن.

د رستا سهريدا كو رستهيهكا نالوزه، لارستا (درسهای خود را مطالعه کردم) شارستهيه و لارستا (به دانشگاه رفتم) پارستهيه و (چون) نامرازې گه هاندنې يي دهميه.

ههژي گوتنييه بارا پتر نامرازېن گه هاندنې د زمانې فارسيدا ههم ب شيوي (پيگفه)، ههم ب شيوي (جودا) دهينه بكارهينان، وهك:

(بمنظور اينكه)، (بنوعی كه)، (در صورتیکه) و ... هتد. نهف نامرازه ب شيوي

(بمنظور این ... كه)، (بنوعی ... كه)، (چنان ... كه) ژي بكاردهين:

- بمنظور اينكه درس بخواند، بمدرسه ميرود. ← بمنظور این بمدرسه ميرود، كه

درس بخواند.

واته: ب مەرما هندي كو وانا بخوينيت، دچيته قوتابخاني.

- بشكلي كه ميخواست، با ما رفتار كرد. ← يا بشكلي با ما رفتار كرد، كه

ميخواست.

- وهسا كو فياي، ل گهل مه رهفتاركر.

- تا حديکه ميتواند، كوشش ميكند. ← يا تا حدی كوشش ميكند، كه ميتواند.

واته: ههتا وي رادي كو دشيت، پيکولي دکهت.

جوړين نامرازې گه هاندنې د زمانې فارسيدا ل دويش جوړين پارستايه، كو پاشي د

جوړين پارستاندا دهينه دياركرن.

۵) جوړپښ پستی:

رسته ژ لایې پیکهاتنیقه د زمانې فارسیدا دبیته دوو جوړ:

أ. رستا ساده: رستا ساده ههروهک یا زمانې کوردییه کو د پشکا نیکیدا هاتیهباسکرن.

ب. رستا لیکدراو: رستا لیکدراو ژی دبیته دوو جوړ:

۱- رستا لیکدراو اهاوسهنگ (لیکدراو)

۲- رستا لیکدراو ناهاوسهنگ (نالوز)

۱- رستا لیکدراو اهاوسهنگ (لیکدراو):

رستا لیکدراو د زمانې فارسی ژیدا ههروهک رستا لیکدراو د زمانې کوردیدایه و پیناسا وی ژی د پشکا نیکیدا هاتیهدان، بو راستیا فی چهندی ژی، دی هندهک پیناسا ژ زمانې فارسی وهرگرین:

پیناسه (۱): رستین لیکدراو دبیزنه وان رستان نهوین کو ژ لایې پیکهاتنیقه وهکی نیک بن، یان بههایهکی وهکیهک یی ریزمانی هه بییت کو ب هاریکاریا فان په یقان (هم، یا، نه، اما، ولی، چه)، یان بیی وان ژی پیکفه دهینه گریدان، نهف رسته په هه می رستین سه ربه خوونه و تنی ژی دهینه بکارهینان، (گیتی شگری، ۱۳۸۵: ۱۳۴). وهک:

- هوشنگ به کتابخانه رفت و کتابی خواند.

واته: هوشهنگ چوو په رتوو کخانی و په رتوو کهک خاند.

- یان بمان یان بیا.

واته: نان بمینه نان وهره.

- چه بروی چه نروی.

واته: چ بچی چ نهچی.

پیناسه (۲): (خسرو فرشیدورد) رستین لیکدراو ل ژیر ناقی رستین لیکدراو پین نیک

ل دویف نیک یان لارستین وهکیهک (جمله های مرکب پیوسته یا جمله وارهای همسان) ب فی شیوهی پیناسه دکهت:

ئەو رېستەنە يېن لاپرستين وان پەيوەندىيەكا يەكسان ل گەل ئىك ھەين و دكەتە چار جۆر:

۱- جەختكرن (تاكيدى)

۲- شروڧەكرن (تفسيري)

۳- بەدەلى (بدلي)

۴- ھاوسەنگى (ھمپايگى) (خسرو فرشىدورد، ۱۳۸۲: ۲۸۴)

رېستين لىكدرائ د زمانى فارسيدا دىبىژنى رېستين ھاوسەنگ (جملەھى ھمپايە). ئەو زى ب واتايا ھندىيە كو فان رېستان ئىك ئەركى رېزمانىيى ھاوبەش يى ھەى و رېستين ھاوسەنگ (لىكدرائ) ب چەند شىوان د زمانى فارسيدا دروستدېن، بەرنياسترين جۆرېن ھاوسەنگكرنا رېستان، بكارھينانا ئامرازين گەھاندنى يېن ھاوسەنگكرنيە، ب فى شىوى خارى:

۱- ھاوسەنگكرن ل گەل ئامرازي لىكدرئ ڧە (و) و وو [O- (و)] يا وشەلىكدرە كو (ڧە) تنى د زمانى ئەدەبىدا بو پىكڧەگرېدانا لاپرستان بكاردهيت.

۲- ھاوسەنگكرن ل گەل (ولى)

۳- ھاوسەنگكرن ل گەل (يا)

۴- ھاوسەنگكرن ل گەل ئامرازين لىكدرېن (نە...نە...) و (نە تنھا...بلكە...ھم)^(۱)

(شەرزاد ماھوتيان، ۱۳۷۸: ۷۹-۸۲)

۵- ھاوسەنگكرن ل گەل ئامرازين لىكدرېن (ھنوز، پس، اما، چە، ليكن، نيز، ...) (ھەرۋەھا وشين وەك (خواه، ھم، نە، چە، يا) ھندەك جارن دووبارەدېن و ل گەل ئىك ئامرازەكى لىكدرئ لىكدرائ دروستدكەن:

- با دشمن بايد مبارزه كرد خواه داخلى باشد خواه خارجى.

واتە: پىدڧىيە ل گەل دوژمنى شەر بەيتە كرن چ نافخويى بيت چ دەرەكى.)

(مەھدى معينيان، ۱۳۷۲: ۲۲۱)، نمونەكا دى:

- يا بيا يا برو.

واتە: يان وەرە يان ھەرە.

(۱) بو پز پزائين ل سەر فان جۆرە ھاوسەنگكرنا بزڧرەنە: (شەرزاد ماھوتيان، ۱۳۷۸: ۷۹-۸۲)

۲- رستا لیكدراوا ناهاوسهنگ (ئالۆز):

رستا ئالۆز د زمانى فارسیدا ههروهك رستا ئالۆز د زمانى كوردیدا هاتیه پیناسهكرن ب فى شیوی خارى:

پیناسه (۱): رستا لیكدراوا ناهاوسهنگ ژ شارستهكى (جمله پایه، اصلی) و ئیك یان چهند پارستا كو د ئیك ژ جهین ریزمانییین شارستیدا دیاردبن، پیک دهیت و بهری پارستى بارا پتر نامرازهكى گههاندنى بكاردهیت، وهك: (كه، تا، اگر، چون، زیرا، زیراكه، وقتى كه، هنگامى كه، زمانى كه، جایی كه، كجا، ...هتد)

- وقتى كه از خانه بیرون رفته، هنوز آفتاب سر نزده بود.
واته: دهمى كو ژ مال دهركهفتیم، هیشتا رۆژ دهرنهكهفتیوو.
- هوشنگ كه دانش آموز زرنكى است، به كتابخانه رفت.
واته: هوشهنگ كو قوتابییهكى زیرهكه، چوو بهرتووگخانى. (مهدى مشكوه الدینى، ۱۳۸۶: ۱۰۱)

پیناسه (۲): د رستا لیكدراوا ناهاوسهنگدا، د نافبهرا لاپستاندا جۆره پهيوهنديیهكا ریزمانى یا ههى. واته هندهك لاپسته ئهركى دیاركهرى یان بهركارى یان ههفالكارى د رستیدا دبینن. (ایران كلباسى، ۱۳۷۳: ۱۴۱)

پیناسه (۳): د فان رستاندا، بارا پتر رستهیهك ئهركى شارستى و رستا دى ئهركى پارستى یا ههى. واته ئیك ژ وان ئهركى (نافى یان ههفالفانى یان بهركارى یان ههفالكارى و ...هتد) یا رستا بهریكى یان یا پشتى هنگى یا ههى، وهك:
- شنیدم كه به او داد.

واته: من گوھلیبوو، كو دا وی.

- زنى كه آمد، خواهر من بود.

واته: ژنكا كو هاتى، خویشكا من بوو.

پیناسه (۴): رستا ئالۆز ژ لاپستین ناهاوسهنگ، واته ژ شارستى و پارستى پیک دهیت كو ب رپكا ئامرازین گههاندنى (كه، اگر، اگرچه، هرچند، مگر، چون، زیرا) پیکه دهینه گریدان. - فرهاد فهمید، كه برادرش به مدرسه رفته است.
واته: فرهادى زانى، كو برابى وی یى چوویه قوتابخانى.

هروهك دبیین د فی رستا نالۆزدا دووکار و دوو لارسته ههنه. لارستا (فرهاد فهمید) شارستهیه و (برادرش به مدرسه رفته است) پارستهیه. چونکی ل گهل نامزای گه هاندنئی (که) هاتیه و ئەف نامزاه د دهستیكا پارستیدا هاتیه. بهئی لارستا (فرهاد فهمید) و هسا نینه. (خسرو فرشیدورد، ۱۳۸۲: ۹۶)

● بهشین رستا لیكدراوا ناهوسهنگ (نالۆز):

رستا نالۆز د زمانئی فارسیدا ژ دوو بهشا پیکدهیئت:

أ- شارسته ب- پارسته

۱- شارسته:

رستا سهردهکییه د رستا نالۆزدا و هه لگرن و اتایا سهردهکییا فی رستییه^(۱) و دبیته دوو جوړ:

۱- شارستا ناتهواو (ناقص)

۲- شارستا تهواو (تام، کامل) (خسرو فرشیدورد، ۱۳۸۲: ۳۰۵)

دهستیکی باشتره بزانیان کو د زمانئی فارسیدا، بکه (نهاد)^(۲) و بهرکار (مفعول) و تهواوکه ری پیدفی (متمم اجباری) و تهواوکه ری کارئی ناتهواو (مسند)، ژ نه رکین سهردهکیین پیدفینه د رستهیه کیدا و نه گهر ئەف نه رکه د رستهیه کیدا کو پیدفیه تیدا بن، بهئی نه هاتبن. د فی ده میدا ئەف رستهیه، رستهیه کا ناتهواوه. (غلامرضا آرژنگ، ۱۳۸۵: ۱۹۷)

(۱) بهئی ئەفە ژی هدی گاڤا نه یا دروسته، بو نمونه د رستا نالۆزا: (نه گهر تو بهی، ئەز ژی دی هیم)، ناخفتنا سه ره کی د لارستا (تو بهی) دایه. چونکو (هاتنا من) ل دویف وی مهرجیه کو نه گهر تو بهی. هه رچه نده ژ لایئ پیکهاتی و پیرمانی لارستا (تو بهی) پارستهیه و لارستا (ئەز ژی دی هیم) شارستهیه. باهرا پتر ناخفتنا سه ره کی د پارستین مهرجی، مدهست و هوئی د پارستی دایه و ئەف چهنده ژی کو شارسته رستهیه کا سه ره کییه و پارسته رستهیه کا لاوه کی (گریدی)یه، لاساییکرنه کا نه یا جهی خودا یا پیرمانین لاتینی و فهرهنگیه کو بارا پتریا زماناسا ره خنه کا ب هیز لی دگرن. (خسرو فرشید ورد، ۱۳۸۲: ۹۸-۹۹)

(۲) د بارا پتریا سه رچاوین زمانئی فارسی، بکه (دهمی) کو کارئی رستی تهواو بیت) و نیهاد (دهمی) کو کارئی رستی ناتهواو بیت) هه ر ب نیهاد (نهاد) دهینه ناڤرن.

ههروهسا ههفالكار (قيد فعل) و تهواوكهري نه پيدفي (متمم اختياري) ژي ژ
 ئهركين لاهوكينه، واته چيدبيت د رستهيهكيدا بهين يان ژي بهينه ژيرن و ب ژيرنا
 وان چ كارتيكرن ل سهر وي رستي نابيت و نهف رستهيه ههر ب تهواوي دمينايت. فيجا
 د رستهيهكا ئالوز ژيدا كو ژ شارستي و پارستي پيك دهيت و بيگومان نهف ههر دوو
 بهشه ژي كارتيكرن ل سهر يهك دوو دكهن، ئهم دشين ب گوهورينا رستا ئالوز ب
 رستهيهكا ساده يا مهزكري، پارستي وهكي بهشهكي شارستي ليكهين كو هه لگري
 ئهركهكي بيت.

ئهفي ئهركي ژي كارتيكرنهكا تمام ل سهر تهواوي و ناتهواوييا شارستي يا هه، ب
 في شيوي خاري:

ئهگهر د رستهيهكا ئالوزدا، پارسته هه لگري ئهركهكي سهرهكيي پيدفي (نقش
 اصلي اجباري) بيت بو شارستي، وهك ئهركي (نهاد/بكر، مفعول/بهركار)، د في دميدا
 شارسته ناتهواوه. چونكو پارسته بو ژيرنا في ناتهواويي يا هاتي، دا واتايا شارستي
 تمامبكهت. تني دهمي كو د شارستيدا نيك ژ فان وشا اين (ئهفه)، آن (ئهو)، همين
 (ههئهفه)، همان (ههئههو)، ب تني يان ژي ل گهل سهرهبي خو (هسته) جهي
 بهشهكي سهرهكيي پيدفي گرتبيت و ئهركهكي سهرهكيي پيدفي ههبيت، د في
 دميدا ههر چهنده شارسته د شيوي خودا، شارستهيهكا تمامه. بهلي ژ لايي واتاييغه
 پيدفي ب شرؤفهكرن و روونكرنهكا پتر ههيه و ئهو پارستا بو في مهبهستي ژي
 دهيت، ههمان ئهركي سهرهكيي پيدفي يا هه، كه واته شارسته د في دهمي ژيدا يا
 ناتهواوه، وهك:

- (اين) حقيقت ندارد، كه او دوست من است. (پارسته روونكرنا بكهرييه)
 واته: (ئهفه) راست نينه، كو ئهو ههفالي منه.
- (اين را) دريافتم، كه او آدم درستي نيست. (پارسته روونكرنا بهركارييه)
 واته: من (ئهفه) زاني، كو ئهو مرؤفهكي دروست نينه.
- (اين) درست نيست، كه آنها به مردم ستم كنند. (پارسته روونكرنا بكهرييه)
 واته: (ئهفه) دروست نينه، كو ئهو زوريي ل خهلكي بكن.

بهروفاژی فئی چهندی ژی، نهگهر پارسته هه لگري ئه ركه كی لاوه كی وهك
 (هه فالكارى/ قید فعل، بهركارى نهراسته وخو/ متمم اختیاری) بیت. شارسته،
 شارستهیهكا تهواوه. ژبلی وی دهمی كو پارسته بو روونكرنا وشین { این(ئهفه)
 و آن(ئهه) } هاتبیت و ئهف وشهیه ل جهی ئهركی سه رهكییی پیدفی د
 شارستیدا هاتبن، كه واته ئهه دشیین ب فئی شیوی خاری شارستا تهواو و یا
 ناتهواو پیناسه بكهین:

۱- شارستا ناتهواو:

ئهو شارستهیه كو واتایا وی بیی پارستی تامنابیت و ئهفه د وی دهمیدایه كو
 پارسته، رستهیهكا نافیا نیهادی (مسندالیه) یان بهرکاری (مفعولی) بیت. واته شارستی،
 ئیک ژ بهشین سه رهكییی پیدفی نه بیت و پارسته ل جهی وی هاتبیت، وهك:
 - ممکنست، من بخانه برگردم.

واته: چیدبیت، نهز بزفرمه مال.

د فئی رستیدا (ممکنست) شارستهیهكا ناتهواوه چونكو پارستا وی (من بخانه
 برگردم) هه لگري ئهركی سه رهكییی بكهری (فاعل)یه.

نمونهكا دی: (گفتم هوشنگ بخانه برود.) د فئی نمونیدا (گفتم) ژی شارستهیهكا
 ناتهواوه چونكو پارستا وی (هوشنگ بخانه برود) هه لگري ئهركی سه رهكییی بهرکاری
 (مفعول)یه.

۲- شارستا تهواو:

ئهو شارستهیه كو واتایا وی بیی پارستی ژی یا تهواوه. ههروهك هاتیه دیاركرن كو
 پارستی ئه ركه كی لاوه كی وهك { هه فالكار، هه فالناف، دیاركه ر (مضاف الیه)، تهواو كه ری
 هه فالكارى (متمم قید) و تهواو كه ری هه فالنافی (متمم صفت)، ... } هه بیت، واته
 نهگهر ئهه پارستی ژببهین ژی، واتایا شارستی تیكناجیت، وهك:

- هوشنگ بمدرسه نرفت، زیرا بیمار بود.

واته: هوشهنگ نه چوو قوتابخانی، چونكو یی نه خوشبوو.

(هوشنگ بمدرسه نرفت. ← شاپسته‌یه‌کا ته‌واوه چونکو بیی (زیرا بیمار بود) ژی،
واتا یا هه‌ی. ئەگەر پارستین هۆیی و مه‌به‌ست و کات و مه‌رج و ژبلیاتی (استثناء) و
چه‌ندایه‌تی (کیفیت) د گه‌له‌ک باراندا بهینه ژیرن، شاپستین وان واتایه‌کا تمام یا
هه‌ی.) (خسرو فرشید ورد، ۱۳۸۲: ۲۰۵)

- هه‌روه‌ها ئەو شاپستین کو کارئ وان ته‌واو یان نادیاربیت، شاپستین ته‌واون. ژ
به‌ره‌ندئ ئەرکئ پارستین وان ژئ ئەرکین لاوه‌کینه. تنئ ئەو دهمئ کو بکه‌رئ (نهاد)
شاپستئ وشین {این (ئه‌فه) و آن (ئه‌و)} بن و پارسته بو پرونکرنا وان هاتبیت، وه‌ک:
- آن می میرد، که از زندگی ناامید باشد. ← ناامید از زندگی می میرد.
واته: ئەو دمریت، ئەوئ کو ژ ژیانئ بی ئومیدبیت. ← بی ئومید ژ ژیانئ دمریت.
- آن گشته می شود، که خیانت کند. ← خیانت کننده گشته می شود.
واته: ئەو ده‌یته کوشتن، ئەوئ کو خیانه‌تئ دکه‌ت. ← خیانه‌ت‌کەر ده‌یته کوشتن.
- آن میماند، که دوست من است. ← دوست من میماند.
واته: ئەو دمینیت، ئەوئ کو هه‌فالئ منه. ← هه‌فالئ من دمینیت.
- آن می گریزد، که دشمن ماست. ← دشمن ما می گریزد.
واته: ئەو دره‌فیت، ئەوئ کو دوژمنئ مه‌یه. ← دوژمنئ مه دره‌فیت.
- هه‌ژئ گوتنییه د وان رستین کو ب کارین تیپه‌ر دروستدبن. ئەگەر شاپسته یا
ته‌واوبیت، ئەرکئ پارستئ ئەرکه‌کئ لاوه‌کیه و ئەگەر شاپسته ناته‌واوبیت، ئەرکئ
پارستئ، ئەرکه‌کئ پیدفئ وه‌ک {به‌رکار، ته‌واو‌که‌رئ پیدفئ^(۱)، ته‌واو‌که‌رئ کارئ
ناته‌واو {یه، وه‌ک:

(۱) ته‌واو‌که‌رئ پیدفئ (متمم اجباری) د زمانئ فارسیدا هه‌ر هه‌مان ته‌واو‌که‌رئ به‌یاریده د
زمانئ کوردیدایه کو هنده‌ک جارا هه‌بوونا وی ته‌واو‌که‌رئ د رستیدا پیدفیه، وه‌ک وشا
(او) د رستا (من کتاب خود را به او دادم، من په‌رتوو‌کا خو دا وی.) و ته‌واو‌که‌رئ
نه‌پیدفئ (متمم اختیاری) ژئ ئەو ته‌واو‌که‌رئ به‌یاریده‌یه کو هه‌بوونا وی د رستیدا نه‌یا
فه‌ره و ب ژیرنا وی واتایا رستئ تیکناجیت، وه‌ک وشا (کلاس) د رستا (من به کلاس
میام، ئەز دی هیمه پۆئ).

- دانستم، که می آیی.

واته: من زانی، کو دهیی.

- دیدم، که او می رود.

واته: من دیت، کو نهوئ دچیت.

- دانستم، که به زودی می آیی.

واته: من زانی، کو د زویترین دهمدا دی هیئ.

- این را بدان، که حقیقت پیروز می شود.

واته: نهفئ بزانه، کو راستی سهردکهفیت.

• نهو شارستین کو کارئ وان ناتهواوبیت (ربطی)، نهگهر بکهر (نیهاد) یان تهواوکهرئ کارئ ناتهواو تیدا نهبیت، ناتهواون و پارسته ژئ نهو نهرکئ کو ل شارستئ کیمه، ب ستویئ خوفه دگریت. وهک:

- لازم است، که حقیقت را بشنوی. ← شنیدن حقیقت لازم است.

واته: پیدفییه، کو گوھ ل راستی ببی. ← گوھلیبوونا راستی پیدفییه.

د فی جوژی ژیدا دشین جهئ فالایی بکهر (نیهاد) یان تهواوکهرئ کارئ ناتهواو

(موسنده) ی ژئ، ب وشین { این (نهفه) و آن (نهو) } پرپکهین، وهک:

- شایسته نیست، که مردم را فریب دهند. ← این شایسته نیست، که مردم را

فریب دهند.

واته: باش نینه، کو خه لکی سهردابیهن. ← نهفه باش نینه، کو خه لکی

سهردابیهن.

ههژی گوتنییه نهو پارستین کو نهرکئ سهرهکییی پیدفی ههبیت، ههر دم ل گهل

نامرازئ گهاندنی (که) دهین و نهف نامرازه ب ساناهی دشیت بهیتنه ژیرن.

وهک: ممکنست، که من بخانه برگردم. (پارستا ب نهرکئ بکهری)

ژیرنا نامرازئ: ممکنست، من بخانه برگردم. (غلامرضا آرژنگ، ۱۳۸۵: ۱۹۹-۲۰۰)

ب- پارسته:

پارسته د زمانى فارسى ژيدا ههروهك زمانى كوردییه. ئەم دشیین بیژین ئەو لاپرستهیه كو ل دستپیکا ویدا نامرازى گههاندنى دهیت و پشتی ههگرتنا پارستى، ئەو تشتى د رستا ئالۆزدا دمینیت، شارستهیه.

(د رستا ئالۆزدا بۆ هندی كو دیاربیت پارسته بهشهكه ژ شارستى. ئەم پارستى ب شیوى وى یى ئىكى دزفرینین، د فى دمیدا پارسته ب شیوى ههفاناف یان چاوكى لیدهیت. بۆ نموونه د رستا (مردى كه روزنامه میخواند، دوست من است. ← واته: ئەو زهلامى كو رۆژنامى دخونیت، ههفالى منه.) ئەگەر پارستى (روزنامه میخواند) بزفرینینه شیوى وى یى ئىكى، دبیته ههفاناف (روزنامهخوان) ب فى شیوى: (مرد روزنامهخوان دوست من است.)، ئەفه ژى د وى دمیدایه كو پارسته گریدایى ب ئىك ژ گرپین نافیین رستا ئالۆز بیت، وهك نمونا سهرى. بهلى ئەگەر رستا ئالۆز ل دويف وى یاسایى نهبیت، كارى پارستى ب شیوى چاوكى لیدهیت و ئىك ژ ئەركین نیهادى، بهركارى، بهركهرى نهراستهوخۆ، بهدهلى، دیاركهرى، ههفالكارى دبینیت.) (تقى وحیدیان، ۱۳۸۶: ۱۱۷)، وهك:

- انتظار نداشتم كه شما زود بیایید. (ئهركى دیاركهرى)

واته: ئەز ل هیقى نهبووم، كو هوین زوى بهین.

- واضح است كه موفق می شویم. (ئهركى نیهادى)

واته: ئاشکرایه كو سهردکهفین.

پارسته ژ لایى واتایقه وهك وشهیهكى یان كۆمهلهكى د ناف رستا ئالۆز یان شارستیدایه، بۆنموونه وهكى نافى یان ههفانافى یان گرپیهكا نافى یان گرپیهكا ههفالكاریه، وهك:

- مردى كه میخندید، اینجاست.

واته: ئەو زهلامى كو دکهنى، ل فیڕهیه.

د فى رستا ئالۆزدا، (میخندید) پارستهیه و وهك ههفانافهکییه بۆ(مردى)، واته پارستا (دکهنى) وهك ههفانافیه بۆ (زهلامى).

(پارسته ههمی گافا روونکرنهکی سهارهت شارپستی ددهت. ئەهف روونکرنه ژى هندەك جاران سهارهت دەمى رویدانا كاری د شارپستیدا، هندەك جاران هویا رویدانا كاری یان مەبهستا رویدانا كاری یان مەرچى رویدانا كاری، ... هتد.) (پرویز ناتل، ۱۳۸۶: ۱۴۶-۱۴۷)

۶ (جوړین پارستان :

أ- پارستین نافی

ب- پارستین ههفالنافی

ج- پارستین ههفالکاری

۱- پارستین نافی:

ئەو لاپستهنه كو وهكى نافهكى یان گریهكا نافی بو لاپستا دی (شارپستی) لیدهین. ئەهف نافه ژى بارا پتر ب واتایا چاوگی یان نافی چاوگییه و ئەهف لاپستهیه وهكى هەر نافهكى دشین ئهركى بکهري، بهرکاری، بهدەل (بدل)، دیارکهري (مضاف الیه)، تهواوکهري ههفالنافی (متمم صفت)، تهواوکهري ههفالکاری (متمم قید) د رستیدا ببینن. ئەو ئامرازین فان جوړه لاپستان دروستدکهن، پیک دهین ژ: (که، تا، کجا) و (ههروهها ئامرازى گههاندنى) ((اگر)) ژى ههچهنده كو ژ ئامرازین روونکرنى و دیارکرنى نینه. بهلى هندەك جاران پارستین نافی چیدکەت. (خسرو فرشیدورد، ۱۳۸۲: ۲۸۶). پارستین نافی بارا پتر ل گەل ئامرازى گههاندنى ((که)) دهین و ههروهها دشین ب تایبەتى د زمانى ئاخفتنیدا، بیى ئامرازى گههاندنى ل رخ یهکدیقه بهین، وهک:

- یقین دارم، شما فارسی خوب حرف میزنید.

واته: ئەز باوهرم، هوین باش فارسی دئاخفن. (ژیلبر لازار، ۱۳۸۴: ۲۵۴)

پارستا نافی فان ئهركین خاری دبینیت:

● پارستا ب ئهركى نیهادی (مسند الیه):

- لازم است، که با ما به بازار بیایی.

واته: پیدفیییه، کو ل گەل مه بهییه بازاری.

لأرستا (با ما به بازار بیایی، ل گهل مه بهییه بازاری) د فی نمونیدا، نیهادی
(مسند الیه) گرییا کاریا (لازمست)، واته (بیدفییه) دهیته هژمارتن.
- ((بیدییه است، که ما همه متحد هستیم.)) (تقی وحیدیان، ۱۳۸۶: ۱۱۸)
واته: ناشکرایه، کو ئەم هه می یه کگرتینه.

● پارستا ب ئهرکی بکهری:

- دانش آموزی که درس می خواند، موفق می شود.
واته: قوتابی کو وانا دخوینیت، سهردکه فیت.
د فی نمونئی زیدا، لأرستا (که درس می خواند) بکهره بو شارپستا (دانش آموز
موفق میشود). (غلامرضا آرژنگ، ۱۳۸۵: ۲۴۵)

● پارستا ب ئهرکی بهرکاری:

- خواستم، تا او را تنبیه کنم.
واته: من فیا، کو وی سزایدهم.
- باو گفتم، که باصفهان برود.
واته: من گوته وی، کو بجیته ئەسفه هان.
د نمونا ئیکیدا لأرستا (او را تنبیه کنم) بهرکاری شارپستا (خواستم) ه.
د نمونا دوویدا لأرستا (باصفهان برود) بهرکاری شارپستا (گفتم) ه.
ههژی گوتنییه بهرکاری وان کارین کو ژ فان جاوگان دروستدین: (گفتن، شنیدن،
دانستن، گمان کردن، یقین کردن، فهمیدن، خواستن و وهک وان) چیدبیت لأرستهیهک
بیت کو ب رییکا نامرازی گه هاندنی (که) ب شارپستیقه بهیته گریدان:
- تصور کردم، که به تهران میروی.
واته: من هزرکر، کو دئی چیه تهران.

● پارستا ب ئهرکی دیارکهری (مضاف الیه):

- وقتی که به اینجا بیایی، با تو گفتگو میکنم.
واته: دهمی بهییه فییره، دئی ل گهل ته ئاخقم.
د فی نمونیدا پارستا (به اینجا بیایی) دیارکهره (مضاف الیه) بو دم (وقت).
(خسرو فرشیدورد، ۱۳۸۲: ۲۸۷)

● پارستا ب ئەرکى بەدەل (بدل):

- نسرین که شاگرد اول است، کتاب خرید.

واته: نهسرین کو دەرچوويا ئيکييه، په رتووک کړی.

د فې نموونېدا لارستا (شاگرد اول است) بهدله بو شارستا (نسرین کتاب خرید) نموونه يه کا دی:

- برادر م که فریدون باشد، آمد.

واته: برای من کو فریدونه، هات. (غلامرضا آرژنگ، ۱۳۸۵: ۱۱۹)

● پارستا ب ئەرکى ته واکهړئ هه فالنافی (متمم صفت):

- من منتظر م، که برادر م باینجا بیاید.

واته: نه ز ل هیقیمه، کو برای من بهیته فیړه.

د فې نموونېدا لارستا (برادر م باینجا بیاید) ته واکهړه بو هه فالنافی (منتظر واته ل هیقی)، کو دبیژنی (مسند فاعلی)، واته ل گهل کارئ ناته و اوئ (است) دهیت و ته واکهړئ کارئ ناته و او.

● پارستا ب ئەرکى ته واکهړئ هه فالکاری (متمم فید):

- دیروز فرهاد منتظر نشسته بود، که ما بخانه او برویم.

واته: دوھی فرهاد ل هیقیما مه بوو، کو ئەم بچینه مالا وی.

د فې نموونېدا پارستا (ما به خانه او برویم) ته واکهړئ هه فالکاری (منتظر واته ل هیقی) یه.

ئو هه فالکار و هه فالنافیڼ کو ته واکهړئ وان چیدبیت پارسته بن، پیک دهین ژ: (باخر، بی خبر، بی نصیب، شرمنده، غافل، متعجب، مخالف، خوشحال، شاد، خوشوقت، خوشنود، غمگین، خشمگین، خرسند، قائل، آگاه، واقف، محکوم، محتاج، نیازمند، مجبور، ناچار، معتقد، علاقمند، عبارت از ملول، دلتنگ، خوشبین، ناامید، امید، مأیوس، آماده، حاکی، لازم، واجب، معترف، مانع، ناظر، معترض، منتظر، منزجر، مؤمن، متعهد، مطمئن، مصمم، متمایل، مایل، گله مند، مستعد، قادر، توانا).

ته واکهړئ فان هه فالنافا ته واکهړه کى پیدفیه (ته واکهړئ کارئ ناته و او) کو

هنده ک جارا گرییا نافی یان نافه، وهک:

- او راضی بمذاکره نشد.

واته: ټه ب دان وستاندن رازینه بوو.

د فې نمونېدا (مذاکره) واته (دان وستاندن) نافه که کو ته واوکه ری پېد فییه. واته بی وی و اتایا هه فالنافی تمامنا بیت. ټه هه فالنافه، هنده ک جارا ته واوکه ری کارین ناته واوین تینه پره کو د فارسیدا دبیزنی (مسند فاعلی)، واته ته واوکه ری کارین وهک (بودن، شدن، ماندن، گشتن، گردیدن و ...)

- او راضی نشد، که بخرید برود.

واته: ټه و رازینه بوو، کو بچیه تشکرینې.

و هنده ک جاران زی ته واوکه ری کارین ناته واوین تیه رن کو د زمانې فارسیدا دبیزنی (مسند مفعولی)، واته ته واوکه ری کارین وهک (کردن، پنداشتن، احساس کردن، نامیدن، خواندن، باختن، دیدن و ...).

- او را راضی کرد، که بخرید برود.

واته: ټه و رازیگر، کو بچیه تشکرینې.

د فان شیوین سهریدا ټه دشین فان پارستان وهکو هه فالکار زی سهیربکهین، واته ټه هه فالنافه ب ټه ری هه فالکاری راډبن.

- او منتظر نشسته است، که بدیدارش برونند.

واته: ټه و ل هیقییه، کو بچه دیتنا وی. (خسرو فرشیدورد، ۱۳۸۲: ۲۸۸-۲۸۹)

ب- پارستین هه فالنافی:

ټه و پارسته نه کو پشتی نافه کی یان جهنافه کی ژ گریه کا نافی دهین و وهسفا وی نافی یان جهنافی دکه ن و ته واوکه ری وی نافی یان جهنافینه.

● تایبه تمه ندیپین پارستین هه فالنافی:

- ١- ټه هه جوړه پارسته به بارا پتر ل گهل نامرازی گه هاندنی (که) دهین. ژ بهرهندي پارستین پاشین، واته ل دویف شارستی دهین. (غلامرضا ارژنگ، ۱۳۸۵: ۲۰۵)
- ٢- پارستین هه فالنافی بارا پتر پشتی نافه کی یان جهنافه کی یان وی گرییا نافییا د شارستیدا، کو (سهره) یی پارستییه (یان سهره یی پارستی تیدایه) دهین.

وهك:

- گولی که شکفته بود، پژمرد.

واته: گولا کو پشکفتبوو، چرمسی.

- شاخه پربراری که خم شده بود، شکست.

واته: نهو چهقی ببهر کو شوریبوو، شکست.

۳- پارستین ههفالنافی دشین ل دووماهیا شاپستی بهین، وهك:

- گولی پژمرد، که شکفته بود.

واته: گولهك چرمسی، کو پشکفتبوو.

- شاخه پربراری شکست، که خم شده بود.

واته: نهو چهقی ببهر شکست، کو شوریبوو.

۴- بکهر (نهاد) یان بهرکاری پارستین ههفالنافی ژ بهر ههبوونا وان د شاپستیدا بارا

پتر دهینه ژیرن بو دووبارهنهبوونی، وهك:

- گلی که رنگ و بو ندارد، به چه کار می آید؟

واته: گولا کو رهنگ و بیهن نه بیت، ب کیر چ دهیت؟

۵- پارستین ههفالنافی پشتی زفراندنا وان ب رستهیهکا ساده یا مهزنگری (تأویل)

ب شیوی نافی یان ههفالنافی لیدهین و دبنه هه لگری ئه رکه کی لاوهکییی وهك

(ههفالنافی، دیارکهری (مضاف الیه) یان تهواوکه ری نافی یان بهدلی) بو وی نافی

کو سه رهیی وانه و بهری وان هاتیه، وهك:

- کتابی که خریدم، خواندنی است. زفراندن ← کتاب خریده شده، خواندنی است.

- واته: نهو پهرتووکا کو من کپی، جهی خاندنییه. زفراندن ← پهرتووکا هاتیه

کرین، جهی خاندنییه.

- خانه ای که از دیگران است، بدرد ما نمیخورد. زفراندن ← خانه دیگران، بدرد

ما نمیخورد.

واته: نهو خانیی کو یی خه لکییه، ب کیر مه ناهیت. زفراندن ← خانیی خه لکی،

ب کیر مه ناهیت.

● سهرهیی پارسټین هه‌فالنافی:

۱- نافئ تایبه‌تی (اسم خاص):

- پرویز که دوست من است، بسیار زیرک است. (پرویز: نافئ تایبه‌تییه)
واته: په‌رویز کو هه‌فالی منه، گه‌له‌کی زیره‌که.

۲- جه‌نافئ که‌سی (ضمیر شخصی):

- من که این همه خسته‌ام، چگونه دنبال او بروم. (من: جه‌نافئ که‌سی)
واته: ئەز کو هنده وه‌ستیایمه، چاوا ل دویف وی بچم.

۳- نافئ گشتی (اسم عام):

- دل که خسته و ناتوان بود، به دام او افتاد. (دل: نافئ گشتی)
واته: دل کو وه‌ستیای و بی هی‌زبوو، که‌ته دا‌فا وی.

هه‌زی گوتنییه هنده‌ک جاران (ی) یا به‌ری پارستا هه‌فالنافی کو نیشانا نه‌نیاسینییه، ستریس (هی‌ز) دکه‌فیه سهر (ی) و مابه‌ینا سهره و ئامرازی گه‌هاندنی (که). د فی ده‌میدا د ناخفتنی‌دا راوه‌ستیانه‌ک ره‌چاودبیت و د نقی‌سینی زیدا نیشانا راوه‌ستیانی (،) ده‌یته‌دانان، وه‌ک:

پیرمردی، که خسته بود سرش را بلند کرد.

(پیرمردی خسته... پیرمردی که خسته هم بود...)

(یکی از پیرمردها که خسته بود...)

واته: ئەو پیره‌می‌ری کو وه‌ستیایبوو، سهری خو بلند‌کر.

● ئه‌رکین پارسټین هه‌فالنافی:

پارسټین هه‌فالنافی هنده‌ک ئه‌رکین لاه‌کیی‌ین نافیی‌ین شارستی ب خوفه دگرن،
وه‌ک:

۱- هه‌فالنافی (صفت):

- مردی که زندانی بود، گریخت. ← مرد زندانی، گریخت.

واته: زه‌لامی کو زیندانیبوو، ره‌فی. ← زه‌لامی زیندانی، ره‌فی.

۲- شاخس (شاخص):

- فرامرزی که سرهنگ است، از دوستان من است. ← سرهنگ فرامرزی از دوستان من است.

واته: فرامهرزی کو سرههنگه، ژ ههفالین منه. ← سرههنگ فرامهرزی، ژ ههفالین منه.

۳- بهدهل (بدل):

- سعدی که شاعر بزرگی بود، گلستان را تألیف کرد. سعدی شاعر بزرگ، گلستان را تألیف کرد.

واته: سهعدی کو هوزانفانهکی مهزن بوو، گلستان نفیسییه (بهرههه هینایه).

۴- دیارکههر (مضاف الیه):

- هنگامی که او بیاید، همه شاد می شویم. هنگام آمدن او همه شاد می شویم. واته: دهمی کو نهو بهیت، نهه ههمی کهیفخوشدبیین.

۵- تهواوکهری نافی (متمم اسم):

- چند نفر که از دوستان ما بودند، آمدند. چند نفر از دوستان ما آمدند. واته: چند کهس کو ژ ههفالین مه بوون، هاتن. (غلامرضا أرژنگ، ۱۳۸۵: ۲۰۹)

ج- پارستین ههفالکاری:

نهو لآرستهنه کو وهک ههفالکارهکی یان تهواوکهری ههفالکاری (متمم قید) بو لآرستا دی (شارستی) لیدهین، کو نهو ژی چند جورهکن:

- پارستا ههفالکارییا دهمی (کاتی)
- پارستا ههفالکارییا جهی (شوینی)
- پارستا ههفالکارییا چندایهتی و چاوانی
- پارستا ههفالکارییا راده و نهندازی

- پارستا هه فالکارییا هۆیی
- پارستا هه فالکارییا مه بهست و ئارمانج
- پارستا هه فالکارییا نه نجام
- پارستا هه فالکارییا بهراورد کرنی (تقابل)
- پارستا هه فالکارییا مه رچی (شرط)
- پارستا هه فالکارییا ژبلیاتی (استثناء)

• پارستا هه فالکارییا ده می (کاتی):

ئه و پارسته یه کول گهل ئامرازین گه هاندنی یین ده می دهیت و ده می کارئ شارسته دیار دکهت و وهك هه فالکار یان ته و او کهرئ هه فالکاری یین ده مینه و ب پارستا هه فالکارئ ده می دهیت هه نافکرن.

ئه و ئامرازین گه هاندنی، ئه وین فان جوړه پارستان دروستدکهن، پیک دهین ژ: (چون، چو، که ب واتایا (وقتیکه)، تا ب واتایا (همینکه و از وقتیکه و تا وقتیکه)، وقتیکه، در وقتیکه، ب وقتیکه، هنگامیکه، هرگاه که، هرگاه، وقتی، همینکه، راست که ب واتایا (همینکه)، هر وقت، هر وقت که، حالیکه ب واتایا (همینکه)، پس از آنکه، بعد از آنکه، پس از آنکه، پیش از آنکه، پیش از آنکه، از آن پیش که، پیش تا، هر سه ب واتایا (پیش از آنکه)، پیشتر زانکه ب واتایا (پیش از آنکه)، تا آنگاه که، از آن سال که، آن ساعت که، تا آن ساعت که، هر گاه که، هر آن ساعت که، یکه باره ب واتایا (حال که)، بهر وقت که، هر آنگاه که، زان که که، بهر آن که که، از وقتی که، تا وقتیکه، سحر که که، فردا که و ... هتد.) (خسرو فروشیدورد، ۱۳۸۲: ۲۱۲-۲۱۳)، وهك:

- چون مرا دید، پنهان شد.

واته: ده می ئه ز دیتیم، خو فه شارت.

د نمونا سه ریدا پارستا (مرا دید) واته (ئه ز دیتیم) و ئامرازین گه هاندنی (چون) پیکفه هه فالکارئ ده مینه بو کارئ رستا دی (شارستی).

- تا آمد، به نوشتن مشغول شد. (تا ب واتایا همینکه)

- ده می هاتی، ده ستها فیته نقیسینی.

د فې نموونا سهري ژيدا، نامرازې گه هاندنې (تا) ل گهل كارې (آمد) واته (هات) پارسته يه كا هه فالكارې دهميه.

- تا گوساله گاو شود، دل صاحبش آب شود. (تا ب واتايا تا وقتيكه واته هه تا وی دهمی کو)

واته: هه تا کو گولك بيته گا، دلی خودانی وی دحه لیت.

- بمحض اینکه مرا دید، بسویم دوید.

واته: دهمی نه ز دیتیم، بهزی نک من.

هه ژې گوتنې يه نه و پارستېن کو ل گهل نیک په یوه ندييه كا دهمی هه ی، یان په یوه ندييه كا دهمی وان پیکفه گریددن. دشین بیی نامراز واته راسته و خو ل گهل نیک بهین. ل گهل فی چهندي ژې نه ف پیکهاتنه تنی د وان بارادایه کو کارهك د داهاتوودا رویددت یان ژې مه رجه کی گشتی د نارادا بیت، واته د وان رستین کو بشین وان ب ساناهی وهك رستین مه رجه شرفه بکهین (تعبیر کرد):

- نجار اومد، من میام بالا (واته اگر نجار اومد... یا وقتی که نجار اومد...).

واته: نه گهر دارتاش هات، نه ز دی هیمه سهري (واته نه گهر دارتاش هات... یان

دهمی کو دارتاش هات). (ژیلبر لازار، ۱۳۸۴: ۲۷۱)

● پارستا هه فالکاریا جهی (شوینی):

نه و پارسته يه کو ل گهل نامرازین گه هاندنې بیین جهی دهیت و جهی کارې شارسستی دیاردکته و وهك هه فالکار یان ته و اوکهری هه فالکارین جهییه. هه روهها نامرازین گه هاندنې بیین جهی پیک دهین ژ: کجا ب واتايا (هر جا و جاییکه)، هر جا، هر جا که، آنجا که، هر آنجا که، هر کجا، هر کجا که، همانجا که، جاییکه و ... هتد.

- هر جا که بروی، او هم خواهد آمد.

واته: هه ر جهه کی کو بچی، نه و زی دی هیت.

- هر کجا که رفتم، او را ندیدم.

واته: هه ر جهی چوویمی، من نه و نه دیت.

• پارستا هه‌فالکارییا چه‌ندایه‌تی و چاواویی:

ئه‌و پارسته‌یه ئه‌وا کو چه‌ندایه‌تی و چاواویا کارئ شارستی دیاردکه‌ت و ل گهل نامرازئ گه‌هاندنی یئ چه‌ندایه‌تی و چاواویی دهیّت، ب ئه‌رکئ هه‌فالکاری چه‌ندایه‌تی و چاواویی رادبیت و ب تنئ نامرازه‌کئ گه‌هاندنی یئ ساده یئ هه‌ی د زمانئ فارسیدا ئه‌و ژئ (که) یه کو دشیت پارستا هه‌فالکارییا چه‌ندایه‌تی و چاواویی دروستبکه‌ت:

(که) ئه‌گهر ب واتایا (بطوریکه) یا (بنحویکه) واته (وه‌ساگو) بیت، دشیت پارستا هه‌فالکارییا چه‌ندایه‌تی و چاواویی دروستبکه‌ت.

- رفت که رفت. واته (بطوری رفت، که رفت و برنگشت).

واته: (وه‌سا چوو کو چوو و نه‌زفریقه)، هه‌ر وه‌کی ئه‌م د کوردیدا دبیزین (چوو و چوو) یان (چوو ب وئ چوونئ)، یا دیاره د فی باریدا (که) به‌شه‌که ژ گروپه‌کئ کو به‌شئ وئ یئ دی هاتیه ژبهرن و د بنه‌مادا هه‌بوویه: (چنان...که) یا (بطوری...که) (چنان رفت که رفت). واته (وه‌سا چوو کو چوو).

هه‌روه‌سا (که) ئه‌گهر ب واتایا (درآنحال) و (درحالیکه) بیت، ژ نامرازین گه‌هاندنی یئ چه‌ندایه‌تی و چاواویی.

- من داشتم غذا میخوردم، که برادرم وارد شد. واته: (برادرم در حال غذاخوردن من وارد شد).

واته: (من خارن دخار کو برایی من هاته ژوورفه).

کو د فی نمونئیدا، پارستا (من داشتم غذا میخوردم) هه‌فالکاری چاواویی بؤ لارستا دووئ (شارستی).

(که) ب واتایا (درحالیکه)

- ما در آنجا فرهاد را دیدیم، که داشت بازی میکرد.

واته: مه ل وئیرئ فرهاد دیت، کو یاریدکرن.

(که) د فی نمونئیدا ب واتایا (درحالیکه، د وی دهمیدا کو) یه و د شیاندایه بیژین پارستا (بازی میکرد) هه‌م هه‌فالنافه بؤ (فرهاد) و هه‌م هه‌فالکاری چاواویی، واته سه‌ره‌رای فئ چه‌ندئ کو چاواویا کاری دیاردکه‌ت، نافئ ژئ وه‌سفدکه‌ت.

ئەو ئامرازىن گەھاندنى ئەوین کو پارستین هەفالكاریین چەندایهتی و چاوايی
دروستدەن، پێك دەین ژ: (همانطوركه، آنطوركه، آنطوريكه، چنانكه، بگونه‌ای كه،
همچنان كه، آنچنانكه، بنحويكه، بشكلی كه، بطوريكه، بنوعيكه، هر نوعی كه، بهر
ترتیب كه، هر طور كه، درحاليكه، درحالتی كه، بطریقی كه، بروشی كه، طوری كه
و...هتد.)

- همانطور كه كو گفتم، رفتار كردم.

واته: هەر وهکی ته گوتی، من وهکر.

- بطوريكه دیدی، او مرد بدیست.

واته: ههروهکی ته دیتی، ئەو زهلامهکی خرابه.

- چنانكه میدانی، او ما را دوست ندارد.

واته: ههروهکی دزانی، ئەو چهز ژ مه ناکهت.

ههژی گوتییه ئەف جوړه پارستهیه هندەك جارەن هەفالكاری ئەنجامن و هندەك

جارەن هەفالكاری چەندایهتی و چاوايیته، بۆ نمونه:

- هوشنگ چنان رفتار کرد، که همه از او بیزار شدند.

واته: هوشهنگی ب شیوهیهکی رهفتارکر، کو کهریپین همیا ژیفه‌بوون.

د فی نموونیدا، پارستا (همه از او بیزار شدند) هم هەفالكاری ئەنجامه بۆ

(رفتار کرد) و هم هەفالكاری چەندایهتییه. هندەك جارەن ژى ئەف جوړه پارستهیه

واتایا لیکچوون و بهراوردی ددهن. چونکو لیکچوون ژى جوړه‌که ژ هەفالكاری

چەندایهتی.

- من همانطوركه تو رفتار کردی، رفتار میکنم.

واته: ئەز ههروهکی ته رهفتارکری، رهفتاری دکەم. (خسرو فرشیدورد، ۱۳۸۲: ۲۹۳-

۲۹۶)

ههژی گوتییه هندەك رستین عه‌ره‌بی وهك (الحمدالله، المنه لله) و (کما هو حقه)

کو واتایا وان نیریکه ب واتایا (خوشبختانه) پارستا هەفالكارییا چەندایهتی و چاوايی

دروستدەن:

- احمد کما هو حقه، کار خویش را تمام کرد.

واته: ئەحمەد ههروهکی مافی وی بوو، کاری خو خلاسکر. (سه‌رچاوا پیشوو: ۳۲۴)

● پارستا هه فالکارییا راده و ئه اندازه:

ئهفه ژى راده و ئه اندازه رویدانا کارى شارپستى دياردکته و ل گهل ئامرازین گه هاندنى یین راده و ئه اندازه دهیت و ب ئه رکی هه فالکاری راده و ئه اندازه رادبیت و ئه و ئامرازین گه هاندنى ئه وین فان جوړه پارستان پیکدهینن، ئه فه نه: تا (ب و اتایا تا حدیکه و تا جاییکه)، تا جاییکه، هر چه، هر قدر، هر قدر که، چندانکه، آنقدر که، بیش از آنکه، کمتر از آنکه، بقدریکه، همانقدر که، بحدیکه، تا حدیکه، باندازه ایکه، بجدی ... که، تا حدیکه ...، آن مقدار که)، وهک:

- آنقدر که توانست، کوشید.

واته: هندی کو شیای، پیکولکر (هه ولدا).

- هر چه میتوانی، نیکی کن.

واته: هندی دشیی، باشیی بکه.

- تا حدیکه میتوانی، درس بخوان.

واته: هه تا وی رادهی کو دشیی، بخوینه.

- تا جاییکه بتوانم، بشما کمک میکنم.

واته: هندی بشیم، دی هاریکاریا هه وه که م.

هه ژى گوتنییه ئامرازین گه هاندنى (بحدیکه، باندازه ایکه) سه ره پای پادی، واتایا ئه نجامی ژى ددهن.

● پارستا هه فالکارییا هویى (ئه گه ری):

ئه و پارسته یه کو ئه گه ری رویدانا کارى شارپستى دياردکته و ل گهل ئامرازین گه هاندنى یین هویى دهیت و ئه رکی هه فالکاری هویى دبینیت ئه و ئامرازین گه هاندنى یین کو فان جوړه پارستان دروست دکهن، پیک دهین ژ: زیرا، زیرا که، چون، چه، نظر باینکه، بعلت اینکه، بواسطه اینکه، برای اینکه، بر اثر اینکه، بخاطر اینکه، بسبب اینکه، در نتیجه اینکه، ببهانه اینکه، از ترس اینکه، از آنجا که، حال که، حالا که، از بس، بسکه، از بسکه، از آنجا ... که، و ... هتد، وهک:

- چون درس نمیخوانی، ترا دوست ندارم.

واته: چونکو وانا ناخوینی، من تو نه‌قیی.

- ببهانه اینکه کار دارد، باینجا نیامد.

واته: بهه‌جه‌تا هندی کو کاری هه‌ی، نه‌هاته‌ فییره. (خسرو فرشیدورد، ۱۳۸۲: ۲۹۷-

۲۹۸)

هه‌روه‌ها د شیاندایه‌ پارس‌تین هه‌فالکارییین هویی ل گهل ئامرازین گه‌هاندنی (که)

د رستیدا بینین، وه‌ک:

- بیش از این در موضوع سؤال نکنید، که نخواهم گفت.

واته: ژ فی زیدتر سه‌بارت فی بابته‌ی پرسیاران نه‌کهن، کو نابیزم.

ههر گافه‌کا مه‌ بقیت پارس‌تا هویی ب شیوه‌یه‌کی ب هیز دهربرین، ئامرازی

گه‌هاندنی (از بسکه) و یان بشیوه‌یه‌کی ساده‌تر، (از بس) بکاردهینین، وه‌ک:

- من دو ساعته‌ گلوم پاره‌ شد، از بسکه ذکر خوندم.

واته: نه‌فه‌ دوو دهم‌زمیره‌ گه‌وریا من دریا، هندی کو من زکرکر.

هه‌روه‌ها هه‌ردوو ل‌آرستین هویی دشین راسته‌و‌خو ل ره‌خ یه‌کدیفه‌ بهین و د فی

دهمیدا پارس‌تا هویی ل گهل په‌یفا { اینقدر یا (ئامازه‌کرنی) } دهیت، وه‌ک:

- همه‌ ازو بدشان میامد، اینقدر بد قلب بود.

واته: هه‌میا که‌رییت وان ژ وی فه‌دبوون، هندی یی خرابوو (نه‌باشبوو). (ژیلبر

لازار، ۱۳۸۴: ۲۷۴-۲۷۵)

پارس‌تا هه‌فالکارییا مه‌به‌ست:

ئه‌و ل‌آرسته‌یه‌ کو مه‌به‌ست و مه‌ره‌ما رویدانا کاری شارس‌تی دیاردکته‌ت و ل گهل

ئامرازین گه‌هاندنی یین مه‌به‌ست دهیت و ئهرکی هه‌فالکاری مه‌به‌ست دبینیت و

ئامرازین پیکه‌ینه‌رین وی ژئی نه‌فه‌نه: که، تا، اینکه، بمنفور اینکه، برای اینکه، از

ترس اینکه، مبادا، مبادا که، بقصد اینکه و ... هتد.

(که، تا، اینکه، تا آنکه) (محسن ابوالقاسمی، ۱۳۸۵: ۱۷۰)، وه‌ک:

- این میوه‌ها را بشور، که مریض نشوی.
- واته: فَن فِیْقِیا بشو، دا کو نه‌ساخت نه‌بی.
- داروهای را بخور، تا زودتر خوب شوی.
- واته: دهرمانیتِ خو بخو، دا زوی چیبی.
- (نه‌گهر پارستا مه‌به‌ست پشتی شاپستی بهیت دشیّت ل گهل نامرازی گه‌هاندنی
(که) ده‌سپیبکت، وهک:
- اینجا بیا، که ترا از نزدیک ببینم.
- واته: وهره فیّره، دا کو ته ژ نیّزیک ببینم.
- کو پارستا (ترا از نزدیک ببینم) مه‌به‌ست و مهره‌ما (آمدن) واته هاتنییه.
- نمونه‌یه‌کا دی:
- فرهاد باینجا آمد، تا درس بخواند.
- واته: فرهاد هاته فیّری، هه‌تا کو وانا بخوینیت.
- ببازار رفته‌م، برای اینکه لباس بخرم.
- واته: چوومه بازاری، بو هندی کو جلکا بکرم.) (خسرو فرشیدورد، ۱۳۸۲: ۲۹۸-۲۹۹)

● پارستیا هه‌فالكارییا نه‌نجام:

- ئه‌ف جوّره پارسته‌یه دبیته نه‌نجامی شاپستی و ل گهل فَن نامرازان دروستدبیت:
- بطوری که، تا حدی که، چنان ... که، ... هتد، وهک:
- آن را می‌جوشانند، بطوری که خوب پخته شود.
- واته: ئه‌وی دکه‌لینن، دا کو باش چیبیت.

● پارستا هه‌فالكارییا به‌راوردگرنی (تقابل):

- ئه‌و پارسته‌یه کو بو به‌راوردگرنی و دژایه‌تی بکاردهیت و ل گهل نامرازی
- گه‌هاندنی یین به‌راوردگرنی دهیت و ئه‌رکی هه‌فالكاریین به‌راوردگرنی دبیت و ئه‌و
- نامرازی فَن جوّره پارستان پیکدهینن، بریتینه ژ: اگرچه، هرچند، هرچند که، با
- آنکه، با اینکه، که حتی، حتی اگر، بدون آنکه، با وجود آنکه، با وجودیکه، هر قدر که،
- هر قدر هم که، ولو، ولو آنکه، گو اینکه، اگر هم، درحالیکه، بفرض این هم که، بفرض
- اینکه، حتی وقتیکه و ... هتد.

- هرچند سنش زياد است، عقلش كمست.
 واته: هه‌رچه‌نده ته‌مه‌نئى وى گه‌له‌كه، عاقلئى وى كي‌مه.
 - من باصفهان رفته‌م، درحاليكه ميل نداشتم.
 واته: نه‌ز چووومه نه‌سفه‌هانئى، هه‌رچه‌ند كو ب دئى من نه‌بوو. (خسرو فرشىدورد،
 ۱۳۸۲: ۲۹۹)

(د فان جوړه پارستاندا نه‌گه‌ر شارسته ل دويښ پارستيدا بهيت، بارا پتر ل گه‌ل
 په‌يفه‌كا دژايه‌تئى وهك (ولى، وليكن، اما و ... هتد) ده‌ستپي‌دكته، وهك :
 - اگر چه نظريه‌شان صحيح است، اما در اينجا نبايد ذكرش بشود.
 واته: هه‌رچه‌نده تيورا وان يا دروسته، به‌ئى ل فيره نابيت، بهيته گوتن.
 - هرچند لازم نداشتم، ولى آنرا خريدم.
 واته: هه‌رچه‌نده من پي‌دقئى پئى نه‌بوو، به‌ئى من كرى.) (ژيلبر لازار، ۱۳۸۴: ۲۷۵)

● پارستا هه‌فالكارپيا مهرجى:

(نه‌فه‌ زى نه‌و پارسته‌يه كو مهرجئى رويدانا كاري شارستئى دياردكته و ل گه‌ل
 نامرازين گه‌هاندى پين مهرجى دهيت كو نه‌و نامراز زى پي‌ك دهين ژ: اگر، تا،
 بشرطيكه، بشرط اينكه، بشرطى ... كه، درصورتيكه، درصورتى ... كه، درحاليكه،
 هرگاه، چنانچه، اگر چنانچه و ... هتد.)
 (هه‌روه‌ها د رسته‌يه‌كا نالوز يا مهرجيدا نه‌گه‌ر پارسته واتايا مهرجى بگه‌هينيت،
 دبيژنه فى جوړئى پارستئى، پارستا مهرجى كو ته‌واوكه‌رئى كاري شارستپيه و نه‌و لاپرستا
 دى كو ل دويښ ديهت، دبيژنئى، به‌رسفا مهرجئى كو نه‌و زى شارسته‌يه و مه‌به‌ستا
 ناخفتنكهرى دياركرنا واتايا وييه، وهك:

- اگر بخوانى، درامتجان موفق مى شوى. (حسن احمدى و حسن انورى، ۱۳۸۵: ۲۰۴)
 پارستا مهرجى به‌رسفا مهرجى (شارسته)
 واته: نه‌گه‌ر بخوينى، د تافيكرنئيدا دئى سه‌ركه‌فى.

ههژی گوتنییه د زمانی ئاخفتنییدا دوو لارستین رستا ئالۆز بارا پتر بیی ئامرازی گههاندنی و بیی راوهستیان د فان بارین خاریدا ل رهخ یهکدیشه دهین:

أ- مهرجی نه یی راستهقینه (غیر واقعی):

[در یک گردش تفریحی بیرون شهر] اینجا یک سماور بود، میچسبید، میگفتید، من می آمدم.

واته: [د گهپانهکی دهرقهیی باژیی] فیره سهماورهک ههبوو، دا خوشبیت، ههوه گوتبا، نهز داهیم.

ب- مهرجی ب هیز (شرط بالقوة):

گفتم: بده این جارو رو، خانم ... دستور بدن، من جارو می کنم.

واته: من گوتی: فی گیسکی بدهفه، خاتین ... برپاری بدن، دی مالم.

ج- مهرجی سه د ژ سهدی (شرط محض):

- می خوام بریم میریم، می خوام اینجا بمونیم میمونیم.

واته: ته دفتی بچین دی چین، ته دفتی بمینین دی مینین.

(ژیلبر لازار، ۱۳۸۴: ۲۸۰-۲۸۱)

● پارستا ههفالکارییا ژیلیاتیی (استثناء):

ئهو پارستهیه کو ل گهل ئامرازی گههاندنی یین ژیلیاتیی دهیت و نه رکی ههفالکاریی ژیلیاتیی دبینیت و نهو ئامراز ژی ئهفهنه: الا، مگر، مگر که، مگر اینکه، بیاستنای اینکه، بجز اینکه، الا اینکه و ... هتد.

- من به خانهای آنها نمیروم، مگر دعوتم کنند.

واته: نهز ناچمه مالا وان، ئیلا داخازی ژ من بکهن.

- من با او آشتی نمیکنم، مگر اینکه از کرده خود پوزش بخواهد.

واته: نهز ل گهل وی پیکناهییم، ئیلا داخازا لیبورینی ژ کریارا خو بکهت.

۷) پهيوهنديا لارستين رستا نالوز (شارسته و پارسته):

د زمانې فارسيدا ل دويښ جھې هاتنا پارستې د رستا نالوزدا، چار جوړه پارسته دهينه دستنيسانکرن:

- أ - پارستين پيشين (پرو پيشين) _____ کو بهري شارستې دهين.
 - ب- پارستين نيښهکي (پرو ميانين) _____ کو د نيښهکا کهرپستين شارستيدا دهين.
 - ج- پارستين پاشين (پرو پسين) _____ کو پشتي شارستې دهين.
 - د- پارستين رځ و روي (کنارين) _____ کو د ههردووک رځين شارستې دهين.
- (خسرو فرشيدورد، ۱۳۸۲: ۲۰۶)

۱- پارستين پيشين (پرو پيشين) بریتينه ژ:

• ټهوين کو ههفالکاريڼ دهمي و جهي و بهراورد و مهرج و راده يان ټهندازينه و ل گهل نامرازين گهاندني (تا، جون، هرجا، اگرچه، اگر) و وهک وان دهين، وهک:

نمونه بو پارستا ههفالکاري دهمي:

- تا آمد، همه کارها را کرد.

واته: ههکو هاتي، همي کار ټهنجامدان.

نمونه بو پارستا ههفالکاري جهي:

- هر جا بنشيني، من هم مينشينم.

واته: ههر جهي کو رويني، ټهز ژي دي روينم.

نمونه بو پارستا ههفالکاري مهرجي:

- اگر بروی، به او ميرسی.

واته: ټهگهر بچي، دي گههي.

نمونه بو پارستا ههفالکاري پيچهوانهي:

- اگرچه کار دارم، با اين حال همراه شما ميایم.

واته: ههر چهنده من شوول پين ههين، د سهر في چهنديرا دي ل گهل ههوه هييم.

- ههر چهند سنش زياد است، عقلش کم است.

واته: ههر چهنده تهمهني وي گهلهکه، بهي عاقلی وي کيمه.

• ئەو پارستىن كۆ ھەفالكارىن ھۆيى و مەبەستىن و ل گەل (چون، بىلىت اينكە، بسبب اينكە، بواستە اينكە، نظر باينكە، بر اثر اينكە، بخاطر اينكە، ببھانە اينكە، از ترس اينكە، از آنجا كە، حال كە، از بس كە، بمنظور اينكە، بقصد اينكە) و ھەكى وان دەيىن:

نمونه بۆ پارستا ھەفالكارى ھۆيى:

- از آنجا كە نتوانست كار خود را انجام دهد، از اداره اخراج شد.

واتە: چونكى نەشيا كاري ھو ئەنجامبەدەت، ژ فەرمانگەھى ھاتە دەرنەيخستىن.

نمونه بۆ پارستا ھەفالكارى مەبەست:

- برآي اينكە لباس بخرم، ببازار رفتم.

واتە: بۆ ھندى كۆ جلكا بخرم، چوومە بازاري.

• ئەويىن كۆ ھەفالكارىن چەندايەتى و چاوايى و رادىنە و ل گەل ئامرازىن گەھاندنى (چنانكە، ھمانطور كە، ھر نۆع كە، بھر ترتيب كە، ھر قدر كە، تا جائيكە، تا، چندانكە، آن قدر كە، بيش از آنكە، و.... ھتد) دەيىن.

نمونه بۆ پارستا ھەفالكارى چەندايەتى و چاوايى:

- تا آمد، بنوشتن مشغول شد.

واتە: ھەكو ھاتى، دەست ھافىتە نقيسىنى.

- ھمانطور كە گفتى، رفتار كردم.

واتە: ھەروەكى كۆ تە گوتى، من وەكر.

ب- پارستىن نيھەكى (ميانىن):

ئەو پارستەنە ئەويىن كۆ د نيھەكا بەشەن شاپستىدا دەيىن و برىتىنە ژ:

• ئەويىن كۆ ھەفالكارىن يان بەدەل (بدل) يان دياركەرن (مضاف اليه) و د نافيھرا

سەرھيى وان و پارستا وان چ دووراتى نەكەفتى، واتە ژيىك جودا نەبووينە، وەك:

- كودكى كە در اينجاست، برادرزاده فريدون است. (پارستا نيھەكيا ھەفالكارى)

واتە: ئەو زاروكى كۆ ل قيىرە، برازايى فرەيدوونىيە.

- وقتی که من به اصفهان رفتم، با فریدون همسفر بودم. (پارستا نیفه‌کییا دیارکهری)

واته: دهمی کو چوویمه ئه‌سفه‌هان، ل گهل فره‌یدوونی هاوسه‌فه‌ریووم.

ج- پارستین پاشین بریتینه ژ:

• ئه‌وین کو هه‌فالکارین هؤیینه و ل گهل (زیرا، برای اینکه، چه) و وهک وان دهین:

نموونه بؤ پارستا هه‌فالکاری هؤیی:

- در خانه ماندم، زیرا خسته بودم.

واته: د مالدا مام، چونکو یی ماندیووم.

• ئه‌وین کو هه‌فالکارین مه‌به‌ستن و ل گهل (تا، که، تا اینکه، مبادا، مبادا که، بمنظوراین...که) و وهک وان دهین:

- به مدرسه رفتم، تا اینکه درس بخوانم.

واته: چوومه قوتابخانی، دا کو وانا بخوینم.

• ئه‌وین کو هه‌فالکارین پیچه‌وانه‌یینه و ل گهل (در حالیکه، در حالتیکه) و وهک وان دهین:

- سنش زیاد است، در حالیکه عقلش کم است.

واته: ته‌مهنی وی گه‌له‌که، به‌ئی یا عاقلی وی کیمه.

• ئه‌وین کو هه‌فالکارین ژبلیاتی (استثناء) نه و ل گهل (مگر، الا، الا اینکه، مگر اینکه) و وهک وان دهین:

- همه تنبیه میشوند، مگر اینکه ابراز پشیمانی کنند.

واته: ههمی دهینه سزادان، ئیلا کو دان ب خه‌له‌تیا خو بدانن.

• ئه‌وین کو هه‌فالکارین چه‌ندایه‌تی و چاوایینه و ل گهل (که، بطریقی که، بنحوی که، بروشی که، بطوریکه، بدانسانکه، بدین ترتیب که، در حالیکه) و وهک وان دهین: وهک:

- او مرد بدیست، بطوریکه دیدی.

واته: ئه‌و زه‌لامه‌کی خرابه، هه‌روه‌کی ته دیتی.

• ئەوین کو هەفالکارین راده و ئەندازینە و هەروەسا دبنە هەفالکارین ئەنجام ژى (بر نتيجه دلالت ميکنند) و ل گەل (بجدیکه، تا حدیکه، تا اندازهیکه) و وەك وان دەین:

- هوشنگ چنان رفتار کرد، تا اندازهیکه همه از او بیزار شدند.
واته: هوشهنگی رەفتارەکی وەسا کر، هەتا وی رادهی کو هەمی ژى بیزاربوون.
• ئەوین کو تەواوەری هەفالکار و هەفالنافینە، وەك:
- او منتظر است، که ما بآنجا برویم.
واته: ئەو ل هەقیقیە، کو ئەم بچینە وئری.
- من منتظر نشسته‌ام، که برادرم بخانه ما بیاید.
واته: ئەز ل هەقیقیە، کو برایی من بهیته مالا مه.
• پارستین هەفالنافی و دیارکەری (مضاف الیه) یین کو ژ سەرەیی خو د شارپستیدا دوور کەفتینە، وەك:

- او مردیست، که همه او را می‌شناسند. (پارستا هەفالنافی)
واته: ئەو زەلامەکه، کو هەمی وی دنیاسن.
- حالا وقتیست، که ما شروع برفتن کنیم. (پارستا دیارکەری)
واته: نووکه ئەو دەمه، یی کو ئەم دەست ب چوونی بکهین.

د- پارستین رەخ و پوی (کنارین):

هەندک جارا شارپسته د نافبەرا کەرەستین پارستیدا دەیت، وەك:
- فریدون خوب است، که بیشتر کوشش کند.
واته: فریدوون باشتره، کو پتر پیکولی بکەت.
کو د فی رستیدا، شارپستا (خوب است، باشتره) د نافبەرا بکەری (فریدوون) و بەشین دیین پارستی هاتییه و شیوی وی یی دی ب فی رەنگییه.
- خوب است، که فریدون بیشتر کوشش کند.
واته: باشتره، کو فریدوون پتر پیکولی بکەت.
- او هم اگر تو بیایی، به اینجا می‌آید.
واته: ئەو ژى ئەگەر تو بهی، دی هیتە فییره.

- من هم چون تو نخواستی، از این کار صرفنظر کردم.
 واته: من ژى چونکو ته نه‌فيا، دهست ژ فى کارى به‌ردا.
 کو شیوی دییی فان رستا ب فى رهنگیه:
 - اگر تو بیایی، او هم به اینجا می‌آید.
 واته: نه‌گهر تو بهیى، نهو ژى دى هیته فییره.
 - چون تو نخواستی، من هم از این کار صرفنظر کردم.
 واته: چونکو ته نه‌فيا، من ژى دهست ژ فى کارى به‌ردا.

۸) رستا مه‌زن (جمله مرکب پیچیده):

خسرو فرشیدورد، د پهرتووکا (جمله و تحول آن) ل ژیرنافی رستا لیکدراوا نالۆز (جمله مرکب پیچیده) ب فى شیوهی باسى فى بابته‌تى دکهت و دبیزیت، فیا رستین نالۆز (پیچیده) و دریزترین رستان، واته رستا مه‌زن د ناف رستین لیکدراودا (جمله‌های مرکب) ببینین. چونکی نه‌ف جوره رسته‌یه کیلماتی ژ دوو لارستان پیکدهین. ب بوجوونا وی ژمارا لارستین فى جورى رستى دشیّت جوار هه‌تا پینج لارسته ژى بن و ب فى شیوهی رسته‌یه‌کا نالۆز پیکبینن کو تیگه‌هشتنا وان دژوارتر و دره‌نگ‌تره و هنده‌ک نمونین فارسىیا پیشین دهینیت و ژ وان نمونان کو دچنه د بواری رستا مه‌زندا، بؤ مه دیاردبیت کو رستین نالۆز و رستین مه‌زن هاتینه تیکه‌لکرن و ژ بهر کو نهو نمونه پین فارسىیا پیشین، من نهو نمونه نه‌هیناینه. (خسرو فرشیدورد، ۱۳۸۲: ۳۷۱)

هه‌روهسا غلامرضا ارژنگ د پهرتووکا خو (دستور زبان فارسى امروز) دا رستین مه‌زن ل ژیر نافى (جمله‌های مرکب گروهی) واته (رستین لیکدراوین گروهی) ب فى شیوهی پیناسه‌دکته:

رستین لیکدراوین گروهی دبیزنه وان رستین لیکدراو کو ژ سى رستین ساده یان پتر پیکدهین.

- امروز به باغ برو، تا گلی بچینی، زیرا فردا بهار می‌گذرد.

واته: نه‌ف‌رۆکه هه‌ره با خچه‌ی، دا گوله‌کى بچنى، چونکو سوبه‌هی دى بهار چیت.

- می دانم، که اگر نروی، به زودی پشیمان می شوی.

واته: نه‌ز دزانم، کو نه‌گهر نه‌چی، د دهمه‌کى زویدا دى په‌شیمانى.

ههروهه دياردكهت كو د هه رسته يه كا ليكدراوا چهند رسته يي، ب تنى رسته يه كه كو نامرازى گه هاندنى ل ده ستپيكا وي ناهيت. نه ه رسته يه رستا سه ركه ي يان شاپرسته يه و همى رستين دى تنى يان ب شيوى كومه ل ب ويقه دهينه گريدان.

- آمدم، تا بگويم، كه فردا به سفر ميروم.

واته: نه ز هاتم، دا بيژم، كو سوبه هى دى چمه سه فه رى.

ههروهه ل دويش فى پهرتووكى، د رستا ليكدراوا گروپى، رستين ليكدراوين هاسهنگ (ليكدراو) زى هه نه، وهك:

- آمدم، تا بدانى كه دوستت دارم و فراموشت نميكنم.

واته: هاتم، دا بزاني كو حه ز ته دكه م و ته ژبير ناكم.

محمد رضا باطنى زى د پهرتووكا خودا (توصيف ساختمان دستورى زبان فارسى) رستا مهزن واته رسته يه كا كو دشيت پارسين وي شهش يان ههفت بن، د ناف رستا كو دبيژنى رستا ناوك (هسته اى) باس دكهت وسه رها رستا زمانى فارسى دكهته دوو جور:

۱- رستا ناوك (هسته اى)

۲- رستا دهسته يى (خوشه اى)

كو رستا دهسته يى (خوشه اى) دچيته د ناف بواري دهفيدا و ئه م باسناكه ين.

به لى سه بارهت رستا ناوك دبيژيت، ژ شاپرسته يه كا مه ركه زى دروستدبيت كو هه بوونا وي يا فه ره و ژ هندهك ته واوكه ران كو هه بوونا وان ل دويش حهزا مرؤفيه واته نه يا فه ره. و ژ به رهندي رسته ژ دوو كه ره ستين بيكه اتنى دروستدبيت كو شاپرسته وپارسته يه. شاپرسته زى دشيت جودا ژ پارستى بهيت و يا سه ربه خوويه. به لى پارسته نه شيت بى شاپرستى بهيت. ههروهه د وان نمونين كو دهينيت، بومه دياردبيت كو رستا مهزن د ناف فى بابه تيدا باس دكهت و دبيژيت ژمارا پارسين شاپرسته يه كى دشيت پتر ژ نيك پارسته بيت و دياردكهت كو ژمارا پارستان، ژ لايى تيوريفه گه له كن. به لى د رسته يه كا سروشتيا زمانى فارسيدا پتر ژ شهش يان ههفتا نين، واته دبيژيت، رسته يه كا سروشتى دشيت شهش يان ههفت پارسته هه بن و شاپرسته زى دشيت پتر ژ نيك شاپرسته بيت، واته دشيت دوو قلوو يان سى قلوو يان چهند قلوو بيت. (محمد رضا باطنى، ۱۳۸۶: ۶۲)، وهك:

- اگر تلفن کرد، تو حتماً برو و او را ببین.
 واته: نه‌گهر تیله‌فون کر، تو ههر ههره و وی ببینه.
 هه‌روهکی ئەم دبیین ئەفه پسته‌یه‌کا مه‌زنه و ئەو ب پسته‌یه‌کا سروشتییا زمانئ
 فارسی ددانیت، و فان هه‌ردوو پستان تیکه‌لدکه‌ت.

٩) یاسایین فه‌گواستنئ:

یاسایین فه‌گواستنئ د زمانئ فارسیدا ژى پیک دهین ژ:
 ١- ژیرن (حذف)
 ٢- زیده‌بوون (افزایش)
 ٣- پیشخستن و پاشخستن (تقدیم و تأخیر)
 پیناسین وان د پشکا ئیکیدا هاتینه دان، ژ به‌ره‌ندی ئەم دئ بهس نموونا ب فارسی
 هینین.

١- ژیرن د پستا ئالۆزدا :

د زمانئ فارسی ژیدا، ئەف یاسابه دبیته دوو جوړ:
 أ- ژیرنا گوتنئ
 ب- ژیرنا واتایی

١- ژیرنا گوتنئ (قرینه لفظی):

١- ژیرنا ناف یان گرییا نافی د پارستا هه‌فالنافی (ژ بهر هه بوونا وئ د شارپستیدا):
 • ژیرنا بکه‌رئ پارستئ ژ بهر هه‌بوونا وئ د شارپستیدا هه‌ر ب ئه‌رکئ بکه‌ری (به
 قرینه نهاد پایه):
 - دانش آموزی که درس می‌خواند، موفق می‌شود.
 واته: ئەو قوتابیئ کو وانین خو دخوینیت، سه‌ردکه‌فیت.
 • ژیرنا بکه‌رئ پارستئ ژ بهر هه‌بوونا وئ د شارپستیدا، ب ئه‌رکئ به‌رکاری (به
 قرینه مفعول پایه):

- دانش آموزی را که درس نخواند، تنبیه می کنند.
- واته: نه و فوتابیی کو وانین خو نه خوینیت، سزاددهن.
- ژیرنا بکه ری پارس تی ژ بهر هه بوونا وی ب ئه رک ی بهرکاری نه پاسته و خو، وهک:
- به دانش آموزی که درس نخواند، نصیحت میکنند.
- واته: ناموژگاریا ددهنه فوتابیی، کو وانین خو نه خوینیت.
- ما از ستمکاری که زورگویی می کند، نمی ترسیم.
- واته: نه م ژ ستمکاری کو زورگوویی دکهت، ناترسین.

۲- ژیرنا ناف و گرییا نافی و هه فالکاری (غیر موصولی) ژ بهر هه بوونا وی د

شارستیدا:

- ژیرنا بکه ری شارستی، ژ بهر هه بوونا وی بکه ری د پارس تا مهرجیدا، وهک:
- اگر پرویز درس بخواند، در امتحان موفق می شود.
- واته: نه گهر پهرویز وانا بخوینیت، د تافیکرنیدا دی سهرکه فیت.
- ژیرنا بکه ری و بهرکاری پارس تی، ژ بهر هه بوونا وان د شارستیدا (به قرینه نهاد و مفعول پایه):
- من این کتاب را خریدم، که بخوانم.
- واته: من نه ف پهرتووکه کری، کو بخوینم.
- ژیرنا بکه ری پارس تی ل دویف هه بوونا وی بکه ری د شارستیدا ب ئه رک ی بهرکاری نه پاسته و خو:

- به علی گفتم، که فردا به مدرسه بیاید.
- واته: من گوته عه لی، کو سوبه هی بهیته فوتابخانی.
- ژیرنا هه فالکارین جهیپین شارستی ژ بهر هه بوونا وان د پارس تا مهرجیدا:
- نه گهر شما به تهران نروید، من به تهران میروم.
- واته: نه گهر هوین نه چنه تهران، نه ز دی چمه تهران.
- ژیرنا هه فالکاری: نه گهر شما به تهران نروید، من میروم.
- واته: نه گهر هوین نه چنه تهران، نه ز دی چم.

۲- ژېرنا نامرازی گه هاندنی:

- اگر درسهایت را به دقت بخوانی، یاد میگیری.
- ژېرنا نامرازی ← درسهایت را به دقت بخوانی، یاد میگیری.
- واته: نه گهر وانین خو ب هویری بخوینی، فیردبی.
- ژېرنا نامرازی ← وانین خو ب هویری بخوینی، فیردبی.

ب- ژېرنا واتایی (حذف به فرینه معنایی):

- ژېرنا بکه ری پارس تی:
- وقتیکه درس تمام شد، کتابهایتان را ببندید.
- واته: دهمی کو وانه خلا سوو، په رتوو کین خو بگرن.
- این درس را برایم توضیح بده، چونکه یاد نگرفته ام.
- واته: فی وانئ بو من شرؤفه بکه، چونکه نه ز فیرنه بوویمه.
- د فان رستاندا، نه م ژ دهو روبر و واتایا رستان دزانین کو د رستا ئیکیدا، پرویی ناخختنی ل گهل فوتابیا به و د رستا دوویدا، ل گهل ماموستایه.
- ژېرنا کارئ نات ه وائی { است (ه)، بود (بوو)، باشد (بیت) } پشتی وشین { این (ئه فه)، آن (ئه و)، همین (هه رئه فه)، همان (هه رئه و) } کو نامرازین ناماژینه و ب نه رکئ ته و او که ری کارئ نات ه و او د شارپستیدا دهین:
- اول این (است)، که او را نمی شناسم.
- واته: دستپیکئ ئه فه (یه)، کو وی نانیاسم.
- نتیجه این (است)، که او آدم یکرنگی نیست.
- واته: نه نجام ئه فه (یه)، کو نه و مرؤفه کی ئیکره نگ نینه.
- ژېرنا کارئ نات ه وائی { است (ه)، بود (بوو)، باشد (بیت) } د شارپستیدا، دهمی کو بکه ری رستی وشین { این (ئه فه)، آن (ئه و)، همین (هه رئه فه)، همان (هه رئه و) } بیت و پارس ته بو روونکرنا وئ هات بیت:
- همان بهتر (است)، که با هم آستی کنیم.
- واته: هه رئه و باشتر (ه)، کو نه م ل گهل ئیک پیکبهین.
- در دوستی آنها همین بس (است)، که هرگز از هم جدا نشده اند.
- واته: د هه فالینیا واندا هه رئه فه به س (ه)، کو چ جارا (هه رگیز) ژیکفه نه بوویمه.

۲- زیدمبوون (افزایش):

- پیناسه د پشکا ئیکیدا هاتیه دان، ژ بهرندیئ ئەم دئ بەس نموونا هینین، وهک:
- برای همین منظور بود، که رفت.
 - واته: ژ بهر قئ چەندیئ بوو، کو چووی.
 - ژیرنا ئامرازی ← برای همین منظور بود، رفت.
 - واته: ژ بهر قئ چەندیئ بوو، چووی.
 - بخاطر این به سر کار نیامد، چونکه خیلی مریض بود.
 - واته: ژ بهرندیئ نههاته سهر شولی، چونکی گهلهکی نهخوشبوو.
 - ژیرنا ئامرازی ← به سر کار نیامد، چونکه خیلی مریض بود.
 - واته: نههاته سهر شولی، چونکی گهلهکی نهخوشبوو.
 - می دانستم، که اگر دیر بیاید، به کلاس نمی رسد.
 - واته: من دزانی، کو ئەگەر درهنگ بهیئت، ناگههیته وانئ.
 - ژیرنا ئامرازی ← می دانستم، اگر دیر بیاید، به کلاس نمی رسد.
 - واته: من دزانی، ئەگەر درهنگ بهیئت، ناگههیته وانئ.

۳- پیشخستن و پاشخستن (جه گوهورپین):

- پیناسه د پشکا ئیکیدا هاتیه دان، ژ بهرندیئ دئ نموونا هینین.
- من هم میآیم، اگر تو بیایی. ل جهئ (اگر تو بیایی، من هم می آیم).
 - واته: ئەز ژێ دهیم، ئەگەر تو بهیئ. ل جهئ (ئەگەر تو بهیئ، ئەز ژێ دهیم).
 - باداره نرفت، چون بیمار بود. ل جهئ (چون بیمار بود، به اداره نرفت).
 - واته: نهجوو فهرمانگههئ، چونکو یئ نهخوشبوو. ل جهئ (چونکو یئ نهخوشبوو، نهجوو فهرمانگههئ).

پشکا سیئی
بهراورد کرنا رستا ئالؤزد زمانئ کوردی
(گوڤه را بادینی و فارسیدا)

ئەف پشكە بۇ ھندى ھاتىيە تەرخانكرن كو لايەنى جياوازى و ليكچوونى د ناهبەرا
 رستا ئالۆز د ھەردوو زماناندا دەستنيشانبەكت و رادا ليكچوون و جياوازييا وان ب
 شيويهكى رپوون و ناشكرا و ب نمونەفە دياربەكتە و ئەف چەندە زى دويىف
 بەراوردكرنا وان بېرگە و بابەتېن كو ل پشكا ئيكي و دووي يى فى نامى ھاتىيە باسكرن،
 دەھيتە ئەنجامدان ب فى شيوي خارى:

(۱) رستا ئالۆز:

ھەروەكى بۇ مە دياربووى رستا ئالۆز د ھەردوو زماناندا ئيگە و ھەر ئيك مەبەست
 دگەھينن. چونكو ژ لايى رپۆنان و چارچيوا دروستبوونيئە ۋەكى ئيكن و ھيچ
 جياوازييەك د ناهبەرا واندا نينە. ب تنى جياوازييا بۇ مە دياربووى، د نافليئانا رستا
 ئالۆزە كو د زمانى فارسيدا ئەفى رستى ژى ب جوړەكى رستا ليكدرارو دزانن كو دپيژنى
 رستا ليكدرارواناھواسەنگ (جملە مركب ناھمپايە)، واتە رستين وان ناھواسەنگن^(۱). بەلى
 پيناسە ھەر ھەمان پيناسەيە و ئەم دشيين بيژين كو د ئيك بازنيئا كاردكەن و
 سيمايەكى ھەفپشك پيشاندەن. د ھەردوو زماناندا رستا ئالۆز ئەو رستەيە كو ژ
 شارستى و پارستى پيك دەھيت و ھەر ئيك ژ وان رپۆلى سينتاكسييى خو يى ھەى كو ب
 رپكا نامرازى گەھاندنى پيگمە دەھينە گریدان. ھەروەكى بۇ مە دياربووى بەشيين
 پيگھينەرپن رستا ئالۆز د ھەردوو زماناندا شارستە و پارستەيە.

(۲) بەشيين رستا ئالۆز:

۱- شارستە:

ژ لايى پيناسيئە، شارستە زى د ھەردوو زماناندا ۋەك ئيك ھاتىيە پيناسەكرن ب فى
 شيوہى كو رستەيەكا سەربەخويە و پەيوەندييا رپژمانى ل گەل دەرفەى خودا نينە.
 ھەژى گوتنييە د زمانى فارسيدا دوو جوړين شارستان ھەنە و ئەو زى شارستا
 تەواو و شارستا ناتەواوہ. ھەروەكى مە د بەشى دوويئا دياركرى، شارستا تەواو ئەو
 شارستەيە كو واتايا وئ بيى پارستى زى يا تەواوہ وپارستە د فى دەميئا و د فان جوړە

(۱) واتە ژ لايى رپژمانئە، ئەر كەكى ھاوبەش نينە.

رپستين ئالۆزدا ھەلگىرى ئەرکەكى لاوھىيە، وەك: { ھەفالكار، ھەفالناف، دياركەر(مضاف اليه)، تەواوگەرئ ھەفالكارى (متمم قيد)، تەواوگەرئ ھەفالنافى (متمم صفت)...ھتد. }

بۆ نموونە: ھوشنگ بە مدرسە نرفت، زىرا بيماربود.

واتە: ھوشەنگ نەچو قوتابخانى، چونكو يى نەخوشبوو.

د فى رپستيدا، شاپستا (ھوشنگ بە مدرسە نرفت) شاپستەيەكا تەواو. چونكو بىيى (زىرا بيماربود) زى واتا يا ھەي. شاپستا ناتەواو زى نەو شاپستەيەكو واتايا وئ بىيى پارستى تامنابىت و ئەفە د وى دەمىدەيەكو پارستە، رپستەيەكا نافىيا بکەرى يان بەرکارى بيت، واتە رپستى ئىك ژ بەشپن سەرەكپىيى پىدفى نەبىت و پارستە زى ل جھى وى بەشى سەرەكى ھاتبىت، وەك:

- مەكەست، مەن بە خانە بىرگىرم.

واتە: چىدبىت، كو ئەز بىزقەمە مال.

د فى رپستى ژىدا (مەكەست) شاپستەيەكا ناتەواو. چونكو پارستا وئ ھەلگىرى ئەرکى سەرەكپىيى بکەرىيە.

يان نموونەيەكا دى: گفتم، كە ھوشنگ بخانە بىرود.

واتە: مەن گوتە ھوشەنگى، كو بچىتە مال.

د فى نموونى ژىدا (گفتم) شاپستەيەكا ناتەواو، چونكو پارستا وئ (ھوشنگ بخانە بىرود) ھەلگىرى ئەرکى سەرەكپىيى بەرکارىيە.

د زمانى كوردى ژىدا ئەگەر ھەر ژ فى لايەنى، واتە ئەرکى پارستا بەرى خو بدەينە شاپستان، د شىاندەيە بىژىن د زمانى كوردى ژىدا شاپستا تەواو و ناتەواو يا ھەي، واتە ئەو دەمى كو پارستە ھەلگىرى ئەرکەكى لاوھىيە (ھەفالناف، ھەفالكار، بەرکارى نەراستەوخۆ) بىت، شاپستە يا تەواو و دەمى كو پارستە ھەلگىرى ئەرکەكى سەرەكپىيى (بکەرى، بەرکارى) بىت، شاپستە يا ناتەواو، ب فى شىوى خارى:

- ئاشكرايە، كو ئەو قوتابىەكى زىرەكە. (پارستا بکەرى)

- چىدبىت، كو ئەز بىزقەمە مال. (پارستا بکەرى)

- مەن گوتە ھوشەنگى، كو بچىتە مال. (پارستا بەرکارى)

(ئاشكرايە، چىدبىت، مەن گوتە ھوشەنگى: شاپستىن ناتەواون)

ههروهك دبیین ئەف شارستین سهری هه می ناتهواون. چونكو پارستین وان هه لگري ئەركین سههركی یین (بكههری و بههركاری) نه.

به لئ د رستا (هوشهنگ نه چوو قوتابخانی، چونكو یی نه خوشبوو) دا، شارسته یا تهواوه چونكو پارستا هه فالکاریه و واتایا وی بیی پارستی ژی یا تهواوه. ههروهه د زمانی فارسیدا نهو پارستین كو ئەركین سههركی یین پیدفی هه بیت، ههردهم ل گهل نامرازی گه هاندنی (كه) دهیت و ئەف نامرازه دشییت ب ساناهی بهیته ژیرن.

- بدیهی است، كه او دانش آموز زرنگی است.

واته: ئاشكرایه، كو نهو قوتابیهكی زیرهكه.

لادانا نامرازی: بدیهی است، او دانش آموز زرنگی است.

- گفتم، كه هوشنگ بخانه برود.

واته: من گوته هوشهنگی، كو بچیه مال.

لادانا نامرازی: گفتم، هوشنگ بخانه برود.

ئه گهر نه م فان جوړه رستین ئالۆزین زمانی كوردی ژی بنیپین، دبیین، د زمانی كوردی ژیدا هه ب فی شیوهیه. ههروهك نمونین سهری كو نامرازی گه هاندنی (كه) ل گهل فان جوړه رستین ئالۆز بكارهاتیه و نه م ب ساناهی دشیین ژیبهین:

- ئاشكرایه، نهو قوتابیهكی زیرهكه.

- چیدبیت، نهز بزفرمه مال.

- من گوته هوشهنگی، بچیه مال.

كهواته نه م دشیین بیژین، ئەفه لایه نی لیكچوونییه د نافههرا هه دوو زماناندا.

ههروهه د زمانی فارسیدا نهو شارسته ناتهواون نهوین كو كارین وان تهواو یان نادیارن، به لئ بكههری شارستی وشین (این و آن) واته (ئهفه و نهو) بن و پارسته بو پروونكرنا شارستی هاتبیت، وهك:

- آن می میرد، كه از زندگی ناامید باشد.

واته: نهو دمريت، كو ژ ژیانی بی ئومیدبیت.

- آن كشته می شود، كه خیانت كند.

واته: نهو دهیته كوشتن، كو خیانه تی بكهت.

ههروهکی دبیین د فآن رستین سه ریدا کارئ رستا ئیکئ (می میرد) کارهکی تهواوه و کارئ رستا دووی (کشته میشود) کارهکی نادیاره و وشا (آن) د ههر دوو رستاندا بوویه بکه رئ شارپستی، پارسته زی بو روونکرنا شارپستی هاتیه. ژ بهرهندي ئهف شارپستهیه زی شارپستهیهکا ناتهواوه د زمانئ فارسیدا. چونکو واتا وئ بیی پارپستی تمامنا بیت. ههروهسا پستی مه ئهف نمونیه وهرگیرایه سه ر زمانئ کوردی، مه دیت ئهف شارپستهیه د زمانئ کوردی زیدا ههر شارپستهیهکا ناتهواوه. و ئهفه لایه نهکی دیی لیچوونییه د نافهرا ههردوو زماناندا.

ب- پارسته:

پارسته زی د ههردوو زماناندا وهکی ئیکه، ب فی شیوهی کو لارپستهیهکا گریدایی ب شارپستیقهیه و تنئ بکارناهییت و ل دویف سه رهیا د شارپستیدا ئهرك و رولین جودا جودا یین (بکه ری، بهرکاری، دیارکه ری،...) دبیینیت کو د جورین پارستاندا دهینه دیارکرن. ههروهسا د ههردوو زماناندا ئامرازئ گه هاندنی ل گه ل فی لارپستی بکاردهییت. بهئ د زمانئ فارسیدا بو هندی کو دیارببیت پارسته به شهکه ژ شارپستی، پارستی ب شیوی وئ یی ئیکئ دزفرینن (تاویل)، د فی دهمیدا پارسته ب شیوی هه فالناف یان چاوگی لیدهییت، وهک:

- مردی که روزنامه میخواند، دوست من است. زفراندن مرد روزنامه خوان دوست من است.

واته: ئه و زه لأمئ کو روظنامئ دخوینیت، هه فالئ منه. زفراندن * ئه و زه لأمئ روظنامه خان، هه فالئ منه.

د فی نمونیدا پارسته وهک هه فالنافهکی لیهاتیه. چونکو پارسته گریدایی ب گرییا نافیا شارپستییه و ئه گه ر ب فی شیوهی نه بیت پارسته وهک چاوگهکی لیدهییت و ئیک ژ ئه رکین نیهادی، بهرکاری، بهرکاری نه راسته و خو، به دهلی، دیارکه ری، هه فالکاری دبیینیت، وهک فی نمونا خاری:

- انتظار نداشتم، که شما زود بیایید. (ئهرکی دیارکه ری)

واته: ئه ز ل هیقی نه بووم، کو هوین زوی بهین.

- واضح است، که موفق می شویم. (ئهرکی نیهادی)

واته: ئاشکرایه، کو سهردکهفین.

زفراندنا فان رستان ب فی شیوی خارپیه:

زفراندنا رستا ئیکی ^{فارسی} انتظار زود آمدن شما را نداشتم.

کوردی ← * ئەز ل هیقییا زویهاتنا ههوه نهبووم.

زفراندنا رستا دوویی ^{فارسی} موفق شدن ما واضح است.

کوردی ← * سهرکهفتنا مه ئاشکرایه.

د زمانی کوردی (گۆفهرا بههدینی) دا، بهری نوکه ئەف جوۆره پستهیه بکارنه هاتینه، بهل د ئاخفتنا نوکه یا زمانی کوردی (گۆفهرا بههدینی) دا، هیدی هیدی ئەف جوۆره پستهیه بکاردهین. ئەو زی ل ژیر کارتیکرنا زمانی فارسی، ب تایبتهتی د ئاخفتنا وان کهسین کو ل ئیرانی فهگه پیاينه.

(۲) جوړین پارستان:

د زمانی فارسی ژیدا وهکی زمانی کوردی، چهند دابهشکرنهک ژ لایئ واتایقه بو پارستان هاتیهکرن کو ل گهل دابهشکرنا وان د زمانی کوردیدا یهکدگرن و جیاوازی د نافلیتانا واندايه. ئەف دابهشکرنا مه بکارهینای، گهلهک ژ ئیک و دوو نزیکن. تهنانهت ئەم دشیین بیژین وهکی ئیکن، ب تنئ جیاوازی د هندهک ئهرکاندايه، ب تایبتهتی ئهرکین پارستا نافی و یا ههفالنافی. ههژی گوتنییه ل دویف فی دابهشکرنی ژ پارستا نافی و ههفالنافی و ههفالکاری لیک هاتینه جوواکرن کو ب فی شیوی خارئ دهینه بهراوردکرن:

۱- پارستین نافی:

پارستین نافی د ههر دوو زماناندا د هندهک ئهرکاندا وهکههفن و د هندهک ئهرکین دی ژیدا جیاوازن، ب فی شیوی خارئ:

پارستین نافی د زمانی فارسی و کوردیدا ب ئیک شیوه هاتینه پیناسهکرن کو نافهکی ژ نافین شارستی پتر روون و دیاردکهن و ل دویف ئهرک و رۆلی سهرهیا گرییا نافییا د شارستیدا دبنه چهند جوۆرهک و چهند ئهرکهکان دببنن کو هندهک ئەف ئهرکه

د هردوو زماناندا يهكسانن، وهك ئهركئ (بكهري، بهركاري، تهواوكهري) و د هندهك ئهركاندا ژي جياوازن، وهك ئهركئ { بهدهلي و بهركاري نهراستهوخو و دياركهري (مضاف اليه) }، ب في شيوئ خاري:

● ئهركين وهكهفئن پارسئين نافي د هردوو زماناندا:

۱. ئهركئ بكهري:

د زمانئ فارسيدا: - دانش ئموزي كه درس مي خواند، موفق مي شود^(۱).
د زمانئ كورديدا: - نهو قوتابيئ كو وانا دخوينيت، سهردهكفيت.
د شان رستاندا، پارستا (كه درس مي خواند) و (كو وانا دخوينيت) پارسئين ب ئهركئ بكهرينه كو نهفه ژي لايهني ليكچوونئ د نافهرا هردوو زماناندايه.

۲. ئهركئ بهركاري:

د زمانئ فارسيدا: - به او گفتم تا كه به خانه^۳ ما بيايد.
د زمانئ كورديدا: - من گوتئ دا كو (تا كو) بهيئه مالا مه.
د فان رستان ژيدا، پارستا (تا كه به خانه ما بيايد) و (دا كو بهيئه مالا مه) هردوو پارسئين ب ئهركئ بهركارينه. ههروهك دبئين د هردوو زماناندا وهك ئيكه.
ههژي گوتنييه كو نامرازين گهاندني (كه و تا) ل گهل پارسئين نافيين (بكهري و بهركاري) د هردوو زماناندا بكاردهين، ههروهك د نمونين بهري نوكهدا بو مه دياربووين. نهفه ژي لايهني ليكچوونيه د ههر دوو زماناندا.

۳- ئهركئ تهواوكهري:

د زمانئ فارسيدا نهو پارستا كو ب ريكا نامرازي گهاندني، وهكي نافي و تهواوكهري ههفاننافئ نهسنادي { واته ل رهخ كاري ناتهواوفه دهيت كو د زمانئ فارسيدا دبيژني (صفت اسنادي) } ليدهيت، د زمانئ كوردئ ژيدا دبiete دياركهري بو تهواوكهري شاپستي و ئهركئ تهواوكهري كاري ناتهواو دبئينيت، كهواته د هردوو زماناندا ئهركئ تهواوكهري دبئينيت، وهك:

(۱) د في بهشيدا نمونين كوردئ ههر واتايا نمونين فارسينه.

فارسی ← من منتظرَم، که برادرَم باینجا بیاید. (پارستا تهواوکهرئ هه‌فالنافی)
کوردی ← ئەز ل هه‌شپیه‌مه، کو برایی من بهیته فییره. (پارستا تهواوکهرئ کارئ
ناته‌واو)

د نموونا فارسیدا، پارستا (که برادرَم باینجا بیاید) تهواوکهره بو هه‌فالنافی
ئه‌سنادی، کو د زمانئ فارسیدا دبیژنئ (مسند فاعلی)، واته تهواوکهرین کارین
ناته‌واوین تینه‌په‌په‌ن، وهک: (بودن، شدن، ماندن، گشتن، گردیدن...)
هه‌روه‌ها د نموونا کوردیدا پارستا (کو برایی من بهیته فییره) دیارکهره بو
تهواوکهرئ شارپستی و ئه‌رکئ تهواوکهرئ کارئ ناته‌واو دبینیت.
هه‌روه‌ک دبینین، د هه‌ردوو زماناندا ئه‌ف پارسته‌یه ئیک ئه‌رک دبینین، تنئ
جیاوازی د ناقلینانا واندایه.

● ئه‌رکین جیاوازین پارستین نافی:

د زمانئ فارسیدا پارستین ب ئه‌رکئ نیهادی و به‌ده‌لی و دیارکهری (مضاف الیه) و
تهواوکهرین هه‌فالکاری (متمم قید) هه‌نه کو د زمانئ کوردیدا ب هه‌ده‌ک ئه‌رکین دی
ده‌ینه نیاسین، وهک:

أ- پارستا نیهادییا زمانئ فارسی، هه‌ر ب پارستا بکهری د زمانئ کوردیدا
ده‌يته‌نیاسین، وهک:

فارسی ← لازم است، که با ما ببازار بیایی. (پارستا نیهادی)

کوردی ← پێویسته، کول گهل مه بهییه بازاری. (پارستا بکهری)

ب- پارستا به‌ده‌لییا زمانئ فارسی، ب پارستا هه‌فالنافی د زمانئ کوردیدا ده‌يته
نیاسین:

فارسی ← نسرين که شاگرد اول است، کتاب خرید.

- برادرَم که فریدون باشد، آمد. پارستین به‌ده‌لی

کوردی ← نه‌سرين کو دهرچوويا ئیکیه، په‌رتووک کری.

- برایی من کو فره‌یدوونه، هات. پارستین هه‌فالنافی

ج- پارستا دیارکهری (مضاف الیه) د زمانی فارسیدا، ل دویف وان نموونین من دیتین ل گهل پارستا ههفالکاری دهمی، هاتیه تیکه لکرن و ئەم د زمانی کوردیدا فان جوړه پارستان ب پارستین دهمی دنیا سین:

فارسی ← وقتیکه به اینجا بیایی، با تو گفتگو میکنم.

پارستا دیارکهری

کوردی ← دەمی کو بهییه فیره، دئ ل گهل ته ناخفم.

پارستا دهمی

د زمانی فارسیدا، پارستا(که باینجا بیایی) دیارکهره (مضاف الیه) بو (وقت) و ههر د نمونیه کا دیدا، فی جوړی پارستی ب پارستا ههفالکاری دهمی ددانن، ب فی شیوی خاری:

- وقتیکه او را دیدم، خوشحال شدم.

پارستا دهمی

واته: - دەمی کو من ئەو دیتی، که یفا من هات.

پارستا دهمی

ههروهك دبیین چ جوداهی د نافبهرا فی نموونی و نموونا سهریدا نینه، بهئی پا فی نموونی ب پارستا ههفالکاری دهمی دهژمیرن و ئەفه زی جوړه تیکه لیه کی د نافبهرا ههردوو پارستاندا دروستدکته کو ئەفه زی لایهنی جیاوازیییه د نافبهرا ههردوو زماناندا.

د- ههروهها د زمانی فارسیدا ئەو پارستا کو ب تهواوکه ری ههفالکاری دهیته هژمارتن، د زمانی کوردیدا ههر ب بهرکاری نهراسته وخو دهیته نیاسین:

فارسی ← دیروز فرهاد منتشر نشسته بود، که ما بخانه او برویم.

پارستا تهواوکه ری ههفالکاری

د فی نموونیدا پارستا (که ما بخانه او برویم) تهواوکه ری ههفالکاری (منتظر)ه.

د کوردیدا، ئەف نموونهیه ب فی واتاییه:

- دوهی فهرهاد ل هیفی مابوو، کو ئەم بجینه مالا وی.

پارستا بهرکاری نهراسته وخویه

ب- پارستین هه فالنافی:

پارستین هه فالنافی ژى د ههردوو زماناندا ژ لایئ پیناسی و پیکهاتنیفه وهك نیكه، ب فی شیوهی كو پارستین هه فالنافی بارا پتر پشتی نافهكی یان جهنافةكی ژ گریهكا نافی دهین و وهسفا وی نافی یان جهنافی دكهن و چهند لایه نهكی فهشارتیئی وی گریئی ددهنه نیاسین.

وهك:

فارسی ← گلی كه شكفته بود، پژمرد.

كوردی ← نهو گولا كو پشكفتبوو، چرمسی.

هندهك لایه نیئ پارستین هه فالنافی د فان لایه نیئ خاری د ههردوو زماناندا وهك

نیكه:

۱ - پارستین هه فالنافی د ههردوو زماناندا ل دویف وی نافی د شارپستیدا دهیت، دكهفن و وی نافی پتر پوون و ناشكرادكهن.

۲ - نهف جوړه پارستهیه د ههردوو زماناندا، بارا پتر ل گهل ئامرازئ گه هاندنی (كه،

كو) دهین، وهك:

فارسی ← شاخه پرباری كه خم شده بود، شكست.

واته: نهو چهقی ببهری كو شورببوو، شكهست.

كوردی ← نهسرین كو كچهكا زیرهكه، هه فاله منه.

۳ - پارستین هه فالنافی د ههردوو زماناندا، دشین ل دووماهیا شارستی ژى بهین:

فارسی ← گلی پژمرد، كه شكفته بود.

واته: گولهك چرمسی، كو پشكفتبوو.

كوردی ← یهك ژ بابتهتین سهخت و گرنگ سنووری كوردستانیه، كو په یوهه ندییا

پاستهوخو ب دۆزا كوردانقه ههیه.

۴- بكه ر یان بهركارئ پارستین هه فالنافی د شیاندایه بارا پتر بهینه ژیرن بو

دووباره نه بوونی و ژ بهر هه بوونا وان د شارپستیدا د ههردوو زماناندا:

فارسی ← گلی كه رنگ و بو ندارد، به چه كار می آید؟

واته: نهو گولا كو رهنگ و بیهن نه بیت، ب كیر چ دهیت؟

كوردی ← نهسرینی نهو گولا كو ته چاندی، چنی.

ههروهك دبیین د نموونا فارسیدا وشا (گل) كو بكه ره و د نموونا كوردیدا ههردوو

وشین (نهسرین و گول) كو ب ریژ (بكه ر و بهركار)ن، دپارستیدا هاتینه ژیرن.

● سهرهیی پارسیتین هه‌فالنافی:

سهرهیی پارسیتین هه‌فالنافی د ههر دوو زماناندا وه‌کیه‌ک دهیت و ب شیوه‌ک ژ شیوین خارییه:

۱- نافیی تایبه‌تی (اسم خاص):

فارسی ← پرویز که دوست من است، بسیار زیرک است.

کوردی ← په‌رویز کو هه‌فالی منه، گه‌له‌کی زیره‌که.

۲- جه‌نافیی که‌سی (ضمیر شخصی):

فارسی ← من که این همه خسته‌ام، چگونه دنبال او بروم.

کوردی ← نه‌ز کو هنده وه‌ستیایمه، چاوا ل دویف وی بچم.

۳- نافیی گشتی (اسم عام):

فارسی ← دل که خسته و ناتوان بود، به دام او افتاد.

کوردی ← دل کو وه‌ستیای و بی هی‌زیوو، که‌ته دا‌فا وی.

هه‌زی گوتنییه کو نامرازی ناما‌زی دشیت ل گه‌ل سهرهیی گرییا نافیی بهیت، ب فی شیوین خاری:

فارسی ← آن کتابی که خریدی، خیلی سودمند است.

کوردی ← نه‌و په‌رتوو‌کا کو ته‌ کری، گه‌له‌ک یا ب مفایه.

● نه‌رکین پارسیتین هه‌فالنافی:

پشتی فه‌کۆلین و ل دویف‌چوونیی، بو مه دیار‌بوو کو نه‌رکین پارسیتین هه‌فالنافی د زمانیی کوردی و فارسیدا لیک جیاوا‌زن و نه وه‌ک نیکن. ل دویف په‌رتوو‌کا (دستور زبان فارسی امروز) یا (غلامرضا ارژنگ) هنده‌ک نه‌رکین لاوه‌کی بو پارسیتین هه‌فالنافی هاتینه ده‌ست‌نیشان‌کرن، ب فی شیوین خاری:

۱. نه‌رکین پارسیتین هه‌فالنافی د زمانیی فارسیدا:

۱- هه‌فالنافی (صفت):

فارسی ← مردی که زندانی بود، گریخت.

کوردی ← زه‌لامی کو زیندان‌ییوو، په‌فی.

ههروهك دبیین د فئ نموونیدا پشتی وهرگیران ب زمانئ كوردی، پارستا ههفالنافییا (كو زیندانیبوو) ئهركئ بكهري دبیینت. بهئ د زمانئ فارسیدا وهك ههفالناف، سهردهری ل گهل دهئته كرن.

۲- شاخس (شاخص):

فارسی ← فرامرزی كه سرهنگ است، از دوستان من است.
كوردی ← فهرامهزری كو سهرههنگه، ژ ههفالیئ منه.
د فئ نموونئ ژیدا، پشتی كو مه وهرگیرایه سه زمانئ كوردی، دبیین ئهف جوره پارستهیه (كو سهرههنگه)، د زمانئ كوردیدا ب ئهركئ بكهري دهئته نیاسین.

۳- بهدهل (بدل):

فارسی ← سعدي كه شاعر بزرگی بود، گلستان را تألیف كرد.
كوردی ← سهعدی كو هوزانفانهكئ مهزنبوو، گولستان نفیسییه.
ههروهك دبیین د فئ نموونئ ژیدا د زمانئ كوردیدا ئهف پارستا ههفالنافییا (كو هوزانفانهكئ مهزنبوو)، ب ئهركئ بكهري دهئته نیاسین ل دویف ئهركئ وی سهرهیی د شارپستیدا كو ئهف پارستهیه بو دزفریت.

۴- دیاركهمر (مضاف الیه):

فارسی ← هنگامی كه او بیاید، همه شاد می شویم.
كوردی ← دهمی كو ئهو بهئت، ئهه ههمی كهیفخوشدبیین.
د فئ نموونیدا و ههروهسا د نموونئ دبیین كو د زمانئ فارسیدا بو ئهركئ دیاركهری (مضاف الیه) هاتینه دان، دبیین جوره تیكهلیهك د ناقبهرا فی جورئ پارستی و پارستا ههفالكاریئ دهمی دروستدبیت، چونكو ههروهك یاخویایه (هنگامی كه) د زمانئ فارسیدا و (دهمی كو) د زمانئ كوردی (گؤفهرا بادینی) دا، ههردوو نامراژین گههاندنی یئ پارستین ههفالكاریئ دهمینه.

۵- ته‌واوکه‌ری نافی (متمم اسم):

فارسی ← چند نفر که از دوستان ما بودند، آمدند.
کوردی ← چند کهس کو ژ هه‌فالین مه بوون، هاتن.
د فی نموونی ژیدا پارستا هه‌فالنافییا (کو ژ هه‌فالین مه بوون) بو وشا کهس کو سهره‌یه د شارستی‌دا، دزفریت و ژ به‌ره‌ندی کو (کهس) ئهرکی بکه‌ری دبینیت د شارستی‌دا. ئەه‌ف پارسته‌یه ژی بو سهری دزفریت و ههر وی ئهرکی دبینیت، به‌ئی د زمانی فارسی‌دا وه‌ک ته‌واوکه‌ری نافی سهره‌ده‌ری ل گهل ده‌یته کرن.

ب. ئهرکین پارستین هه‌فالنافی د زمانی کوردیدا:

۱- پارستین هه‌فالنافی دبنه بکه‌ری رستا سهره‌کی:
- نازاد کو قوتابیه‌کی زیره‌کبوو، ب یی ئیکی دهرچوو.
۲- پارستین هه‌فالنافی دبنه دیارکه‌ر بو سهره‌یا گرییا نافییا د شارستی‌دا:
- نازایه‌تیا بی وینه‌یا گهنجه‌کی کو د ده‌ستپیکا لایینییدا ژیا نا خو به‌ختکر، هه‌می حیبه‌تی کرن.

۳- پارستین هه‌فالنافی دبنه به‌رکاری رستا سهره‌کی:
- وی په‌رتووکا ب مفایا خو کو ل په‌رتووکخانی کرپبوو، وونداگر.
۴- پارستین هه‌فالنافی دبنه هه‌فالکاری رستا سهره‌کی:
- رۆژا هه‌ینیی کو رۆژه‌کا گه‌له‌کا ساریوو، مه سهرانکر.
- وی شه‌فی کو شه‌فه‌کا تاریبوو، من هه‌می نامین وی سووتن.

ج- پارستین هه‌فالکاری:

هه‌روه‌ک بو مه دیاربووی د رستا ئالۆزدا، هه‌فالکار وه‌ک به‌شه‌ک ژ رستا سهره‌کی ب رپکا پارستی ده‌یته به‌رفره‌ه‌کرن. ئەه‌ف پارسته‌یه دبیته دیارکه‌ری فی هه‌فالکاری و کارئی شارستی پتر روون و ئاشکرادکه‌ت و دبیته چه‌ند به‌شه‌ک کو هه‌ر ئیک ژ وان رویه‌کی رویدانا کارئی شارستی دیاردکه‌ن، وه‌ک (ده‌می رویدانا کاری یان جه‌ی رویدانا کاری یان نه‌گه‌ری رویدانا کاری،...هتد).

پارستين ههفالكارى ژ لايى پيناسى و پيگهاتنيقه د زمانى فارسيدا، ههروهك پارستين ههفالكارى د زمانى كورديدا، تهنانهت ژ لايى جورين پارستين ههفالكارى ل دويى وى دابهشكرنا من بكارهيناي، وهك نيكن. تنى جياوازي د هندك نامرازادايه كو پاشى دى هينه باسكرن.

جورين پارستين ههفالكارى د زمانى فارسى و زمانى كوردى (گوفهرا بههدينى)دا، ب فى شيوى خارينه:

- پارستا ههفالكارى دهمى:
- نهف جوره پارستهيه دهمى رويدان يان روينهانا كارى شارستى دياردكهت.
- پارستا ههفالكارى جهى:
- نهفه زى جهى رويدان يان روينهانا كارى شارستى دياردكهت.
- پارستا ههفالكارى هوپى:
- نهف پارستهيه نهگهري رويدانا كارى شارستى دياردكهت.
- پارستا ههفالكارى مهرجى:
- مهرجى رويدانا كارى شارستى روون و دياردكهت.
- پارستا ههفالكارى نامانج (مهبهست):
- مهبهستا رويدانا كارى شارستى رووندكهت.
- پارستا ههفالكارى نهنجام:
- نهف پارستهيه نهنجامى رويدانا كارى شارستى دياردكهت، واته دبته نهنجامى شارستى.

- پارستا ههفالكارى پيچهوانهيه:
- نهف پارستهيه كو د زمانى فارسيدا دبيژنى پارستا بهراوردكرنى (تقابل)، بو بهراوردكرن و دزايهتياى بكاردهيت واته بهروفازي شارستيه.

- پارستا ههفالكارى راده و نهندازى:
- نهف پارستهيه راده و نهندازا رويدانا كارى شارستى دياردكهت، واته بوار و سنوورى كاركرنا وى كارى دهستنيشاندكهت.

- پارستا ههفالكارى چهندياهتى و چاوايى:
- نهف جوره پارسته چهندياهتى و چاواييا رويدانا كارى شارستى روون و ناشكرادكهت.

- پارستا ههفالكارى ژبليياتيى (استثناء):
- نهف پارسته زى يهكلاكرنا رويدانا كارى شارستى دياردكهت.

٤) ئامرازىن گەھاندنى:

ئامرازىن گەھاندنى د ھەردوو زماناندا ئىك ئەرك دىبىنن و ئەو ئەرك زى ئەوۋە كو رستا دويشەلەنك (پارستى) دگەھىننە رستا سەرەكى (شارستى) و دچنە د ناف دارشتنا پارستىدا. (ئەورەحمان حاجى، ٢٠٠٤: ١٧٦) ھندەك ژ فان ئامرازان د ھەردوو زماناندا ھەك ئىك، تنى ھندەك گوھورپىنن دەنگى د نافبەرا واندا ھەنە و ھندەك ئامرازىن دى زى جياوازن. ب شىۋەھەكى گشتى ئامرازىن گەھاندنى د زمانى فارسىدا، ل دويش فەكۆلىنا مە پترن ژ ئامرازىن گەھاندنى د زمانى كوردى (گۆفەرا بەھدىنى) دا و پشتى مە ھندەك ژ وان ئامرازان ۋەرگىراينە سەر زمانى كوردى (گۆفەرا بەھدىنى)، بۆ مە دياربوو كو پشتى ۋەرگىراانا وان ئامرازان زى، ھەر دىنە ئامرازىن گەھاندنى د زمانى كوردىدا و ھەر وى ئەركى دىبىن.

● ئامرازىن ھەفېشك:

ب شىۋەھەكى گشتى ئەو ئامرازىن ھەفېشك د ھەردوو زماناندا ئەفېن خارپنە ل گەل ھندەك گوھورپىنن دەنگىيىن بچويك.

زمانى كوردى (گۆفەرا بادىنى)	زمانى فارسى
كو	كە
ئەگەر { ھەكو، ھەكە، (ھەگەر) }	اگر (اگرکە، چنانچە، اگر چنانچە)
تا (ھەتا، ھەتا كو)	تا، تا كە
چونكە (چونكو، چمكى، چنكى، چونكى)	چونكە (چون، چو)
ھەرچەند (بۆرادى)	ھەرچند (بۆرادى)
ھەرچەندە (بۆ پېچەوانەيى)	ھەرچند (بۆ پېچەوانەيى)
ئىللا ← بۆ ژبلىياتى	الا ← بۆ ژبلىياتى

۱- نامرزی (کو):

ئەف نامرزه کو د زمانی فارسیدا ب شیوی (که) بکاردهیت، هەر ئیک نامرزه و د هەردوو زماناندا گەلەکی بەربلاڤه و گەلەک بکاردهیت و ئەرکین جودا جودا دبینیت و ب نامرزهکی گشتی دهیته نیاسین و جوړه‌ها پارستان دگه‌هینیتە شارستی ب فی شیوی خاری:

فارسی ← یک مرد وارد شد، که من او را نمی شناختم. (پارستا هەفالنافی)
واته: زه‌لامه‌ک هاته ژوور، کو من ئەو نه‌دنیا‌سی.

کوردی ← به‌ختیار کو هاریکاریا من کر، برای وی بوو. (پارستا هەفالنافی)

فارسی ← دانش آموزی که درس می خواند، موفق می شود. (پارستا بکه‌ری)
کوردی ← قوتابییی کو وانا دخوینیت، سەردکه‌فیت. (پارستا بکه‌ری)

فارسی ← می خواهم، که اینجا بمانی. (پارستا به‌رکاری)
واته: من دفت، کو بمینیه ڤیری. (پارستا به‌رکاری)

کوردی ← هه‌وه دزانی، کو ترومییل یا خرابه. (پارستا به‌رکاری)
کوردی ← ژ بیر کربوو، کو په‌نجه‌ری بگریت. (پارستا به‌رکاری)

فارسی ← رفت کنار خانم، که چیزی بگوید. (پارستا مه‌به‌ست)
کوردی ← چوو نك خاتینی، کو تشته‌کی بیژیت. (پارستا مه‌به‌ست)

فارسی ← آن را می جوشانند، که خوب پخته شود. (پارستا ئەنجام)
کوردی ← ئەوی دکه‌لینن، کو باش چیبییت. (پارستا ئەنجام)

فارسی ← هر روز به بیمارستان می رود، که حالی از او بپرسد. (پارستین هۆیی،
کوردی ← هەر رۆژ دچیتە نه‌خوشخانی کو تشته‌کی ژئ بزانییت. مه‌به‌ست، ئەنجام)

فارسی ← نزدیک ظهر بود، که ما به خانه رسیدیم. (پارستا دهمی)
 کوردی ← نیزیکی نیفرو بوو، کو ئەم گههشتینه مال. (پارستا دهمی)
 کوردی ← کو تو هاتی، من دنقیسی. (پارستا دهمی)

فارسی ← که نیایی، من هم نمی آیم. (پارستا مهرجی)
 کوردی ← کو تو نههیی، ئەز ژێ ناهیم. (پارستا مهرجی)

ههژی گوتنیه ئەهه ئامرازه د ههردوو زماناندا وهك ووشهیهكا زیده ل دویف

ئامرازین گههاندنی یین دی دهین، وهك:

زمانی فارسی	زمانی کوردی
اگر ← اگر که	ئهگهر کو، هه ما کو، ژ بهرکو، چونکو

ژ هاتنا فی ئامرازی ل گهل كه رهستین دی، گهلهك ئامرازین گههاندنی یین دی

دروست دین، وهك:

زمانی فارسی	زمانی کوردی
(برای اینکه، با وجود اینکه، تا اینکه، مثل اینکه، همین اینکه، وقتی که، از وقتی که، ...)	(بۆ هندی کو، سه پرهای هندی کو، وهکی کو، وهسا کو، ژ دهمی کو، هه تا وی دهمی کو، ...)

۲- ئامرازی (تا):

ئههه ئامرازی ژێ دهورهکی چالاک یی هه ی د گههاندنا بهشین رستا ئالۆز ب یهکدی. ئەهه ئامرازه ژێ ب گهلهك واتایا دهیت و چه نندین جۆرین پارستان دگههینیه شارستی و پشته ئامرازی (کو) د پلا دوویدا دهیت. ئەهه ئامرازه د زمانی فارسیدا ب دوو شیوین (تا) و (تا که) دهیت. بهلێ پا د زمانی کوردی (گۆفهره به هیدینی) دا ب شیوین (تا، تا کو، هه تا، هه تا کو) دهیت، ب فی شیوی خاری:

فارسی ← تا نیایی، من هم نمی آیم. (پارستا مهرجی)
 کوردی ← ههتا کو نه هیی، نه ز ژ ی ناهییم. (پارستا مهرجی)
 فارسی ← تا بقیه بازیکنان برسند، بازی را شروع می کنیم. (پارستا دهمی)
 کوردی ← ههتا یاریکه ریڠ دی بگه هن، دئ یارییی دهستپیدکهین. (پارستا دهمی)
 فارسی ← کوشش کن، تا موفق شوی. (پارستا نه انجام)
 کوردی ← پیکوئ بکه، ههتا کو سه رکه فی. (پارستا نه انجام)
 (من پاره بو هنارتن تا کو خه رج بکهت). (پارستا نه انجام)

فارسی ← من او را آگهدار کردم، تا مواظب خودش باشد. (پارستا هویی و نه انجام)
 کوردی ← من نهو ناگه هدار کر، تا کو ناگه ه ژ خو هه بیت. (پارستا هویی و نه انجام)

فارسی ← ما کوشش می کنیم، تا موفق شویم. (پارستا مه بهست)
 کوردی ← نهم پیکوئ دکهین، تا کو سه رکه فین. (پارستا مه بهست)

گه لهک جارن د زمانئ کوردیدا د پارستا نه انجام و مه بهست (گو فله را به هدی نی) دا،
 ئامرازئ (دا) یان (دا کو) ل جهئ (تا) یان (تا کو) بکار دهی ت:
 کوردی ← سیار بن، تا کو بجین. ← سیار بن، دا کو بجین.
 ههروه ها نهف ئامرازه د ههردوو زماناندا ل گهل پارستا بهرکاری دهی ت. بهئ یا بارا
 پتر د زمانئ کوردی (گو فله را به هدی نی) دا دبیته (داکو) و بو سکیئ پتر (دا) بکار دهی ت،
 وهک:

فارسی ← صدایش کردم، تا او را تنبیه کنم.
 کوردی ← من گازی کرئ، دا وی سزابدهم.
 د زمانئ کوردیدا، ئامرازئ (تا) ل گهل هندهک رستین ئالؤز دهی ت کو ب دوو
 واتاییڠ (دهمی و مهرجی) بکار دهیڠ. بهئ واتایا مهرجی تیډا ب هیژتره:
 کوردی ← هاریکاریا وان ناکه م، ههتا کو رؤژ ئافا نه بیت. (پارستا مهرجی و دهمی)
 بهئ د زمانئ فارسیدا واتایا (دهمی) تیډا ب هیژتره.
 فارسی ← به آنها کمک نمی کنم، تا اینکه آفتاب غروب کند. (پارستا دهمی و
 مهرجی)

و ههروهها د ههردوو زماناندا، ئامرازى (تا) ل گهل ئامرازى (ژى) د زمانى كوردى (گۆفهره بههدىنى) دا و ئامرازى (هم) د زمانى فارسيدا دهيت، بهلى د گۆفهره بههدىنىدا ئامرازى (تا) پتر ب شيوئ (دا) بكاردهيت:

فارسی ← تا بهار هم تمام شد، مردم به خانه ما می آمدند.
 كوردى ← ههتا كو بوهار ژى خلاسبووى، خهلك دهاتنه مالا مه.

فارسی ← به من هم بگو، تا اینکه من هم چشم انتظار شما باشم.
 كوردى ← بيژه من ژى، دا نهز ژى چافهړپى ههوه بم.

۳- ئامرازى (ئهگهر):

ئهفى ئامرازى د زمانى كوردى (گۆفهره بههدىنى) دا چهند شيوهيهك ههنه، وهك (ههكه، ههكو) و د زمانى فارسيدا ژى ب شيوئ (اگر) و (اگرکه) دهيت و هندهك جاران پهيقا (چنانچه) ل جهئ (اگر) بكاردهيت و هندهك جاران ژى ل گهل فى ئامرازى دهيت و دبیته (اگر چنانچه). ئهف ئامرازه د ههردوو زماناندا، پارستا مهرجى دروستدكهن ب فى شيوئ خارئ:

د زمانى كوردیدا:

- ئهگهر باش بخوینى، دئ سهرکهفى.
- ههكه ئهه وهههت، ئهز ژى ناهييم.
- ههكو رۆژ ئافابى، دئ چينه مال.

د زمانى فارسى:

- اگر بکوشی، موفق میشوی.
- واته: ئهگهر پيکوئ بکهى، دئ سهرکهفى.
- چنانچه بيايى، من هم ميآيم.
- واته: ههكه تو بهيى، ئهز ژى دئ هييم.
- اگر چنانچه کار شما تمام شد، به خانه بيا.
- واته: ههكو كاري ته خلاسبوو، ودره مال.
- اگر که سردرد داری، يك قرص بخور.
- واته: ئهگهر سهري ته دئشيت، حهبهكى بخو.

د) تایبتهیهکا دیبا فی ئامرازی د ههردوو زماناندا ئهوه کو گهلهك جارن ل گهل
کارئ ههردوو رستان، کارهکئ هاریکار زی دهیت، وهک:
فارسی ← اگر ما بخواهیم زودتر کارمان تمام شود، باید زودتر دست به کار شویم.

کارئ هاریکار

کوردی ← ئهگهر مه بقییت زویتر کارئ مه خلاسبیت، فیا زویتر دستپافیژینه کاری.

کارئ هاریکار

ه) ئهف ئامرازه، ئامرازی نهئ و مردگریت و فۆرمئ (مهگهر) دروستدکته د زمانئ
فارسیدا و د زمانئ کوردی (گۆفهرا بههدینی) دا، ئامرازی (ما) ل جهئ مهگهر
بکاردهیت:

فارسی ← مگر به شما نگفته بودم، اینجا را تمیز کنید؟

کوردی ← ما من نهگوتبی ههوه، فیره پافزیکهن؟

4- ئامرازی (چونکو):

ئهف ئامرازه د زمانئ کوردی (گۆفهرا بههدینی) دا ب شیوئ (چونکو، چونکی،
چونکه، چنکی، چمکی) دهیت و پارستا هویئ دروستدکته و د زمانئ فارسیدا ب
شیوئ (چون، چو، چونکه) دهیت و پارستا دهمی و ئهگهری و مهرجی دروستدکته، ب
فی شیوئ خاری:

د زمانئ فارسیدا:

ا) دهمی ب واتایا (هرگاه، اگر) بهیت، پارستا مهرجی دروستدکته:

- چون شما می یابید، من هم می آیم. واته: (چونکو هوین دهین، ئهز زی دهیم.)

ب) ئهگهر ب واتایا (به علت اینکه، به جهت اینکه) بیت، پارستا ئهگهری (هویئ)

دروستدکته:

- به مدرسه نیامد، چونکه مریض بود. واته: (نههاته قوتابخانئ، چونکو

نهخوشبوو.)

- چون خیلی خسته بود، سر کار نیامد. واته: (ژ بهرکو گهلهك یی وهستیایبوو، نههاته سهر کاری.)

ههژی گوتنییه (چو) بارا پتر د زمانی هوزانیډا بکاردهیت د زمانی فارسیدا.

(ج) نهگهر ب واتایا (وقتی که، همین که) بیت، پارستا دهمی دروستدکته:

- چو دهان باز کند، می فهمم چه میخواهد بگوید.

واته: دهمی کو دهقی خو فهکته، دزانم دفتت ج بیژیت.

- چون به خانه آمدم، دیدم مهمان رسیده است.

واته: دهمی هاتیمه مال، من دیت کو میههان یین گههشتین.

(د) ههروهها نهف نامرازه ب واتایا (زیرا، زیرا که) دهیت و پارستا نهگهری

دروستدکته:

- نتوانستیم کارکنیم، چون یکی از دستگاهها خراب شده بود.

واته: نهه نهشیاین کاربکهین، چونکو نیك ژ نالهتا خرابیبوو.

(ه) نامرازی (زیرا، زیرا که) ههر ب واتایا (چون، چونکه) دهیت و نهه دشین ل جهی

فی نامرازی بکاربینین و پارستا نهگهری دروستبکهین:

- جلسه را تعطیل کردند، زیرا اکثریت نیامده بودند.

واته: کومبونا خو تیکدا، چونکه بارا پتر نههاتبوون.

د زمانی کوردیدا:

نهف نامرازه د زمانی کوردی (گؤفهرا بههدینی) دا، تنی پارستا نهگهری دروستدکته

ب فی شیوی خاری:

- نهه نههاته سهر کاری خو، چونکو گهلهکی نهخوشبوو.

- کومبونا خو تیکدا، چمکی بارا پتر نههاتبون.

- چونکی قوتابیهکی زیرهکبوو، هاته خهلاتکرن.

ههروهها د زمانی کوردیدا نهه دشین نامرازی گههاندنی (ژ بهرکو، ژ بهرندی

کو) ل جهی فی نامرازی بکاربینین:

- نهه نههاته زانکوی، ژ بهرکو (ژ بهرندی کو) گهلهکی وهستیایبوو.

ب شیوهیهکی گشتی، ئەفه هندهك ئامراز بوون كو د هەردوو زماناندا هاوبەشبوون و ژ لایئ ئەرك و پیکهاتنیقه، گەلەك ژ ئیک نزیكبوون و تەنانەت ژ لایئ تایبەتییا ژی، جیاوازیهكا گەلەك کیم هەبوو. هەروەکی بو مه دیاربووئ ئامرازئ گەهانندی (که) د زمانئ فارسیدا و (کو) د زمانئ کوردی (گۆڤهرا بەهدینی)دا ل گەل پارستین نافی و هەفانافی دەیت و هندهك جارن، بەئ ب رادیهکی کیم ئامرازئ (تا) ژ ل گەل پارستین نافی یین ب ئەرکی بکەری و بەرکاری دەیت و ل گەل جوړین دی یین پارستان (هەفالكاری)، ئەف ئامرازین گەهانندی یین خاری دەین:

• ئامرازین گەهانندی یین پارستین هەفالكارییین دەمی دروستدکەن:

د زمانئ فارسیدا:

{ چون، چو، که (بواتایا وقتیکه)، تا (ب واتایا همینکه، از وقتیکه، تا وقتیکه)، وقتیکه، ... }

د زمانئ کوردیدا:

(دەمی کو، گاڤا کو، دەما کو، د وی دەمی کو، هەر دەمهکی کو، ...)

• ئامرازئ گەهانندی یین پارستین هەفالكارییین جهی:

د زمانئ فارسیدا:

(کجا (بمعنی هرجا، جائیکه)، هرجا، هرجا که، آنجا که، هراتجا که، هر کجا، هر کجا که، ...)

د زمانئ کوردیدا:

(هەر جیهکی کو، هەر لایهکی کو، کو ل فییره، کو ل مال، بو هەر جیهکی، هەر جهی کو، هەر جیهک، ...)

• ئامرازین گەهانندی یین پارستین هەفالكارییین ئەگەری (هویی) دروستدکەن:

د زمانئ فارسیدا:

(زیرا، زیرا که، چون، چه، نظر باینکه، بعلت اینکه، بواسطه اینکه، چونکه، ...)

د زمانئ کوردیدا:

(چونکو، چونکه، چمکی، ژ بەر کو، ژ بەرهندی کو، ژ بو کو، ژ بەر وی چەندی کو، ..)

• نامرازی گه هاندنی یین پارستین هه فالکارییین مهرجی:

د زمانی فارسیدا:

(اگر، اگر که، بشرطی که، بشرطی ... که، در صورتیکه، در صورتی ... که، ...)

د زمانی کوردیدا:

(ئه گهر، هه کهر، هه که، هه تا، هه تا کو، هه کهر کو، ب وی مهرجی ... کو، ...)

• نامرازین گه هاندنی یین پارستین هه فالکارییین چه ندایه تی و چاوی:

د زمانی فارسیدا:

(که، چون، کجا، همانطور که، چنانکه، ...)

د زمانی کوردیدا:

(ههروهسا کو، ههروهکی کو، ههه جوژی کو، وی جوژی کو، ب وی شیوازی کو، ب فی

رپکی کو، ...)

• نامرازین گه هاندنی یین پارستین هه فالکارییین نامانج و مه بهست:

د زمانی فارسیدا:

(که، تا، تا اینکه، بمنظور اینکه، برای اینکه، از ترس اینکه، مبادا، مبادا که، بقصد

اینکه، ...)

د زمانی کوردیدا:

(بو هندی کو، ژ بو هندی کو، هه تا کو، ب مه ره ما وی چه ندی کو، ژ ترسا وی

چه ندی کو، نه وه کو (نه کو)، ب مه ره ما هندی کو، ژ بهر کو، ژ بهر وی چه ندی کو، کو،

دا کو، ...)

• نامرازین گه هاندنی یین پارستین هه فالکارییین رادی و نه ندازی:

د زمانی فارسیدا:

(هرچند که، تا:ب واتایا (تا حدیکه، تا جائیکه)، تا جائیکه، هر چه، هر قدر، هر

قدرکه، چندانکه، آن قدرکه، ...)

د زمانی کوردیدا:

(کو، هه تا (ئه گهر واتایا رادی بدهت)، هه تا کو، هه تا وی رادی کو، هندی کو،

هه رچه ند کو، هه تا وی جهی کو، ...)

● نامراژین گه هاندنی یین پارستین هه فالکارییین پیچه وانهیی (تقابل):

د زمانئ فارسیدا:

(اگر چه، هرچند، هرچند که، با آنکه، با اینکه، که حتی، حتی اگر، بدون آنکه، با

وجود آنکه، با وجودیکه، ...)

د زمانئ کوردیدا:

(هه رچه نده، سه ره پای فی چه ندی کو، سه ره پای هندی کو، سه ره فی چه ندی پراکو،

هه رچه ند کو، خو هه که، ...)

● نامراژین گه هاندنی یین پارستین هه فالکارییین نه انجام:

د زمانئ فارسیدا:

(بطوری که، تا حدی که، چنان ... که، ... هتد)

د زمانئ کوردیدا:

(ژ به رهندی، له ورا، له و ما، ژ بو فی ئیکی، دا کو، ...)

● نامراژین گه هاندنی یین پارستین هه فالکارییین ژبلیاتی (استثناء):

د زمانئ فارسیدا:

(الا، مگر، مگر که، با استثنای اینکه، بجز اینکه، الا اینکه، ...)

د زمانئ کوردیدا:

(ئیللا، ئیللا کو، ژبلی کو، ژبلی هندی کو، ...)

٥) په یوه هندییا لارستین رستا ئالۆز (شارستی و پارستی):

د زمانئ فارسیدا ل دویش جه گوهورپینا پارستان د رستا ئالۆزدا، چار جورین

پارستان دهینه هستنیشان کرن. به لی پشتی فه کۆلینی بو مه دیار بوو کو پارستین رهخ و

روی تنی د زمانئ فارسیدا هه نه و د زمانئ کوردیدا ئه ف جورئ پارستی بکارناهییت،

وهك:

ا- پارستا پیشین:

فارسی ← تا آمد، همه کارها را کرد.

پارسته شارسته

کوردی ← هه کو هاتی، هه می کار کرن.

پارسته شارسته

ب- پارستا نیفهکی (میانین):

ئهف جوړه ژی د هردوو زماناندا یا هه:

فارسی ← کودکی که در اینجاست، برادرزاده فریدون است. (پارستا نیفهکییا
ههفانافی)

کوردی ← ئەو زاروکی کول فییره، برزایی فرهیدوونیه.

ج- پارستا پاشین:

فارسی ← در خانه ماندم، زیرا خسته بودم.

شاپسته پارسته

کوردی ← د مالدا مام، چونکو یی مانديبووم.

شاپسته پارسته

د- پارستا رهخ و روی (کنارین):

ئهف جوړه پارسته تنی د زمانی فارسیدا ههیه، هه وهک د نمونا خاریدا

دیاردبیت:

فارسی ← فریدون خوب است، که بیشتر کوشش کند.

واته ← فرهیدوون باشتره، کو پتر پیکوئی بکته.

دزمانی کوردیدا ب فی شیوهی دروسته:

کوردی ← باشتره، کو فرهیدوون پتر پیکوئی بکته.

٦) رستا مهزن د هردوو زماناندا:

ههروهک د پشکا دوویدا بو مه دیاربووی تنی د سی پهرتووکاذا ههتا رادهیهکی ئهف

بابهته هاتیه باسکرن، ب فی شیوهی کو د هردوو پهرتووکین (توصیف ساختمان

دستوری زبان فارسی) یا (محمد رضا باطنی) و (جمله و تحول آن در زبان فارسی) یا

(خسرو فرشیدورد)، ب تیکهلی ئهف جوړی رستی هاتیه باسکرن. (محمد رضا باطنی) د

پهرتووکا خودا، رستا فارسی دکهته دوو جوړ:

أ- رستا ناوك (هسته‌ای)

ب- رستا دهسته‌ای (خوشه‌ای): دجیته د ناف بوارئ دهقیدا وژ بهرهندئ مه باسنه‌کریه.

د فی پهرتووکیدا هاتیه کو رستا ناوک ژ شارسته‌کی و پارسته‌کی پی‌ک دهیت و دبیزیت ژمارا پارستین شارسته‌کی دشیت پتر ژ ئیک پارسته بیت و د رسته‌یه‌کا سروشتیا زمانی فارسیدا چیدبیت شه‌ش یان هه‌فت پارسته بهین. هه‌روه‌ک دبیین ئه‌و رستا کو پارسته‌یه‌ک هه‌بیت یان شه‌ش، هه‌فت پارسته، هه‌ر ب ئیک چاف سه‌یردکته و ب رسته‌یه‌کا سروشتی ددانیت.

هه‌روه‌سا (خسرو فرشیدورد) ژ ل ژیر نافئ رستا لی‌کدراوا ئالوز د (التفهیم‌دا) (جمله مرکب پیچیده در التفهیم) هنده‌ک نمونا دهینیت کو دچنه د بارئ رستا مه‌زندا. به‌لئ چونکو نمونه ژ فارسیا پیشین هیناینه، ژ بهرهندئ من ئه‌و نمونه بکارنه‌هیناینه ئه‌و دبیزیت، ئه‌ف جورئ رستئ کی‌ماتی ژ دوو لارستان پی‌ک دهیت و هه‌روه‌ها ب بوجوونا وی ژمارا لارستین فی جورئ رستئ دشیت چوار هه‌تا پی‌نج لارسته بن. هه‌روه‌ک د پشکا دوویدا ل لاپه‌ره (۱۰۲) بو مه دیاردبیت، (خسرو فرشیدورد) ژ هه‌ردوو جورئ رستان تیکه‌لدکته و رستا ئالوزا دوو لارسته‌یی و رستا ئالوزا چوار، پی‌نج لارسته‌یی ژ هه‌ر د فی بابه‌تیدا باس دکته و لی‌ک جوداناکته.

به‌لئ (غلامرضا ارژنگ) د پهرتووکا خودا (دستور زبان فارسی امروز) رستا مه‌زن ل ژیر نافئ (جمله‌های مرکب گروهی) واته (رستین لی‌کدراوین گروهی) ب شیوه‌یه‌کی وه‌سا فان رستان پی‌ناسه‌دکته کو ل گه‌ل پی‌ناسا رستا مه‌زن د زمانی کوردیدا یه‌کدگرن و دبیزیت، رستا لی‌کدراوا گروهی ئه‌و رسته‌یه‌ کو ژ سئ رستین ساده یان پتر پی‌کده‌یت. هه‌روه‌ها دیاردکته کو د هه‌ر رسته‌یه‌کا لی‌کدراوا گروهی‌دا ب تنئ رسته‌یه‌که کو ئامرازئ گه‌هانندی ل ده‌ست‌پیکا وی ناهیت و دبیزنه فی رستئ، رستا سه‌رده‌کی یان شارسته و هه‌می رستین دی ب تنئ یان ب شیوئ کومه‌ل ب ویفه‌ گریداینه، واته پارسته یان رستین دویره‌لانکن و نمونا ژ بو فی جورئ رستئ دهینیت:

- آمدم، تا بگویم، که فردا به سفر می روم.
 شاپرسته (۱) پارسته (۲)

واته: هاتم، دا بیژم، کو سوبه‌هی دئ چمه سه‌فه‌رئ.

- میدانم، که همه شنیده‌اند، که او می آید.
 شاپرسته (۱) پارسته (۲)

واته: دزانم، کو هم‌میا گوه‌لی‌بوویه، کو نه‌و دئ هیئت.

هه‌روه‌ها د وان نموونین کو دهینیت دیاردک‌هت کو د فی جورئ رستیدا رستین
 لی‌کدراوین هاوسه‌نگ ژی هه‌نه، واته ژبلی ئامرازئ گه‌هاندنئ کو دوو رستان دگه‌هینیت
 نیک، ئامرازئ لی‌کدر ژی د فان رستاندا دهیت کو دوو رستان پی‌کفه‌ه گری‌ددهت، ب فی
 شیوی خاری:

- آمدم، تا بدانی، که دوستت دارم و فراموش نمی‌کنم.
 شاپرسته (۱) پارسته (۲) فراموشت نمی‌کنم (۳)

واته: هاتم، دا بزانی، کو چه‌ز ژ ته‌ه دک‌ه‌م و ته‌ه ژ بیرناکه‌م.

هه‌روه‌ک دبینین نه‌ه رستا لی‌کدراوا گروپی نه‌و رستا مه‌زنه نه‌وا کو د زمانی
 کوردیدا هاتیه باسکرن کو ژ شاپرسته‌یه‌کی و دوو پارستان یان پتر پی‌کده‌یت. نه‌فه‌ه ژ
 ل گه‌ل پیناسا رستا لی‌کدراوا گروپی یه‌کدگریت و نمونه‌ه ژی بو مه‌ه فی چه‌ندی دووپات
 دک‌ه‌ن:

- من گوتئ، کو بهیت، به‌لی نه‌هات.
 شاپرسته (۱) پارسته (۲)

- هاتم، دا کو بیژم، کو سوبه‌هی ل هیفیا من نه‌بی، چونکو نه‌ه ناهیم.
 شاپرسته (۱) پارسته (۲) چونکو نه‌ه ناهیم (۳)

(۷) یاسایین فه‌گوه‌استنی:

هه‌روه‌ک مه‌ه د به‌شی نیکی و دوویدا دیتی، یاسایین فه‌گوه‌استنی بو هه‌ردوو زمانان
 نیک یاسانه و دبنه سی جور:

۱- ژېړن:

ئەف سايساه د هەردوو زماناندا يا هەي و هەروەكي بۆمه دياربووي، دوو جوړه:

۱- ژېړنا گوټنې د هەردوو زماناندا:

• ژېړنا بکەري پارسټي:

فارسي ← دانش آموزي که درس ميخواند، موفق ميشود.

كوردی ← ئەو قوتابیی گو وانين خو دخوينيت، سەردکەفیت.

• ژېړنا بکەري و بەرکاري پارسټي:

فارسي ← من اين کتاب را خريدم، که بخوانم.

كوردی ← من ئەف پەرتووکه کړي، دا گو بخوينم.

ب- ژېړنا واتاي:

ئەف جوړه ژېړنه د هەردوو زماناندا يا هەي. بەل د زمانې فارسيدا ژېړنا کاري

ناتهواوه (ه، بوو، بيت) يا هەي گو د زمانې کورديدا نينه، ب في شيوئ خاري:

• ژېړنا بکەري شارپستې گو ئەم ژ دەوروبەر و واتايا رستې دزانين گو بکەري

شارپستې هاتيه ژېړن.

د زمانې کوردی و فارسيدا:

فارسي ← وقتی که درس تمام شد، (شما دانش آموزان) کتابهايتان را ببنديد.

كوردی ← دەمئ گو وانه خلاسبوو، (هوين قوتابي) پەرتووکيئ خو بگرن.

د زمانې فارسيدا:

• ژېړنا کاري ناتهواوي { است (ه)، بود (بوو)، باشد (بيت) پشتي وشين اين

(ئەفە)، آن (ئەو)، همين (هەرئەفە)، همان (هەرئەو) } گو (جەناقين ئاماژئ) نە و

ئەركئ (تەواوکەري کاري ناتهواو) د شارپستيدا دبينن:

- اول اين (است)، که او را نمی شناسم.

واته: دەستپيکئ ئەفە(يه)، گو وي نانياسم.

- نتيجه اين (است)، که او آدم يکرنگي نيست.

واته: ئەنجام ئەفە(يه)، گو ئەو مروفهکئ ئيکرهنگ نينه.

• ژیرنا کارئ ناته‌واوئ { است (ه)، بود (بوو)، باشد (بیت) } د شارپستیدا، د دهمی کو بکه‌ری رستی { این (ئه‌فه)، آن (ئه‌و)، همین (هه‌ئه‌فه)، همان (هه‌ئه‌و) } بیت و پارسته بو پروونکرنا وئ هاتبیت:

- همان بهتر (است)، که با هم آستی کنیم.

واته: هه‌ئه‌و باشتر (د)، کو ل گه‌ل ئیک پیکبه‌یین.

- در دوستی آنها همین بس (است)، که هرگز از هم جدا نشده‌اند.

واته: د هه‌فالینیا وان هه‌ر ئه‌فه به‌س (ه)، کو چ جارا ژیکمه‌نه‌بووینه.

۲- زیدمه‌بوون:

ئه‌ف یاسایه د هه‌ردوو زماناندا ئیکه، وه‌ک د فان نمونه‌ین خاریدا دهرده‌فیت:

فارسی ← به خاطر این به مدرسه نیامد، چونکه مریض بود.

ژیرنا ئامرازی ← به مدرسه نیامد، چونکه مریض بود.

کوردی ← ژ به‌ره‌ندی نه‌هاته قوتابخانی، چونکی نه‌خوشبوو.

ژیرنا ئامرازی ← نه‌هاته قوتابخانی، چونکی نه‌خوشبوو.

فارسی ← برای همین منظور بود، که رفت.

ژیرنا ئامرازی ← برای همین منظور بود، رفت.

کوردی ← ژ به‌ر فی چه‌ندی بوو، کو چوو.

ژیرنا ئامرازی ← ژ به‌ر فی چه‌ندی بوو، چوو.

۳- پیشستن و باشستن (جه گوه‌ورین):

ئه‌ف یاسایه ژی د هه‌ردوو زماناندا وه‌ک ئیکه، وه‌ک د فان نمونه‌ین خاریدا

دهرده‌فیت:

فارسی ← (من هم می‌آیم اگر تو بیایی.) ل جهی (اگر تو بیایی، من هم می‌آیم.)

کوردی ← (ئه‌ز ژی دی هی‌م، ئه‌گه‌ر تو بهی.) ل جهی (ئه‌گه‌ر تو بهی، ئه‌ز ژی دی

هی‌م.)

فارسی ← (به اداره نرفت، چون بیمار بود.) ل جهی (چون بیمار بود، به اداره

نرفت.)

کوردی ← (نه‌چوو فه‌رمانگه‌هی، چونکو یی نه‌خوشبوو.) ل جهی (چونکو یی

نه‌خوشبوو، نه‌چوو فه‌رمانگه‌هی.)

نه نجام

۱- ژ نه نجامی فی شه کولینی هندهک راستی بو مه دهر دکهفن. نهو زی نه فنه نه کو لیچوونه کا دیار و ناشکرا د نافهرا پونان و پیکهاتنا رستا نالوز د زمانی کوردی و فارسیدا یا هه، ب تایهتی د نافهرا نامراژین پیکهینه رین رستا نالوز د زمانی کوردی شیومزای کرمانجیا ژووری (گوفهرا بههدینی) دا نهف لیچوونه ب زهقی دیاره. نهفه زی فی راستی دووپاتدکته کو نهف دوو زمانه سهه ب نیک خیزانا زمانینه کو نهو زی هیندوئیرانییه. بهل ژ لایهکی دیقه جیاوازیین د نافهرا فان ههردوو زمانان، سهه به خوییا ههه نیک ژ فان زمانان ب شیویهکی جودا نیشانددهت کو پشتی ژیکهه بوونا وان ژ زمانی دایک، ههه نیک ژ وان سهه به خوییا خو یا پاراستی.

۲- ههروهه ژ نه نجاما بهراوردکرنا نامراژان د زمانی کوردی (گوفهرا بههدینی) و فارسیدا، نهف چهنده بو مه دیاردبیت، نامراژین فارسی گهلهک نیژیکن ژ وان نامراژین کو د شیومزای کرمانجیا ژووری (گوفهرا بههدینی) دا بکاردهین. نهفه زی بهلگهیهکه کو پهیوهندییهکا خزمایه تیا نیژیکی نیک د نافهرا ههردوو زماناندا یا ههه کو ههتا نوکه زی نهف لیچوونه یا ههه و یا بهردهوامه.

۳- نامراژی (که) د ههردوو زماناندا ب شیویهکی گهلهک بهرفرهه بکاردهیت و گهلهکی چالاکه و جوورهه پارستان دگههینیهته شارستی و د شیاندایه بیژین کو نهف نامرازه، د ههردوو زماناندا د پلا نیکی یا چالاکیی دهیت و ههردوو نامراژین (تا و نهگهه) د پلا دوویدا دهین.

۴- د زمانی فارسیدا پشتی زفراندنا پارستی ب شیوی وی یی نیکی، پارسته وهه ههفالناف یان چاوگی لیدهیت کو د زمانی کوردی (گوفهرا بههدینی) دا، بهری نوکه نهف جووره رستهیه بکارندههاتن. بهل د ناخفتنا فی گافیدا نهف جووره رستهیه بکاردهین، ب تایهتی د ناخفتنا وان کهسین ل ئیرانی ژیاين. نهو زی ل ژیر کارتیکرنا زمانی فارسی و فی چهندی ژی کارتیکرن ل ناخفتنا خه لکی دی کریه، که واته د شیاندایه بیژین هییدی هییدی نهف جووره رستهیه د زمانی کوردی (گوفهرا بههدینی) ژیدا جهی خو دگرن.

۵- پارستا نافی و پارستا ههفالنافی هه ر ئیک پارسته نه و بو هندی کو نهف ههردوو پارستهیه تیکهلی ئیک نهبن، باشتره ئهم فان پارستان وهک پارستین دیارکه رین نافی سه رده ریی ل گهل بکهین. (ئهو دابه شکرنا من د زمانی کوردی ژیدا بکارهینای، ژ بهر وی چهندی بوو دا کو بشیم فی جوړی پارستی ل گهل وی پارستا ههفالنافیا کو د سه رچاوین زمانی فارسیدا ههین، بهراوردیکهم).

۶- جوړین رستا ئالوز ل دویف جوړین نامرازین گه هاندنی، د ههردوو زماناندا دیاردبن.

۷- یاسایین فه گوهاستنی د ههردوو زماناندا یین ههین و پیک دهین ژ:

(۱) ژیرن (۲) پیشخستن و پاشخستن (۳) زیده بوون

لیست اثریده ران

ژێدەر ب زمانی کوردی:

۱- پەرتووک:

- ۱- ئەحمەدی نالبەند (۱۹۹۸)، باغی کوردا، گە مایی، بەرگی سیی، چاپا ئیکئی، چاپخانا خەبات، دھوک.
- ۲- ئەو پەرەحمان حاجی مارف (۲۰۰۴)، فەرھەنگی زاراوی زمانناسی (کوردی- عەرەبی- ئینگلیزی) لە گەل دوو پاشکۆ، سلیمانی.
- ۳- ئیبراھیم عەزیز ئیبراھیم (۱۹۷۹)، ھەندی ئامرازی سینتاکسی لە زمانی ئەدەبی ئیمپۆری کوردیدا، بەرگی یەکەم، چاپی یەکەم، چاپخانە عەلاو، بەغدا.
- ۴- ئیبراھیم عەزیز ئیبراھیم (۱۹۸۰)، رستە لیکنراوی شوینکەوتوو خواز لە گەل رستە شوینکەوتوو دیارخەری لە دیالیکتە ناوەندیەکانی زمانی کوردی دا، بەغدا.
- ۵- جگرخوین (۱۹۶۱)، کاو ئاو دەستورا زمانی کوردی، بەغدا.
- ۶- حوسین محەمەد عەزیز (۲۰۰۵)، سەلیقە زمانەوانیی و گرافتەکانی زمانی کوردیی (کۆلینەو و رەخنە)، چاپی دووھم، چاپخانە کارۆ، سلیمانی.
- ۷- رەفیق محەمەد محیدین شوانی (۲۰۰۲)، ئامرازی بەستەو لە زمانی کوردیدا، سلیمانی.
- ۸- ساجیدە عەبدوللا فەرھادی (۲۰۰۸)، رستە و پاش رستە تیروانینیکی ئەرکی، چاپی یەکەم، ھەولێر.
- ۹- صادق بەاءالدین نامیدی (۱۹۸۷)، رێژمانا کوردی- کرمانجی یا ژۆری و ژیری یا ھەقبەرکری، چاپا یەکی، زانکوی صلاح الدین، ھەولێر.
- ۱۰- عەبدوللا حوسین رەسول (۲۰۰۶)، پوختەبەکی وردی رستە سازی کوردی، چاپی دووھم، چاپخانە کتیبفرۆشی سۆران، ھەولێر.
- ۱۱- کەمال میراودەلی (۲۰۰۷)، فەرھەنگی رێژمانی کوردی، چاپی یەکەم، سلیمانی.
- ۱۲- ک.ک. کوردۆنیف (۱۹۸۲)، رێژمانی کوردی بە کەرەستە دیالیکتی کرمانجی و سۆرانی، ورگیپان: کوردستانی موکریانی، چاپخانە الادیب البغدادیە، ھەولێر.
- ۱۳- کوردستان موکریانی (۱۹۸۶)، سینتاکسی رستە سادە لە زمانی کوردی دا، دەزگای رۆشنیری و بلاوکردنەووی کوردی، زنجیرە (۱۳۳)، چاپخانا دار الحریە، بەغدا.

۱۴- کوردستان موکریانی (۲۰۰۴)، سینتاکسی رستەى تیکەل، چاپی یەکهەم، دەزگای چاپ و بلاؤکردنەوهی ئاراس، هەولێر.

۱۵- لیژنەى زمان و زانستەکانى کۆرى زانیارى کورد (۱۹۷۶)، ریژمانى ئاخاوتنى کوردی بە پىی لیکۆلینەوهی لیژنەى زمان و زانستەکانى، چاپخانەى کۆرى زانیارى کورد، بەغدا.

۱۶- محەمەد ئەمین هەورامانى (۱۹۸۱)، زارى زمانى کوردی لە ترازووی بەراوورددا، بەغدا.

۱۷- محەمەد رەزای باتینى (۱۹۹۲)، وەرگێران: حەسەنى قازى، ئاورپىكى تازه بۆ سەر رېژمان، سوید.

۱۸- محمد طاهر گوهرزى (۱۹۹۹)، ریژمانا کوردی زاری کرمانجی، چاپا نیکی، چاپخانا خەبات، دهوك.

۱- نامین زانکوی:

۱۹- ئازاد رەمەزان عەلى (۱۹۹۹)، لە یاساكانى دارپشتنى رستەى مەرجى زمانى کوردی، نامەى ماستەر، زانکۆى بەغدا، کۆلیجى پەرۆردەى ئىبن روشد.

۲۰- بەکر عومەر عەلى (۱۹۹۲)، بەستن و کرتاندىن لە کوردیدا، نامەى ماستەر، زانکۆى صلاحەدىن، کۆلیجى ئاداب.

۲۱- رەفىق محەمەد محیدىن شوانى (۱۹۹۷)، ئامرازى بەستنهوه لە زمانى کوردیدا، نامەى دکتۆرا، زانکۆى بەغدا، کۆلیجى پەرۆردەى ابن رشد.

۲۲- شلیر رەسول محەمەد بەرزنجى (۲۰۰۴)، یاساكانى دارپشتنى لارپستەى دیارخەرى لە زمانى کوردیدا، نامەى دکتۆرا، زانکۆى صلاحەددین، کۆلیژى ئاداب.

۲۳- صلاح حویز رسول (۲۰۰۶)، رستە سازى و واتاسازى (بوون)، نامەى ماستەر، زانکۆى کۆیه، کولێژى پەرۆردە.

گۆڤار ب زمانی کوردی:

۲۴- ئیرنست مه کارهس (۱۹۸۷)، رسته سازی، وه رگیان: محمد معروف فتاح، گۆڤاری روشنبیری نوئ، ژماره (۱۱۵)، ل (۱۸۲).

۲۵- تالیب حوسین عهلی (۲۰۰۰)، ریزبونی که رهسه کانی رسته ی ساده له زمانی کوردیدا، گۆڤاری رامان، ژماره (۴۳)، ل (۲۲۳-۲۲۴).

۲۶- دیار علی کمال و طالب حسین علی (۲۰۰۴)، یاساکانی رۆنان و گوێزانه وه له رسته ی کوردیدا، گۆڤاری زانکۆ، ژماره (۲۱)، ههولیر، ل (۲۳۹-۲۷۸).

۲۷- فه رهیدون عه بدول محه مه مد (۱۹۹۷)، کاری رانه بردوی ئیلزامی له رسته ی کوردی خواروودا، گۆڤاری زانکۆ، گۆڤاری زانستی مرۆڤایه تی زانکۆی صلاحه ددین، بهرگی (۱) ژماره (۱)، ههولیر، ل (۲۰۴).

۲۸- کوردستان موکریانی (۱۹۸۰)، جۆره کانی رسته له زمانی کوردی دا، گۆڤاری زانکۆ، بهرگی (۶)، ژماره ۱، ل (۱۳۱-۱۳۲).

۲۹- کوردستان موکریانی (۱۹۸۶)، رسته ی شوین که وتوی کات له رسته ی تیکه ل دا، گۆڤاری روشنبیری نوئ، ژماره (۱۱۰)، ل (۱۵۵).

۳۰- کوردستان موکریانی (۱۹۹۰)، رسته ی شوین که وتوی مه رج، گۆڤاری روشنبیری نوئ، ژماره (۱۲۵)، ل (۷۳).

۳۱- وریا عمر امین (۱۹۸۶)، بیناغه ی ساده ترین رسته ی کوردی، گۆڤاری روشنبیری نوئ، ژ (۱۱۱)، ل (۱۸۳).

ژێدەر ب لاتینی:

32- ÎBRAHÎM REMEZAN ZAXOYÎ. (1998), RÊZMAN A KURDÎ,

Çapa êkê, Çapxana kolîja Şerî 'ê DIHOK.

33- REŞÎD KURD (1990), RÊZMAN A ZIMAN Ê KURMANCÎ,

Çap a yekê, Beyrût.

ژیددهرب زمانى عه ره بى:

۱- په رتووك:

۲۴- خليل احمد عمايرة (۱۹۸۴)، في نحو اللغة و تراكيبيها، منهج و تطبيق، الطبعة الاولى، جدة.

۲۵- مسعود سعيد ياسين (۲۰۰۶)، اللغة الكوردية و قواعدها، مطبعة هاوار، دهوك.

ب- نامين زانكوي:

۳۶- نمام جلال رشيد (۲۰۰۸)، بعض الظواهر النحوية في اللغتين العربية و الكوردية، رسالة ماجستير، الجامعة العالمية للعلوم الاسلامية، لندن.

ژیددهرب زمانى فارسى:

په رتووك:

۲۷- ايران كلباسى (۱۳۷۲)، گویش کليميان اصفهان (يك گویش ايرانى)، تهران.

۲۸- پرويز ناتل خانلرى (۱۳۸۶)، دستور زبان فارسى، چاپ بيست و يكم، چاپخانه حيدرى، انتشارات توس، تهران.

۲۹- - تقى و حيدريان كاميار و غلامرضا عمرانى (۱۳۸۶)، دستور زبان فارسى (۱)، چاپ نهم، نشر ذره، تهران.

۳۰- جان لايترز، جومسكى، ترجمه: احمد سميعى (۱۳۷۶)، چاپ دوم، شركت انتشارات علمى و فرهنگى، تهران.

۳۱- جورج يول (۱۳۷۹)، نگاهى به زبان (يك بررسى زبانشناختى)، ترجمه: نسرین حيدرى، چاپ چهارم، شركت چاپ و نشر ليلى، تهران.

۳۲- حافظ شيرازى (۱۳۸۴)، ديوان حافظ شيرازى، علامه محمد قزوينى، چاپ سيزدهم، چاپ پيام حق، نشر پيام عدالت، تهران.

۳۳- حسن احمدى گيوى و حسن انورى (۱۳۸۵)، دستور زبان فارسى، چاپ بيست و هشتم، چاپخانه خاشع، انتشارات فاطمى، ويرايش دوم، تهران.

- ۴۴- حسن انوری و حسن احمدی گیوی (۱۳۸۶)، دستور زبان فارسی ۲، چاپ دوم، چاپخانه خاشع، انتشارات فاطمی، ویرایش سوم، تهران.
- ۴۵- حسن ذوالفقاری و غلامرضا عمرانی و سایرین (۱۳۸۳)، زبان و ادبیات فارسی عمومی، تهران.
- ۴۶- خسرو فرشیدورد (۱۳۸۲)، جملة و تحول آن در زبان فارسی، چاپ سوم، چاپخانه سپهر، انتشارات امیر کبیر، تهران.
- ۴۷- ژیلبر لازار (۱۳۸۴)، دستور زبان فارسی معاصر، ترجمه: مهستی بحرینی، چاپ اول، چاپ نوبهار، انتشارات هرمس، تهران.
- ۴۸- شهرزاد ماهوتیان (۱۳۸۳)، دستور زبان فارسی از دیدگاه رده‌شناسی، ترجمه: سید مهدی سمائی، چاپ سوم، چاپ الوان، انتشارات شابک، تهران.
- ۴۹- عبدالعظیم قریب و جلال همایی و دیگران (۱۳۸۰)، دستور زبان فارسی / پنج استاد، چاپ دوم، چاپ دیبا، انتشارات ناهید، تهران.
- ۵۰- غلامرضا ارژنگ (۱۳۸۵)، دستور زبان فارسی امروز، چاپ چهارم، چاپ سارنگ، انتشارات نشر قطره، ویرایش جدید، تهران.
- ۵۱- گیتی شکری (۱۳۸۵)، گوش رامسری، تهران.
- ۵۲- محسن ابوالقاسمی (۱۳۸۵)، دستور تاریخی مختصر زبان فارسی، چاپ چهارم، شرکت چاپ و نشر لیلی، تهران.
- ۵۳- محمد رضا باطنی (۱۳۸۴)، نگاهی تازه به دستور زبان، چاپ یازدهم، چاپ نقش جهان، انتشارات آگاه، تهران.
- ۵۴- محمد رضا باطنی (۱۳۸۶)، توصیف ساختمان دستوری زبان فارسی، چاپ نوزدهم، چاپخانه سپهر، موسسه انتشارات امیر کبیر، تهران.
- ۵۵- مهدی مشکوه الدینی (۱۳۸۶)، دستور زبان فارسی بر پایه نظریه ی گشتاری، چاپ نهم، انتشارات دانشگاه فردوسی، ویرایش دوم، مشهد.
- ۵۶- مهدی معینیان (۱۳۷۲)، دستور زبان فارسی با تجزیه و ترکیب، چاپخانه محمد علی علمی، انتشارات معینیان.

ژێدەر ب زمانى ئینگلیزى:

57- Bloomfield,L. (1935), language. George Allen & unwin LTD, London.

58-Muhammad Ma'ruf Fattah (1997), Generative grammar of Kurdish. Amsterdam.

60- Trask,R.L.(1993), A Dictionary of grammatical terms in Linguistics. Great Britain, Routledge.

ملخص البحث

تتناول هذه الرسالة الجملة المعقدة في اللهجة البهدينانية الكردية و اللغة الفارسية الفصحى وقد اعتمدت على المنهج الوصفي المقارن، وأفادت من قوانين النحو التحويلي عند جومسكي في تحليل الجمل و تقسيمها، وتهدف الدراسة الى إبراز الخصائص المشتركة للغتين و درجة القرابة و الاختلاف بينهما و لكل لغة من اللغتين على حدة. وقد تطلبت طبيعة البحث ان تقسم موضوعاته على ثلاثة فصول.

تناول الاول منها: الجملة المعقدة في لهجة بهدينان من خلال تعريف الجمل البسيطة و أنواعها و الجمل المعقدة و المركبة و أقسامها و الجمل التابعة و أقسامها، و أدوات الربط بين الجمل التي تكون الجمل المعقدة او المركبة، جملة الكبيرة، قواعد تحويلية.

الفصل الثاني فقد تناول الجملة في اللغة الفارسية من حيث تركيبها و تقسيمها الى جمل بسيطة و مركبة و طرق التوسع في الجملة و أدوات الربط بين الجمل و أنواعها فضلاً عن حروف الربط بين الجمل المركبة و أقسامها و الجمل المعقدة و أقسامها و أخيراً الجملة الكبيرة و قوانين النحو التحويلي.

الفصل الثالث فقد تناول المقارنة بين الجمل المعقدة و أقسامها في اللغتين و تثبيت نقاط الالتقاء و الافتراق بين قواعد اللغتين من خلال تناول كل من: (الجمل المعقدة و أقسامها، الجمل التابعة، أدوات الربط بين الجمل، الجمل الكبيرة، قواعد النحو التحويلي).

ABSTRACT

This thesis is a comparative descriptive study of the complex sentence in Behdmani Kurdish and Standard Persian. It adopts Chomsky's generative transformational theory in its analysis of the sentence. The study aims at pointing out the similarities and differences between the two languages in this respect.

The thesis is divided into three chapters. Chapter One deals with the types of sentences in Behdmani Kurdish including the simple, compound and complex sentences. It also reviews the different types of dependant clauses and the conjunctions used to link clauses to form compound and complex sentences. In addition, it studies the compound-complex sentence and generative transformational rules.

Chapter Two is devoted to the study of different types of sentences in Persian including the simple, compound and complex sentences. It also reviews the co-ordinating conjunctions used to link parts of the compound sentence and the subordinating conjunctions used to join parts of the complex sentence. It also analyzes the compound-complex sentence and generative transformational rules.

Chapter Three compares the complex sentence in both languages and points out the similarities and differences between them regarding types of the complex sentence, conjunctions, the compound-complex sentence and generative transformational rules.